

III. HELYZETKÉP – A SZELLEMI TULAJDON HELYE ÉS HELYZETE MAGYARORSZÁGON

A szellemi tulajdon védelmének nemzeti stratégiája csak valós és pontos helyzetkép birtokában határozható meg. Ez a fejezet a Jedlik-terv pilléreihez igazodó rendben, a stratégia főbb beavatkozási területein szolgál számvetéssel a szellemi tulajdon jelenlegi helyzetéről hazánkban, azzal, hogy a stratégia harmadik pillére (azaz a nemzetpolitika és egyéb szakpolitikák támogatása) kapcsán a helyzetkép – szükséges mértékű – felrajzolása a célok és beavatkozási területek meghatározásához kapcsolódóan jelenik meg a 4.3. pontban.

3.1. Az iparjogvédelem piaci funkcióinak hazai érvényesülése

Diagnózisként megállapítható: egyre szélesebbre nyílik az olló egyfelől a szellemi tulajdon védelmének hazai intézményi kapacitása – az SZTNH, a hivatásos képviselők, a jogérvényesítésben részt vevő szervek felkészültsége, illetve serkentő-támogató készsége –, másfelől a tényleges innovációs, versenyképességi vagy éppen kultúrgazdasági teljesítmény között. Versenyképességi, innovációs és kulturális leszakadásunk immár azt az intézményi-infrastrukturális háttérrel is veszélyezteti, amelyre támaszkodva a szellemi tulajdon eszközrendszerét is felhasználhatnánk e negatív folyamatok megfordítására, az ország megújítására, a felzárkózás megkezdésére és felgyorsítására. Ezt a veszélyt fokozhatja, ha egyes európai – szabályozási és intézményi – fejleményekre nem adunk a nemzeti érdekeinknek megfelelő választ. Ebben a helyzetben kell megtalálni azokat a cselekvési irányokat, amelyek mentén az iparjogvédelem eszközeivel a legtöbbet tehetjük a nemzetgazdaság felemelkedéséért. Az itt következő helyzetelemzés ehhez nyújt adalékokat.

3.1.1. A magyar vállalkozások általános innovációs teljesítménye és szellemitulajdonvédelmi tevékenysége nemzetközi és európai összehasonlításban

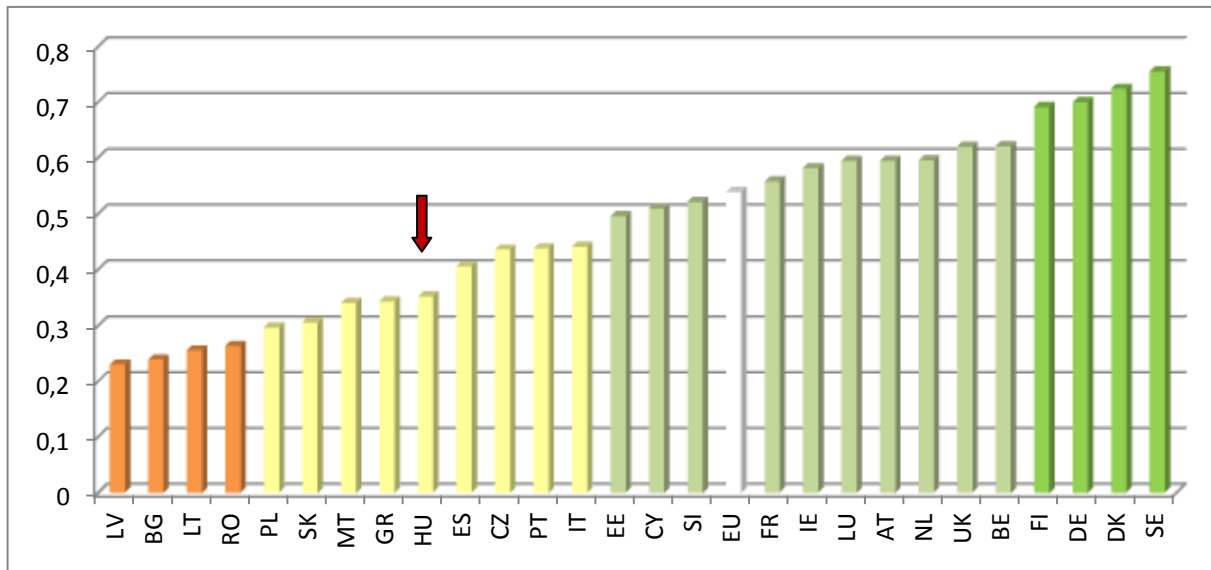
Magyarország jelenleg sem a gazdaság teljesítőképessége, sem pedig az innovációs eredmények tekintetében nem éri el az Európai Unió átlagát. A hazai innovációs rendszerről legutóbb a fejlett ipari országokat tömörítő Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (*Organisation for Economic Co-operation and Development*, OECD) készített átfogó képet a 2008. október 20-án „*Innovation Reviews of Innovation Policy – HUNGARY*” címmel nyilvánosságra hozott országtanulmányában.¹ A tanulmány szerint napjainkra az elégtelen innovációs képesség az egyik akadályozó tényezője a magyar gazdaság nemzetközi versenyképessége javításának, a feltörekvő országok versenyében való jobb helyállásnak, valamint a globalizációból és a műszaki fejlődésből adódó lehetőségek kiaknázásának.

Az OECD részéről is alacsonynak ítélt szabadalmi aktivitás szorosan összefügg a hazai kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenység alacsony intenzitásával, az innovációs ráfordítások kis számú külföldi érdekltségű vállalatra való koncentrálódásával, valamint az iparjogvédelmi tájékozottság hiányosságával. A magyar gazdaságban az innovációs tevékenység meghatározó szereplői a multinacionális anyacég stratégiai irányításával működő külföldi érdekltségű vállalatok, amelyek a hazai kutatók-fejlesztők közreműködésével kidolgozott találmányaikra gyakran nem magyarországi elsőbbséggel igényelnek szabadalmat. A szabadalmi bejelentési számokban pedig egyelőre nem lehet tetten érni a hazai K+F-támogatások volumenének elmúlt években tapasztalt növekedését.

¹ Innovation Reviews of Innovation Policy – HUNGARY, OECD, 2008, 228 o.

Az Európai Bizottság évente készít rangsort a tagországok innovációs teljesítményéről. Ebben az országrangsorban Magyarország évek óta az alsó harmadban foglal helyet. A 2012. februárban közzétett, legutóbbi jelentés, az *Innovation Union Scoreboard 2011* szerint – a 2009-2010. évihez képest két helyezést előre lépve – az összesített innovációs index (*Summary Innovation Index*, SII) alapján hazánk a 19. helyen áll, az ún. mérsékelt innovátorok (*moderate innovators*) csoportjában. Az innovációs index Magyarországra vonatkozó értéke 0,352 volt, ami az EU 27 tagországára vonatkozó átlag 65%-ának felelt meg.

3. táblázat: Az Innovációs Unió tagországainak rangsora az összesített innovációs mutató alapján

Forrás: *Innovation Union Scoreboard 2011*

Az Európai Bizottság felmérése a vállalati innovációs teljesítményre vonatkozó mutatók közül a következő négy indikátor segítségével értékeli a tagországok szellemi tulajdon-védelmi tevékenységét (*Intellectual Assets*):

- a PCT alapján benyújtott nemzetközi bejelentések száma a GDP vásárlóerő-paritáson (euróban) számított értékére vetítve;
- a társadalmi kihívásokhoz kapcsolódó², a PCT alapján benyújtott nemzetközi bejelentések száma a GDP vásárlóerő-paritáson (euróban) számított értékére vetítve;
- a közösségi védjegyek száma a GDP vásárlóerő-paritáson (euróban) számított értékére vetítve;
- a közösségi formatervezési minták száma a GDP vásárlóerő-paritáson (euróban) számított értékére vetítve.

Magyarországon – igazodva az innovációs teljesítményhez – a szellemi tulajdon-védelmi aktivitás szintje is alacsony: a szellemi tulajdon-védelmi aktivitás alapján a 20. helyet

² Az ún. társadalmi kihívásokhoz kapcsolódó területek a következőket ölelik fel: klímaváltozás hatásainak enyhítése, elektromos és hibridautók, megújuló energia, épületek energiahatékonyságának javítása, valamint egészséggel kapcsolatos technológiák (orvosi technológiák, gyógyszeripar).

foglaljuk el. Az összesített rangsor 19. helyéhez közeli pozíció tükrözi a szellemi tulajdonvédelem és az innovációs teljesítmény szoros és komplex kapcsolatrendszerét.

A szellemi tulajdon-védelmi aktivitást jelző mutatószámok értéke Magyarországon esetében számottevően elmarad az EU 27 tagországának átlagos teljesítményétől: az indikátor értéke a PCT-bejelentések esetében az EU 27 tagországa teljesítményének 35%-a, a társadalmi kihívásokhoz kapcsolódó PCT-bejelentések esetében 57%-a, a közösségi védjegyek esetében 42%-a és a közösségi mintaoltalmak esetében mindössze 22%-a.

A PCT-bejelentések GDP-re jutó számában mért magyar bejelentői aktivitás ugyan jóval elmarad az EU átlagos teljesítményétől, de a húzóágazatnak minősülő gyógyszeripar szabadalmi teljesítményének következtében a második szabadalmi indikátor tekintetében elmaradásunk kevésbé számottevő (57%-a az EU-átlagnak).

1. táblázat: Az Innovációs Unió tagországainak rangsora a szellemi tulajdon-védelmi teljesítmény alapján

Indikátor	HU helyezés (vizsgált országok száma)	Indikátor értéke az EU27-hez viszonyítva (EU27=100)
Szellemi eszközök dimenzió	20. (27)	–
PCT szabadalmi bejelentések száma a GDP %-ában (milliárd EUR)	19. (33)	35
PCT szabadalmi bejelentések száma a GDP %-ában – társadalmi kihívások (milliárd EUR)	16. (32)	57
Közösségi védjegybejelentések száma a GDP %-ában (milliárd EUR)	26. (34)	42
Közösségi formatervezési-minta bejelentések száma a GDP %-ában (milliárd EUR)	24. (34)	22

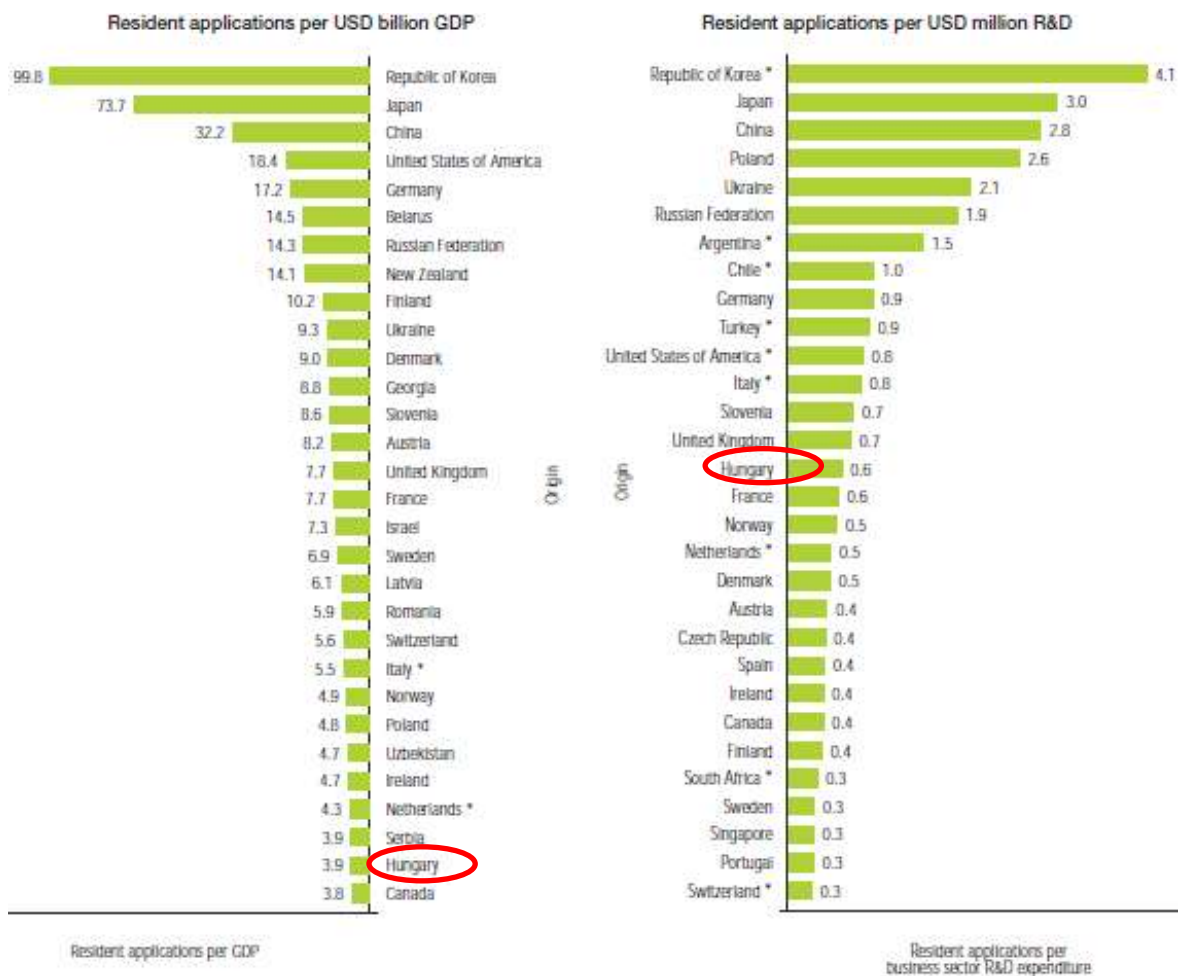
Forrás: Innovation Union Scoreboard 2011

3.1.2. A magyar bejelentők aktivitása a nemzeti szabadalmi rendszerben

Az SZTNH-hoz benyújtott hazai szabadalmi bejelentések számát az elmúlt évtizedben – a hazai innovációs szféra iparjogvédelmi tudatosságának javítása érdekében tett erőfeszítések ellenére – nem sikerült kilendíteni az alacsony, évi 6-800 közötti sávból. A szabadalmi bejelentések száma az elmúlt tíz esztendő vizsgálva 2010-ben volt a legalacsonyabb: a magyar bejelentők mindössze 646 szabadalmi bejelentést nyújtottak be. 2012-ben viszont a hivatalhoz 689 ilyen bejelentés érkezett, ami 4%-kal haladta meg az előző évi értéket.

Összehasonlításként érdemes felidézni a hazánkhoz hasonló méretű országok releváns mutatóit: Ausztriában a nemzeti hivatal több mint háromszor, Dániában 2,5-szer több hazai szabadalmi bejelentést fogad. Az éves hazai szabadalmi bejelentésszám ugyanakkor Csehországban – hazánkhoz hasonlóan – 700 körül alakul, Szlovákiában pedig a magyar érték felét teszi ki (300 bejelentéssel).

2. táblázat: A nemzeti szabadalmi aktivitás a K+F ráfordítás értékére vetítve, 2010

Forrás: WIPO, World Intellectual Property Indicators 2011

Valamivel kedvezőbbé válik a magyar szabadalmi aktivitás összképe a nemzetközi összehasonlításban, ha a hazai szabadalmi bejelentésszámot a K+F ráfordításokra vetítve vizsgáljuk, és e viszonyszám alapján képezünk országrangsort. A viszonylag alacsony arányú K+F ráfordításokhoz képest ugyanis kedvező a szabadalmi „output” („kihozatal”).³

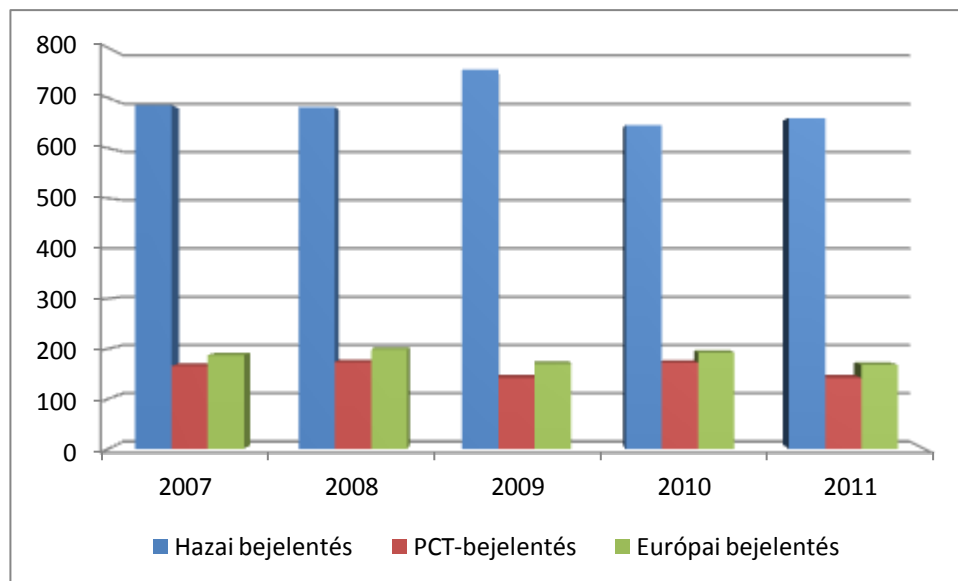
Ha – a 2010-2011. évi adatokat alapul véve – a 310-312 milliárd Ft nagyságú K+F ráfordítási összeget a 646-660 hazai szabadalmi bejelentésre vetítjük, akkor azt kapjuk, hogy átlagosan 470-480 millió Ft K+F ráfordítás eredményeként született egy-egy hazai szabadalmi bejelentés. A ráfordítások hatékonyabb kihasználása hosszabb távon mindenképpen szükséges.

2012-ben a hazai szabadalmi bejelentések 40%-a intézményektől (vállalatoktól, kutatóintézetektől, felsőoktatási intézményektől), 60%-a egyéni bejelentőktől származott. A hazai intézmények által benyújtott szabadalmi bejelentések száma rendkívül alacsony, hiszen mindössze 281 intézményi bejelentést fogadott az SZTNH, ami azonban 23%-os növekedést jelentett az előző évihez képest. Az intézményi eredetű szabadalmi bejelentések e roppant

³ A nemzetközi országrangsort nézve elől foglalnak helyet az elismerésre méltó innovációs és szabadalmi aktivitást felmutatni képes országok, mint Korea, Japán, Németország, USA, viszont ugyanebben a rangsorban elől található Fehéroroszország, Ukrajna is, ami jelzi az e viszonyszám szerint képzett rangsor problematikuságát.

alacsony számát annak tükrében kell értékelni, hogy a közfinanszírozású támogatások jelentős része intézményekhez és nem az egyéni feltalálókhoz kerül.

3. táblázat: A hazai bejelentők szabadalmi aktivitásának alakulása

Forrás: SZTNH Éves jelentés, 2012

Még kedvezőtlenebb a hazai szabadalmi összkép, ha nem a bejelentésszámot, hanem a magyar bejelentők számára megadott szabadalmak számát vizsgáljuk, ugyanis a 6-800 hazai szabadalmi bejelentésnek mindössze 20-25%-a állja ki a hivatali vizsgálat próbáját és bizonyul szabadalmazhatóknak.

Az alacsony szabadalmi aktivitás hátterében a következő tényezők állnak:

- a) a hazai kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenység és a kapcsolódó kereslet intenzitása egyaránt alacsony;
- b) az általános menedzserkultúra hiányosságaként a hazai K+F+I szektorra jellemző a gyenge iparjogvédelmi tudatosság és a szellemi tulajdonnal kapcsolatos ismeretek alacsony szintje;
- c) a magyar gazdaság tulajdonosi viszonyai folytán a hazai K+F potenciál szellemi produktumainak jelentős hányada külföldi tulajdonosok színeiben jelenik meg;
- d) a kedvezőtlen nemzetközi gazdasági-pénzügyi helyzet elhúzódása;
- e) gyenge volt vagy hiányzott a korábbi években meghirdetett pályázatokban, illetve a pályázati támogatások felhasználásának értékelése során a szabadalmaztatásra vonatkozóan előírt eredménykötelelem;
- f) átmenetileg megszakadt a kutatás-fejlesztés és innováció közpénzből történő finanszírozásának folyamatossága;

- g) a tudományos minősítési rendszerben és indikátorokban a szabadalmi tevékenység elismertsége csekély, továbbá nem fűződik elegendő ösztönző a kutatási eredmények hasznosításához.

3.1.3. A horizonton: az egységes hatályú európai szabadalom

Az egységes hatályú európai szabadalom megteremtésének „csomagja” a következő elemekből áll:

- a) az 1257/2012/EU rendelet az egységes hatályú európai szabadalomról – rendes jogalkotási eljárásban fogadták el az Európai Unió működéséről szóló szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 118. cikkének első albekezdése alapján;
- b) az 1260/2012/EU rendelet az egységes szabadalom fordítási követelményeiről – különleges jogalkotási eljárásban, egyhangúsággal fogadták el az EUMSZ 118. cikkének második albekezdése alapján;
- c) nemzetközi megállapodás az Egységes Szabadalmi Bíróság (a továbbiakban: ESZB) létrehozásáról [az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: EUB) 1/09. sz. véleménye nyomán kizárólag a tagállamok között, az ESZB azonban mind az egységes hatályú, mind a „klasszikus” európai szabadalmakkal kapcsolatos jogviták kapcsán rendelkezik majd joghatósággal uniós jogi kérdésekben];
- d) az EU és az ESZSZ viszonyának rendezése;
- e) az Európai Szabadalmi Hivatal (a továbbiakban: ESZH) és a nemzeti hivatalok együttműködésének elmélyítése (a 2009. decemberi tanácsi következtetések alapján).

Az egységes hatályú európai szabadalomról szóló rendelet a fordítási rendelettel együtt lépett hatályba 2013 januárjában, alkalmazásuk feltétele azonban az ESZB-megállapodás hatálybalépése.

A két rendelet közül az egységes szabadalmi oltalom létrehozását szolgáló jogszabály célja a belső piac igényeit kiszolgáló egységes hatályú európai szabadalom létrehozása, amely a megerősített együttműködésben részt vevő 25 tagállam (Spanyolország és Olaszország kivételével valamennyi EU tagállam) területén lesz hatályos, és amelyet e 25 tagállam összességére vonatkozóan lehet majd korlátozni, átruházni, megsemmisíteni, illetve oltalmának megszűnését megállapítani. Az „egységes hatályú európai szabadalom” az európai szabadalmak speciális válfaját fogja képezni. A szabadalmas a „rendes” európai szabadalom megadásától számított egy hónapon belül kérheti majd az ESZH-tól, hogy az európai szabadalmat „egységes hatállyal” vegyék lajstromba. Az ESZH-t az egységes hatályú európai szabadalmak és fenntartási díjaik adminisztrációjával, valamint az ezzel összefüggő lajstromvezetési feladatokkal a részt vevő tagállamok összessége fogja megbízni.

A rendelet a folyamatban lévő európai szabadalmi bejelentések alapján is módot ad az egységes hatály igénylésére, azaz erre vonatkozó kérelmet be lehet majd nyújtani minden olyan európai szabadalom esetében, amelyet a rendelet hatálybalépését követően adnak meg. A rendeletnek a bíraskodási megállapodással való szoros kapcsolatát jól szemlélteti, hogy az egységes hatály csupán azokra a tagállamokra terjed majd ki, amelyekre nézve az ESZB a

bejegyzés időpontjában kizárólagos joghatósággal rendelkezik – azaz, ha az ESZB-megállapodás úgy lép hatályba, hogy azt nem ratifikálja valamennyi, a megerősített együttműködésben részt vevő tagállam, a megadott európai szabadalmak kapcsán bejegyzett egységes hatály csupán a bejegyzéskor már a ratifikáló tagállamok körébe tartozó országok területére terjed ki.

A nyelvi kérdésekről szóló rendelet értelmében az egységes hatályú európai szabadalmaknak a 25 tagállam területén való hatályosulásához – egy külön szabályozott átmeneti időszakon túl – nem lesz szükség további fordítások benyújtására azt követően, hogy az európai szabadalmat megadták; a megadott szabadalom szövegét pedig (a leírást a megadás nyelvén, azaz angolul, németül vagy franciául; az igénypontokat pedig mindhárom nyelven) közzétették. Ennek alapján az oltalom terjedelmét meghatározó igénypontosorozat az ESZH három hivatalos nyelvén (angolul, franciául és németül), a leírás pedig a megadás nyelvén (angolul vagy franciául vagy németül) lesz hozzáférhető (és ez utóbbi képezi majd a szabadalom hivatalos szövegét is).

Az európai szabadalmi bejelentést továbbra is bármilyen nyelven meg lehet majd tenni, az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) által előírt határidőn belül azonban továbbra is angolra, németre vagy franciára kell fordítani annak érdekében, hogy az ESZH elbírálja azt. A rendelet által bevezetni kívánt újítást az a kompenzációs mechanizmus jelenti, amelynek értelmében – egy bizonyos plafonig – megtérítik ennek a fordításnak a költségeit azok számára, akik a bejelentést az EU olyan hivatalos nyelvén teszik meg, amelyik az ESZH-nak nem hivatalos nyelve.

Jogvita esetén a szabadalmasnak az egységes hatályú szabadalom teljes fordítását el kell készítenie az állítólagos bitorló lakóhelyének vagy a bitorlás helyének, illetve az eljáró bíróság székhelyének megfelelő tagállam hivatalos nyelvére. Az eljáró bíróságnak a kártérítési igények megítélése kapcsán figyelembe kell majd vennie, ha ezt megelőzően az állítólagos bitorló nem férhetett hozzá a szabadalom szövegéhez a saját nyelvén, és ezért nem volt tőle ésszerűen elvárható, hogy felismerje: bitorlást követ el (az objektív jogkövetkezmények – pl. a további jogszerzéstől való eltiltás – azonban mindenképpen, ilyen esetben is alkalmazhatók lennének).

Mindemellett az ESZH a gépi (automatizált, online hozzáférhető) fordításoknak egy olyan rendszerét fogja kiépíteni, amely ingyenes hozzáférést biztosít a közzétett szabadalmi bejelentések és a megadott szabadalmak fordításához az EU valamennyi hivatalos nyelvén. Mindez azonban csupán a „szabadalmi tájékoztatás” céljait fogja szolgálni, a gépi úton előállt fordítások ugyanis nem rendelkezhetnek joghatással. Szintén joghatás nélküli fordítások lesznek a szabadalom szövegének azok a nyelvi verziói, amelyeket „a jó minőségű gépi fordítások rendelkezésre állásáig” (de legfeljebb 12 évig) tartó átmeneti időszakban kell majd a szabadalmasoknak a megadásról szóló értesítés meghirdetését követő egy hónapon belül, az egységes hatály bejegyzésével egyidejűleg benyújtaniuk. Ezek a franciául vagy németül megadott európai szabadalmak esetében angol fordítások lesznek, angolul megadott európai szabadalmak esetében pedig a megerősített együttműködésben részt vevő tagállamok bármely olyan hivatalos nyelvén elkészített fordítások, amely egyben az EU hivatalos nyelve is.

Az egységes hatályú európai szabadalom rendszerének harmadik fő pillére az ESZB-ről szóló megállapodás. E megállapodás szupranacionális – a részes tagállamok nemzeti bíróságainak egyes feladatait átvevő közös, nemzetközi – bírósági szervezetet hoz létre mind az egységes hatályú, mind a „hagyományos” európai szabadalmakkal összefüggő jogviták rendezésére. E bíróság kizárólagos hatáskörébe tartoznak majd az említett szabadalmak bitorlásával és érvényességével (megsemmisítésével) kapcsolatos ügyek. A bíróság a helyi (vagy regionális) és központi egységekből álló elsőfokú bíróságból és a fellebbviteli fórumból tevődik össze, olyan nemzetközi összetételű olyan tanácsokkal, amelyekben a szükséges műszaki szakértelmet is biztosítják. E bíróság az uniós jog elsőbbségének tiszteletben tartásával fog működni (és ezért a tagállamok felelősséggel is tartoznak), az uniós jog értelmezésének és érvényességének kérdéseiben szorosan együttműködve az EUB-vel. A megállapodás hatálybalépéséhez legalább 13 tagállam (köztük az a három, ahol a legtöbb európai szabadalom van hatályban, azaz az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország) ratifikációjára van szükség.

A „szabadalmi csomag” egyes elemei csak a tárgyalások főbb fordulópontjainak ismeretében érthetőek meg és értékelhetőek megfelelően.

Az EU Versenyképességi Tanácsa 2011. március 10-én – Olaszország és Spanyolország ellenszavazatával – fogadta el az egységes szabadalom létrehozására irányuló ún. megerősített együttműködés elindítására felhatalmazó határozatot. Ennek nyomán a Bizottság 2011. április 15-én terjesztette elő rendeletjavaslatait.

A Versenyképességi Tanácsnak a magyar EU-elnökség idején – 2011. június 27-én – megtartott rendkívüli ülésén 25 tagállam ún. általános megközelítést⁴ fogadott el az egységes szabadalmi oltalom létrehozásának területén működtetett megerősített együttműködés végrehajtásáról, valamint az egységes szabadalmi oltalom nyelvi rezsimjéről szóló rendeletjavaslatok tárgyában.

A lengyel elnökségi időszakban egyfelől az ESZB-ről szóló megállapodás szövegezése és az azzal összefüggő egyéb döntési pontok (többek között a finanszírozás és a hatálybalépés kérdései) kapcsán szükséges kompromisszumok keresése, másfelől pedig a rendeletjavaslatokról szóló háromoldalú (a Bizottság, az Európai Parlament és – a Tanács képviseletében – az elnökség közötti, az első olvasatos megállapodást célzó) tárgyalássorozat (ún. trilógus) zajlott. A Versenyképességi Tanács 2011. december 6-i ülésén végül az ESZB Elsőfokú Bírósága központi divíziójának székhelyéről kialakult vita miatt nem született átfogó politikai megállapodás a bíraskodásról szóló nemzetközi szerződés kapcsán. Az Európai Tanács 2012 első féléve során több ízben felszólította a tagállamokat a szabadalmi dossziéval kapcsolatban fennmaradt vitás kérdések rendezésére.

A dán elnökség erőfeszítéseit az említett székhelyért versengő államokkal (Franciaország, az Egyesült Királyság és Németország) való politikai egyeztetésekre koncentrálna, amelyeket az Európai Tanács 2012. június 28-29-i ülésén siker koronázott: a politikai megállapodás alapján az ESZB Elsőfokú Bíróságának központi divíziója Párizsban működik, de a központi divízióban két szakterület (*specialised clusters*) jön létre: az egyik Londonban (elsősorban gyógyszeripari ügyekben), a másik Münchenben (főként gépipari területen). A további székhelyeket érintően a lengyel elnökség által javasolt megoldásokat fenntartották, azaz Budapesten lesz az ESZB-bírák képzési központja, a Mediációs és Választottbírói Központnak Ljubljana és Lisszabon ad otthont, a Fellebbviteli Bíróság pedig Luxembourgban fog működni.

Az Európai Tanács következtetései ugyanakkor tartalmazták azt is, hogy az egységes hatályú európai szabadalomról szóló rendeletjavaslatból a 6-8. cikkeket (az új oltalom tartalmára és korlátaira vonatkozó rendelkezéseket) törölni kellett. Az Európai Parlament erre a – lényeges változásokat jelentő – döntésre tekintettel elhalasztotta a plenáris szavazást a rendeletek elfogadásáról. A ciprusi elnökség javaslata alapján a törölni kívánt cikkek helyébe olyan rendelkezések léptek, amelyek az egységes hatályú európai szabadalmak által biztosított oltalom tartalmát és korlátait egységesnek nyilvánítják, de a dologi jogi kapcsoló szabály (10. cikk) által felhívott, európai szabadalmakra vonatkozó nemzeti jog alapján lehet azokat meghatározni – azzal, hogy az európai szabadalmakra vonatkozó, az ESZB-megállapodás által egységesített rendelkezések révén a nemzeti jogok is harmonizáltak lesznek. Az elnökségi javaslat nyomán a rendelet felhatalmazza a Bizottságot arra, hogy a rendszer felülvizsgálata során megfelelő javaslatokat tegyen újabb korlátozások bevezetésére.

---

⁴ Az általános megközelítés a Tanács által támogatott olyan szövegtervezetet jelent, amellyel kapcsolatban az Európai Parlament még nem nyilvánított véleményt.

A Versenyképességi Tanács 2012. december 10-i ülésén politikai megállapodás született a teljes „szabadalmi csomagról”, azaz a tagállami miniszterek (Olaszország és Spanyolország kivételével) támogatásukról biztosították a megerősített együttműködés keretében létrehozni kívánt egységes szabadalmi oltalomról, illetve annak nyelvi rezsimjéről szóló – az Európai Parlamenttel folytatott trilógus eredményeképp véglegesített – rendelettervezeteket, valamint az Egységes Szabadalmi Bíróságról szóló nemzetközi megállapodás tervezetét.

2012. december 11-én az Európai Parlament plenáris ülésén szintén nagy többséggel támogatta a szabadalmi dosszié elemeinek egyeztetett szövegét, amivel elhárult az utolsó akadály is a két rendelet első olvasatos elfogadása előtt. A rendeleteket a Tanács 2012. december 17-én fogadta el, kihirdetésük pedig 2012. december 31-én történt meg az EU Hivatalos Lapjában. Megjegyzendő, hogy Spanyolország 2013. március 22-én keresetet nyújtott be az Európai Unió Bíróságához, kérve a két rendelet megsemmisítését (C-146/13. sz. és C-147/13. sz. Spanyolország kontra Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa ügyek).

2012. december 11-én terjesztette elő véleményét Bot főtanácsnok a C-274/11. és C-295/11. (Spanyol Királyság, illetve Olasz Köztársaság kontra Európai Unió Tanácsa) egyesített ügyekben. Indítványában a főtanácsnok azt javasolja az EUB számára, hogy utasítsa el az egységes szabadalmi oltalom létrehozásának területén megvalósítandó megerősített együttműködésre való felhatalmazásról szóló, 2011. március 10-i 2011/167/EU tanácsi határozat megsemmisítése iránt indított kereseteket. Ezt az EUB végül meg is tette 2013. április 16-án meghozott ítéletével, az uniós joggal összeegyeztethetőnek találva a szóban forgó tanácsi határozatot.

2013. február 19-én Brüsszelben, a Versenyképességi Tanács margóján sor került az ESZB-megállapodás ünnepélyes aláírására. A megállapodást ekkor 24 európai uniós tagállam írta alá (köztük az egységes hatályú európai szabadalom területén működő megerősített együttműködésben részt nem vevő Olaszország), Bulgária eljárási okokból később csatlakozott a megállapodáshoz. Spanyolország ezzel szemben nem csatlakozik a megállapodáshoz, Lengyelország pedig bejelentette, hogy egyelőre nem írja alá a megállapodást.

Az ESZB-megállapodás alapján az ESZB bírái képzésének Budapest ad majd otthont. Szintén lényeges, hogy a közép-európai igazságügyi-miniszterek – együttműködésük keretében – egyeztetéseket kezdtek egy regionális elsőfokú ESZB-divízió felállításáról. A tárgyalások során a magyar fél felajánlotta, hogy ennek székhelye is lehetne Budapesten.

Miközben az aláíró tagállamok hozzálátnak a ratifikációs folyamathoz (ami a szükséges hatásvizsgálatokon túl a tagállami jogok megfelelő módosítását is elengedhetlenné teszi), a nemzetközi szintén a részt vevő tagállamok képviselőiből álló Előkészítő Bizottság (*Preparatory Committee*) a bíróság vonatkozásában, az Európai Szabadalmi Szervezet Igazgatótanácsának különbizottsága (*Select Committee*) pedig az egységes hatályú európai szabadalom adminisztrációja vonatkozásában megkezdte az új rendszer elindulásához szükséges előkészítő munkát – ideértve az ESZB eljárási szabályzatának megalkotását, az egységes hatályú európai szabadalmak után fizetendő fenntartási díjakkal kapcsolatos döntések meghozatalát és a bírák kiválasztását is (az Előkészítő Bizottság humánpolitikai és képzési kérdésekkel foglalkozó szakbizottságának koordinátori szerepét a magyar delegált látja el).

A Jedlik-terv egyik fő célkitűzése, hogy az egységes hatályú szabadalom e közeljövőben kiépülő rendszerén belül a hazai vállalkozásokat olyan helyzetbe hozza, hogy a rendszer bevezetéséből minél többet profitálhassanak, miközben az abból adódó – a még hátra lévő tárgyalások során enyhítendő – hátrányokat is kezelni tudják. E nézőpontból kell vizsgálni az egységes hatályú szabadalom létrehozása folytán a magyar nemzetgazdaságot érő hatásokat.

A magyar vállalkozások számára az egységes hatályú szabadalom egyszerűsítést és megtakarítást hoz.

Egyszerűsítést eredményez, hogy

- 25 ország területére egyetlen hatályosítási cselekménnyel szerezhető majd oltalom (és nem kell külön-külön, országonként eljárni ennek érdekében);
- nem kell a hatályosításhoz fordítást benyújtani (a magyar bejelentőknek az előzőekben említett átmeneti időszakot sem kell kivárniuk ehhez, hiszen szinte mindig angol nyelven járnak el az ESZH előtt);
- a megadást és a hatályosítást követően is egységes marad az oltalom (egy helyen – az ESZH-nál – vezetnek lajstromot és csak itt kell a fenntartási díjat is megfizetni);
- több országra kiterjedő hatállyal lehet pereskedni az ESZB előtt (a határozat hatálya egységes szabadalom esetén azon szerződő, azaz a bíraskodási megállapodást ratifikáló országokra terjed ki, amelyekben az európai szabadalom hatályos).

Megtakarítás adódik abból, hogy

- magyar nyelven benyújtott európai szabadalmi bejelentésnél meg fogják téríteni az ESZH valamelyik nyelvére való lefordítás teljes összegét (feltéve, hogy az nem haladja meg az előre rögzített maximumot, és a visszatérítést EU-tagállamban honos kis- vagy közép vállalkozás, egyetem, nonprofit társaság, természetes személy vagy közfinanszírozású kutatóhely igényli);
- elmaradnak azok a költségek, amelyek az országonként történő hatályosítással járnak együtt (pl. a fordítás és a jogi képviselő költségei, a hatályosítási eljárások nemzeti díjai);
- a szabadalom 25 országban történő fenntartásának díja nem fogja meghaladni egy átlagos európai szabadalom fenntartásának költségét (vagyis a mintegy 3-6 országban való fenntartás összköltségét), a kkv-k számára pedig a rendelet még külön díjkedvezmények lehetőségét is előíranyozza;
- az ESZB előtt történő eljárás olcsóbb lesz, mint a több – akár 25 – országban történő párhuzamos pereskedés (a kkv-k számára pedig az ESZB-megállapodáshoz fűzött nyilatkozat értelmében külön kedvezmények állnak rendelkezésre annak érdekében, hogy a bizonyos pertárgyérték-határ felett progresszíven növekvő bírósági eljárási illetékek terheit enyhítsék).

Az Európai Bizottság számításai szerint az egységes hatályú európai szabadalom költsége a mai költségek legfeljebb 20%-át fogja kitenni (a teljes fordítási költség pl. 680 euró

alá mehet); az egységes bíraskodás bevezetése pedig 150-300 millió eurós megtakarítást hozhat évente az érintett vállalkozások oldalán.

Az egységes hatályú európai szabadalom hatása Magyarországon gazdaságára – Magyarországnak az európai és a világgazdaságba való beágyazottsága, illetve a gazdasági szereplők sokrétősége miatt – nem számszerűsíthető egyértelműen. Az egységes hatályú európai szabadalom a találmányok egyszerűbb és olcsóbb védelmét teszi majd lehetővé, így minden bizonnyal fenntartja Európa – és ezáltal Magyarország – működőtőke-vonzó képességét, ami a tőkeberuházásokért folytatott világviszonylatú versenyben meghatározó a versenyképesség fenntartása szempontjából. Mivel a Magyarországon működő kutatás-fejlesztés-innovációban aktív, a világpiacon termelő cégek egyértelműen kedvezményezettjei a megállapodásnak, a szabályozási környezet egységesedése és a költségek csökkenése várhatóan pozitív hatással lesz eredményességükre, így nagyobb kapacitással, több munkaerőt foglalkoztatva működhetnek. Ezen kívül az érintett cégek K+F+I-re fordított forrásai hozzájárulhatnak ahhoz, hogy Magyarország közelebb kerüljön a 2020-ig vállalt 1,8%-os GDP-arányos kutatás-fejlesztési kiadások eléréséhez.

Az egységes hatályú európai szabadalom bevezetéséből adódó esetleges hátrányok főként arra vezethetők vissza, hogy az előzőekben felsorolt előnyök várhatóan nem vagy nem elsősorban a hazai és az európai vállalkozások oldalán fognak jelentkezni, ugyanis a 2012-ben benyújtott európai szabadalmi bejelentések csupán 32,6%-a származott az EU-ból, a többi mind régiókonkurrensaitól érkezett.

Európán belül a nagyobb szabadalmi aktivitást felmutató, innovatív nemzetgazdasággal rendelkező, illetve az ESZH valamelyik hivatalos nyelvvel megegyező hivatalos nyelvet használó államok lesznek a rendeletektől várt költségcsökkentés legnagyobb haszonélvezői. Az egységes szabadalom bevezetése a nagyobb, régebbi és fejlettebb (tudásintenzív gazdasággal rendelkező) tagállamok, valamint a tengerentúli gazdaságok érdeke, az ő mai verseny- és technológiai előnyüket növeli.

A magyar kkv szektor szempontból fontos, hogy a rendeletek és az ESZB-megállapodás végrehajtása, a részletkérdések kidolgozása során beépüljenek a szektor helyzetét javítani hivatott elemek, így például a videokonferenciás tárgyalás széleskörű alkalmazásának lehetősége.

Magyarország esetében az egységes hatályú európai szabadalomtól várt költségcsökkentés haszonélvezői többségében a külföldi – jórészt nem is európai – vállalkozások lesznek. A megtakarítás meghatározó része a külföldi szabadalmasok oldalán jelentkezik majd. 2012-ben 39 szabadalmat szereztek magyar jogosultak (a megadott európai szabadalmak 0,6 ezrelékét), ezzel szemben 2012-ben 2837 európai szabadalmat hatályosítottak az SZTNH-nál, azaz ennyi új külföldi oltalmi igény terjedt ki hazánk területére. A Magyarországon 2012-ben hatályos szabadalmak 6%-a volt magyar kézben. Emellett az egységes szabadalom bevezetésétől az is várható, hogy a hazánkban hatályos szabadalmak – azaz hasznosítási monopoljogok – száma megemelkedik, sőt, megugrik. A Bizottság évi 10-30 ezer egységes szabadalom megadásával számol, szakértői pedig azt jósolják, hogy pusztán az egységes szabadalom bevezetésének hatására az EU-t megcélzó szabadalmi igények száma 24%-kal meg fog ugrani. Így előállhat az a helyzet, hogy a Magyarországra nézve külföldieknek megadott szabadalmak és ennek következtében a hazánkban hatályos ilyen szabadalmak mennyisége számottevően megemelkedik: míg 2012-ben még a 3,5 ezret sem elérő nagyságrendben szereztek hazánkra kiterjedő szabadalmat külföldiek, ez a szám az egységes szabadalom bevezetése esetén öt-tízszeresére is megnőhet. Ez nemcsak azzal jár majd, hogy a szabadalmi fordítások költségeinek csökkentéséből adódó megtakarítás még nagyobb mértékben és arányban jelentkezik a külföldi, illetve a nem európai vállalkozások oldalán, hanem azt is elő fogja idézni, hogy a hazai vállalkozásoknak a mainál jóval több szabadalmi jogi korláttal kell számolniuk a csúcstechnológia területein. (Ez egyébként igaz – bár a magyarországitól eltérő mértékben és arányban – az EU egységes piacára is.)

A Jedlik-terv tervezetének társadalmi egyeztetése során – többek között – a Magyarországi Gyógyszergyártók Országos Szövetsége, a Magyar Innovációs Szövetség, a Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület, valamint a Magyar Szabadalmi Ügyvivői Kamara is az egységes hatályú európai szabadalom bevezetésének kedvezőtlen nemzetgazdasági és versenyképességi hatásaira hívta fel a figyelmet. „Mivel határozottan úgy látjuk, hogy Magyarországnak az egységes hatályú európai szabadalmi rendszerhez és az ESZB-megállapodáshoz történő csatlakozása következtében éppen a magyar vállalkozásokat, elsősorban a Magyarországon kutató és Magyarországon termelő vállalkozásokat rendkívül jelentős versenyhátrányok fogják érni (elsősorban a gazdasági lehetőségeiket korlátozó, várhatóan a jelenleginél egy-két nagyságrenddel nagyobb számú, Magyarországon is hatályos szellemi tulajdonjog megjelenése, valamint a nagyon jelentősen megdráguló jogérvényesítési lehetőségek miatt), rendkívül fontosnak tartjuk, hogy az egyezmény ratifikálását megelőzően széles körű, megalapozott hatástanulmányok készüljenek, melyek eredményeit fel kell használni arra, hogy az egyezmény ratifikációját a hatástanulmányok által kimutatott nyilvánvaló hátrányoknak az új szellemi tulajdonjogi rendszerek által generált forrásokból történő kompenzációjához kell kötni. Ilyen kompenzáció lehet például jelentős pályázati források biztosítása szabadalomtisztasági szakvélemények beszerzéséhez, valamint megfelelő helyszín és jogi lehetőség biztosítása a Magyarországtól távol zajló bírósági eljárásokban való, videokonferencia útján történő, magyarországi részvételre (amihez egyrészt meg kell teremteni a technikai lehetőséget, másrészt pedig az egyezmény adta keretek között meg kell alkotni az ehhez szükséges eljárási szabályokat is)” (a Magyarországi Gyógyszergyártók Országos Szövetségének véleménye). A Magyar Szabadalmi Ügyvivői Kamara pedig kifejti: „Kamaránk a teljes egységes európai szabadalmi rendszerrel kapcsolatban már többször kifejtette óvatos álláspontját a rendszer egészének bevezetését illetően. Feltétlenül támogatjuk azonban, hogy legalábbis az Egyezmény ratifikációját megelőzően egy mindenre kiterjedő, további alapos hatásvizsgálatra kerüljön sor. Különösen fontos annak a korábbi, és legjobb tudomásunk szerint jelenleg is fennálló hivatalos álláspontnak felülvizsgálata, hogy (elsősorban) a vállalkozások számára az egységes hatályú szabadalom egyszerűsítést és megtakarítást hoz. Valójában viszont az elsősorban a külföldi vállalkozások és szabadalmazók számára előnyös, ugyanakkor a magyar vállalkozások tipikusan alperesi pozícióban találják majd magukat, illetve, amennyiben felperessé válnak, egy szabadalmi perbe (akar csak egy megsemmisítési eljárásba is) olyan mértékű anyagi forrást kell bevonni, mely gyakorlatilag lehetetlenné tenné pozícióik megtartását, illetve védelmét. Az Egyezmény a viszonylag kis számú kkv, illetve kutatóközpont mint bejelentő számára a vélt előnyöknél lényegesen nagyobb hátrányokat fog okozni.”

Adódhatnak továbbá hatások az Európai Unió és hazánk licenckiakereskedelmi mérlegére, illetve technológiai fizetési mérlegére (*Technology Balance of Payments, TBP*) nézve is.

A technológiai fizetési mérleggel kapcsolatos adatok arról árulkodnak, hogy hazánk technológiai felzárkózását feltehetően nehezítené – költségesebbé tenné –, ha a technológia importja megdrágulna annak következtében, hogy a külföldiek, a nemzetközi nagyvállalatok jóval több szabadalmat szereznének hazánkban az egységes szabadalom számukra különösen kedvező feltételekkel történő bevezetése folytán. Ennek hatására hazánk TBP-deficitje nyilván tovább nőne. Ezt valamelyest – de távolról sem teljes mértékben – ellensúlyozhatja az, hogy a hazai szabadalmi kör viszonylag hatékonyan gondoskodik a szabadalmazott technológia hasznosításáról. E szabadalmi és licencaforgalmi értelemben viszonylag aktív és hatékony hazai vállalkozások esélyeit sem javítja azonban, ha versenytársaik több szabadalmat és olcsóbban szerezhetnek Magyarországra (és vele együtt 25 EU-tagállam) területére, miközben természetesen az egységes szabadalomból adódó költségcsökkenés előnyeit ők is élvezhetik majd.

A rendelet a fordítási költségeket csak a szabadalmazók oldalán csökkenti, de ez nem jelenti szükségképpen e költségek össztársadalmi szintű csökkentését, mivel a rendelet azokra hárítaná át a fordítási költségeket, akik az egységes szabadalom tiszteletben tartására kötelesek, akik a szabadalmat megillető kizárólagos hasznosítási jog kötelezettjei, akiket tehát a szabadalom gátol vagy korlátoz gazdasági tevékenységükben. A rendelet valójában kevésbé csökkenti az európai szabadalmi rendszer működésének társadalmi összköltségét, mint amennyire mérsékeli a költségeket a bejelentők, illetve a szabadalmazók oldalán. A szabadalmi fordítások társadalmi összköltségének nemhogy csökkenése, hanem akár növekedése várható attól, hogy a rendelet szerinti konstrukcióban nem áll majd rendelkezésre

megbízható minőségű, hiteles, központilag hozzáférhetővé tett fordítás az egységes szabadalmakról, és így gyakori eset lesz, hogy a szabadalmas különböző versenytársai egymástól függetlenül több fordítást is készíttethetnek. Így ugyanarról a szabadalomról több párhuzamos – de nem hiteles és mások számára hozzá nem férhető – fordítás készülhet majd.

A szabadalmakkal kapcsolatos minden eddigi – tervezett vagy ténylegesen érvényesülő – fordítási követelmény arra az elvre épült, hogy a fordítás a szabadalmas felelőssége, kockázata és költsége. A rendelet szerint ez megváltozik, és mindez az ESZH-t, illetve az ESZH (és feltehetőleg a tagállamok) költségvetését fogja terhelni. Középtávon nem várható, hogy gépi úton megfelelő minőségű fordítások készülnek. Ezt megerősítette a közelmúltban a WIPO Nemzetközi Irodájának idevágó elemzése is. A gépi fordítások súlyos hiányosságaira a magyarországi szakmai szervezetek is felhívták a figyelmet, valamint több tagállam is jelezte aggályait a gépi fordítási rendszer kiépítésének menetrendjét és finanszírozását, valamint az ilyen fordításoktól várható minőséget illetően.

Mivel a szabadalmi iratokban található műszaki információ 90%-a máshonnét nem is ismerhető meg, a rendelet alkalmazása során a magyar műszaki nyelv gyakorlatilag elkerülhetetlenül el fog szegényedni.

Magyarországon jelenleg van igény a nálunk hatályosuló szabadalmak magyar nyelvű fordításaira, és az e fordítások iránti igény középtávon aligha elégíthető ki gépi fordításokkal – figyelemmel a nyelvtudás hazai szintjére. Ez azt is jelenti, hogy a rendeletnek az a hatása, hogy a fordítási költségeket (és a fordítással járó jogi kockázatot) a szabadalmas helyett annak versenytársaira, illetve a közre hárítja, hazánkban különösen erős lesz. E költségáthárítás a 90%-ot meghaladó arányt képviselő külföldi szabadalmasok javára és a velük szemben a kötelezetti oldalon hazai vállalkozások rovására fog végbemenni.

Az egységes hatályú európai szabadalom bevezetésének a hazai kkv-kra és a szellemi tulajdon-védelmi intézményeinkre gyakorolt hatásairól a helyzetelemzés további részeiben lesz szó.

3.1.4. Védjegyek a hazai vállalkozások piaci tevékenységében

A nemzeti védjegyoltalom szinte kizárólag a hazai vállalkozásokat szolgálja és a hazai vállalkozások leginkább a nemzeti védjegyoltalom iránt érdeklődnek. Az SZTNH-hoz érkező nemzeti iparjogvédelmi bejelentések közül messze a védjegybejelentések képviselik a legnagyobb mennyiséget, a nemzeti – tehát az SZTNH-nál lajstromozott – védjegyek iránt szinte kizárólag hazai vállalkozások mutatnak érdeklődést, és a hazai vállalkozások jóval nagyobb számban igényelnek megjelöléseikre nemzeti, mint közösségi vagy nemzetközi védjegyoltalmat. Mindez a számok nyelvén a következőképpen fejeződik ki: 2012-ben 4599 nemzeti védjegybejelentést fogadott az SZTNH, míg ugyanebben az időszakban a nemzeti szabadalmi bejelentések száma 742, a használatiminta-oltalmiaké és a formatervezésiminta-oltalmiaké is 300 alatt maradt. A 4599 nemzeti védjegybejelentésből csupán 422 érkezett külföldről, azaz a bejelentések közel 90%-át belföldiek tették. A hazai vállalkozások 2012-ben 4177 nemzeti védjegybejelentést nyújtottak be, miközben csupán 370 közösségi és 292 nemzetközi bejelentést tettek (ez utóbbinak ugyanakkor több mint harmada egyetlen magyar cégtől származik, amely ezzel egyúttal a madridi rendszer tíz legnagyobb igénybevevője közé is tartozik; ld. a 7. táblázatot). Míg a nemzeti védjegybejelentések közel 90%-os hányada származik belföldiektől, a közösségi védjegybejelentésekből a magyar vállalkozások csupán 0,3%-os arányban vették ki a részüket.

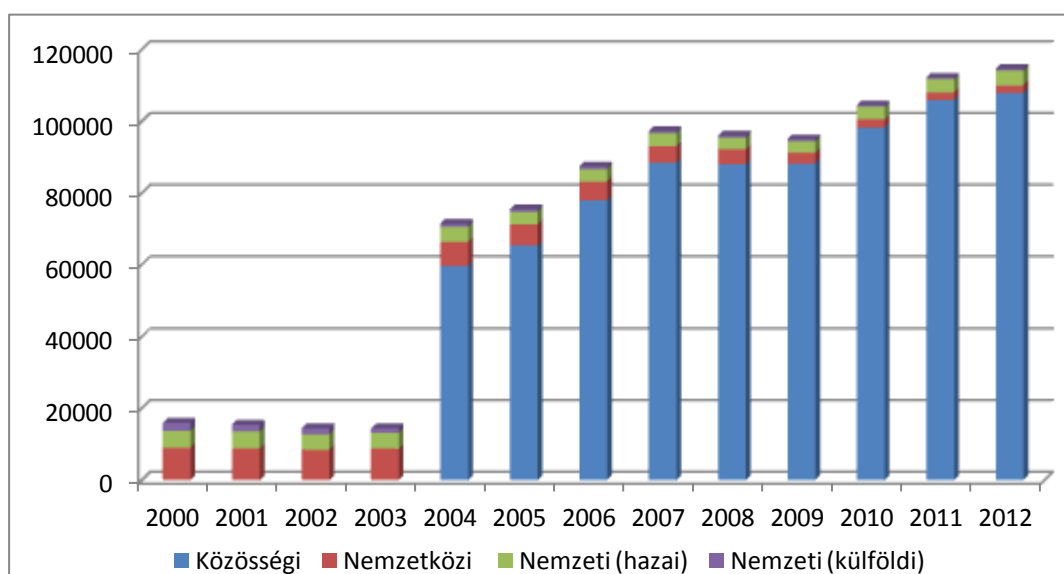
4. táblázat: A legnagyobb nemzetközi védjegybejelentők a madridi rendszerben

Rank	Applicant	Origin	Madrid international applications			Change compared to 2010
			2009	2010	2011	
1	NOVARTIS AG	Switzerland	136	118	125	7
2	PHILIP MORRIS BRANDS S.A.R.L.	Switzerland	47	137	110	-27
3	BOEHRINGER INGELHEIM PHARMA GMBH	Germany	52	112	98	-14
4	KONINKLIJKE PHILIPS ELECTRONICS N.V.	Netherlands	38	76	92	16
5	RICHTER GEDEON NYRT	Hungary	70	8	89	81
6	NINGBO RUIHUA ELECTRONICS PLASTICS CO., LTD.	China	-	-	85	-
7	SOCIÉTÉ DES PRODUITS NESTLÉ S.A.	Switzerland	51	68	80	12
8	BMW AKTIENGESELLSCHAFT	Germany	-	42	75	33
9	BSH BOSCH UND SIEMENS HAUSGERÄTE GMBH	Germany	64	65	74	9
10	JANSSEN PHARMACEUTICA NV	Belgium	61	66	68	2

Forrás: WIPO IP Facts and Figures 2012

A külföldiek ezzel szemben elsősorban közösségi védjegy igénylésével szereznek megjelöléseik számára hazánk területére is kiterjedő oltalmat. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunkat megelőzően e célból a WIPO által működtetett ún. madridi (a Madridi Megállapodás és Jegyzőkönyve szerinti) rendszert vették igénybe – nemzetközi védjegybejelentések formájában; azóta viszont e külföldi védjegyoltalmi igények átterelődtek a közösségi védjegyrendszer felé. Nemcsak átterelődtek azonban, hanem a közösségi védjegyrendszer működési sajátosságainak betudhatóan meg is sokszorozódtak, még hozzá olyan kiugró mértékben, amelyet valós piaci folyamatok nem támasztanak alá. Míg 2000-ben a külföldiek mintegy 9000 nemzetközi védjegybejelentéssel támogatták meg magyarországi piacra lépésüket vagy piaci jelenlétüket, 2012-ben már 108 ezer közösségi védjegybejelentést tettek. Ez a tizenkétszeres növekedés gazdasági folyamatokkal nem magyarázható, hanem csupán azzal, hogy a közösségi védjegyek megszerzésének és oltalmuk fenntartásának túlzott könnyűsége folytán a vállalkozások közösségi védjegybejelentés útján akkor is kiterjesztik oltalmi igényüket az EU teljes piacára – így hazánk területére is –, ha valójában ekkora területen, ekkora piacon nincs is szükségük a megjelölés használatának monopóliumára.

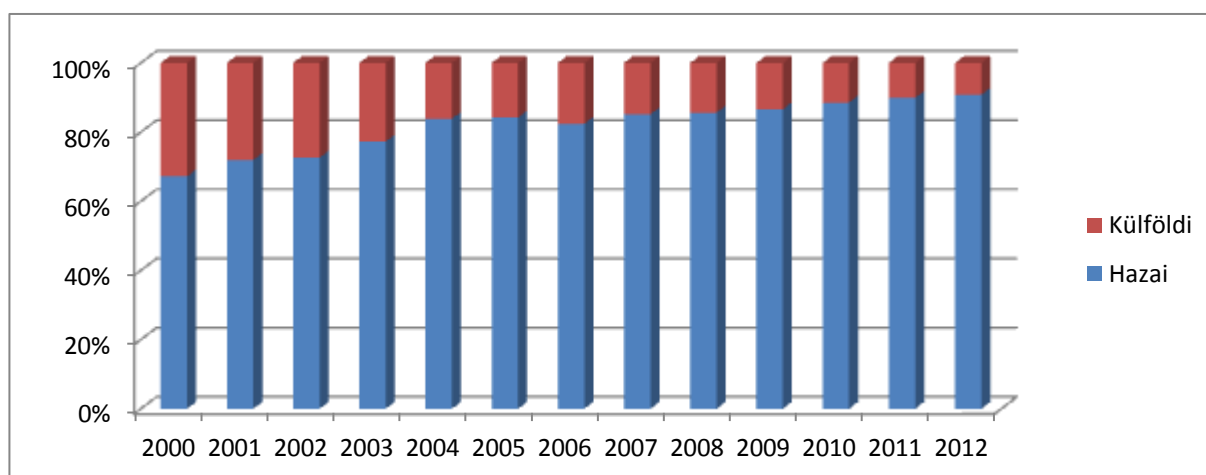
5. táblázat: A Magyarországra irányuló védjegyoltalmi igények alakulása

Forrás: SZTNH

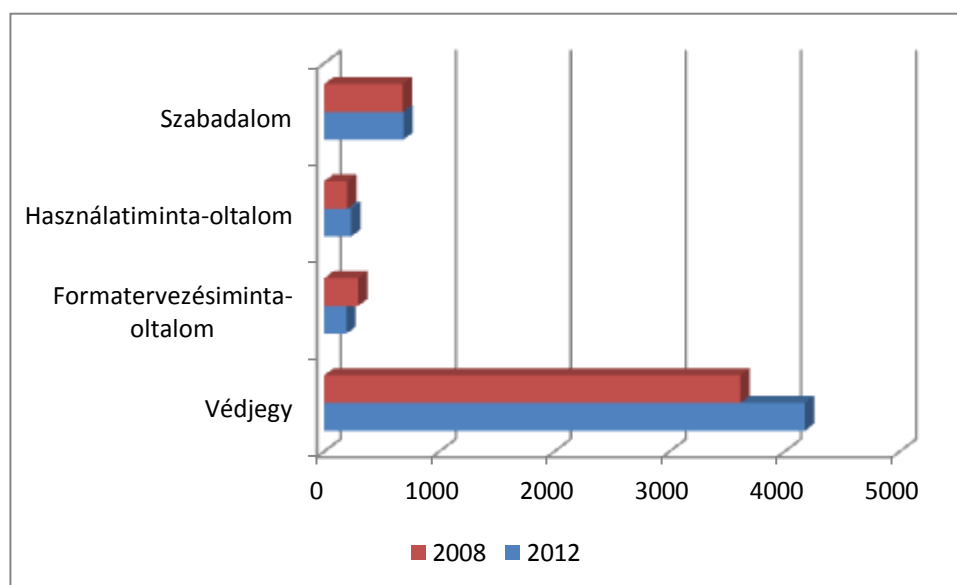
6. táblázat: Nemzeti védjegybejelentések száma és megoszlása a bejelentők jellege szerint

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Hazai	4692	4756	4316	4386	4293	3515	3490	3615	3291	3240	3447	3772	4177
Külföldi	2291	1855	1628	1291	826	659	747	631	552	501	446	425	422

Forrás: SZTNH

7. táblázat: A nemzeti úton benyújtott hazai bejelentések számának alakulása

Forrás: SZTNH

3.1.5. Együttélés a reform előtt álló közösségi védjegyrendszerrel

A közösségi védjegyrendszer, legalábbis ahogy jelenleg működik, nem elégíti ki az EU belső piacának igényeit és követelményeit, nem járul hozzá a belső piac megfelelő működéséhez. Nem biztosítja azt sem, hogy e piacon a gazdasági verseny ne torzuljon. Következésképpen nem tölti be végső és alapvető célját sem. E célt a közösségi védjegyről szóló 207/2009/EK tanácsi rendelet (KVR) abban jelöli meg, hogy a közösségi védjegyrendszer mozdítsa elő „a gazdasági tevékenységek harmonikus fejlődését”.

A közösségi védjegyrendszer e „félresiklása” számos tényező együttes hatásának tulajdonítható. Mindenekelőtt annak, ahogy közösségi szinten a tényleges használat követelményének földrajzi kiterjedését (avagy területi hatókörét) jelenleg szabályozzák és értelmezik. Emellett „köszönhető” a közösségi védjegyrendszer diszfunkcionális működése annak az intézményi politikának, amelyet a BPHH korábbi vezetősége követett a díjszabást, a hatósági munka minőségét, az eljárások gyorsítását és a nemzeti iparjogvédelmi hatóságokkal való együttműködést illetően.

A KVR alapjául szolgáló eredeti elképzelés az volt, hogy a bejelentők majd üzleti igényeiktől és szükségleteiktől vezérelve választják a közösségi szintű oltalmat védjegyeik számára. Ma azonban korántsem ezt teszik. Jelenleg nem azért nyújtanak be közösségi védjegybejelentést, mert a célba vett piacuk az EU egésze vagy jelentős része, hanem azért, mert így olcsóbban és könnyebben szerezhetnek védjegyoltalmat. Ez a torzulás egyrészt annak eredménye, hogy a BPHH bejelentési és megújítási díjai nem tükrözik a 27 tagállam területére kiterjedő megjelölés-használati monopólium (azaz a közösségi védjegyoltalom) értékét, másrészt annak egyenes következménye, hogy a BPHH az elmúlt években nem úgy működött, ahogy neki kellett volna: közhatalmat gyakorló hatóságként, és nem „védjegygyárként”, arra törekedve, hogy a „fogyasztókat” bármi áron kielégítse – akár a vizsgálat minőségének (és az alapul fekvő közérdeknek) a rovására is.

Ez a helyzet annak eredményeként alakult ki, hogy az évek során – fokozatosan, de módszeresen – elbillentették a közösségi és a nemzeti védjegyek közötti egyensúlyt az

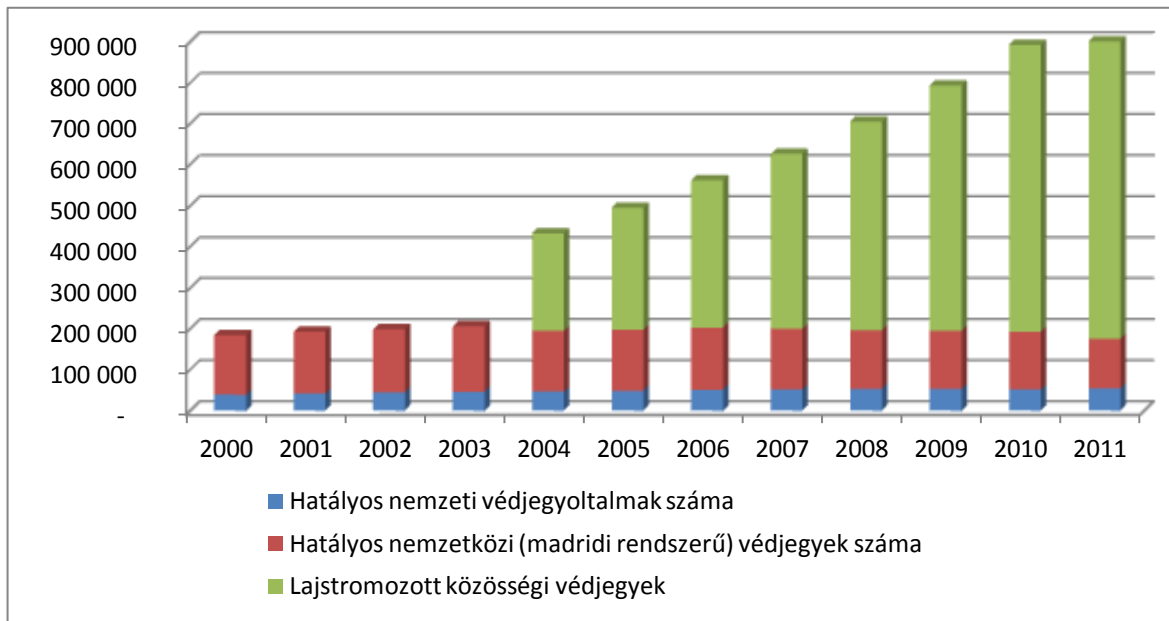

előbbieik javára. Az egyensúly eltolódásában szerepet játszott – egyebek mellett – a nemzeti kutatási jelentések rendszerének (opcionálissá tételükkel történő) eltörlése, az új tagállamoknak az Európai Unióhoz történő csatlakozásakor elfogadott átmeneti szabályozás (és ahogy azt a BPHH a gyakorlatban értelmezte), valamint – nem utolsósorban – a BPHH bejelentési (lajstromozási) és megújítási díjainak egymást követő két csökkentése. Ez a tendencia nyilvánvaló ellentétben áll a KVR és az Európában kialakult védjegyrendszer alapvető, vezérlő elveivel. Ezeknek az elveknek rövid foglalatoként, amolyan címkéjeként szoktak hivatkozni a közösségi és a nemzeti védjegyrendszerek együttélésére (*co-existence*) és egymást kölcsönösen kiegészítő jellegére (*complementarity*). Ezekkel az elvekkel összhangban a KVR eredetileg arra irányult, hogy a közösségi és a nemzeti védjegyrendszerek között kiegyensúlyozott, a kölcsönös egymásba illeszkedést biztosító viszonyt építsen ki, amelyben nincs hierarchia, viszont annál több – pozitív – kölcsönhatás érvényesül. A KVR preambuluma (6) bekezdése e megfontolásokat meglehetősen világosan fejezi ki:

„A védjegyekre vonatkozó közösségi szabályozás [...] nem lép a tagállamok védjegyekre irányadó jogszabályainak helyébe. Annak előírása, hogy a vállalkozások védjegyeiket közösségi védjegyként lajstromoztassák, nem tűnik indokoltnak. A nemzeti védjegyoltalom fennmaradása továbbra is szükséges az olyan vállalkozások számára, amelyek védjegyeikre nem igénylik a közösségi szintű oltalmat.”

Elengedhetetlennek tűnik, hogy sürgősen helyreállítsuk a közösségi és a nemzeti védjegyrendszer közötti egyensúlyt. Ha ugyanis ez nem történik meg, vagyis, ha az előzőekben vázolt – a közösségi védjegyrendszer dominanciájához vezető – folyamatot nem sikerül visszafordítani, a közeli jövőben abba a helyzetbe kerülhetünk, hogy a nemzeti védjegyoltalom többé nem számít majd ésszerű választásnak a potenciális bejelentők számára, noha aligha tagadható, hogy pusztán üzleti alapon, gazdasági értelemben elvileg mindig is szükség lesz, szükség volna nemzeti védjegyoltalomra. A vállalkozások előtt így szűkösebb választék áll majd, amikor megjelölésük oltalmazási lehetőségeit mérlegelik, és kénytelenek lesznek közösségi úton védjegyoltalmat szerezni, függetlenül attól, hogy valóságos üzleti igényeiknek nem ez az oltalmi opció felelne meg. Ezt el kell kerülni. Ez az egyensúly-helyrebillentési kísérlet korántsem a nemzeti hivatalok, hanem sokkal inkább a jelenlegi és a jövőbeli nemzeti védjegybejelentők és -jogosultak számára életbevágó. Széles körben elterjedt (és terjesztett) tévedés, hogy az együttélés és az egyensúly mellett történő fellépés kizárólag a nemzeti hivatalok kicsinyes intézményi önérdekét szolgálja. Erről szó sincs. Valójában a nemzeti védjegyrendszer igénybevevőinek érdekei forognak kockán. Nyilvánvaló: minél több közösségi védjegybejelentést tesznek és minél több közösségi védjegyet lajstromoznak, annál nehezebb lesz nemzeti szinten oltalmat szerezni (mert ez annál több akadályba fog ütközni), továbbá annál több erőforrást kell a nemzeti védjegyjogosultaknak arra mozgósítaniuk, hogy a BPHH előtt felszólalási és egyéb eljárásokban megvédjék védjegyeiket a közösségi védjegybejelentések és a közösségi védjegyek egyre magasabbra duzzadó áradatával szemben. Ez jól megfigyelhető a Magyarországon hatályos védjegyek számának alakulásában is (ld. a 11. táblázatot).

8. táblázat: A Magyarországon hatályos védjegyek száma

Forrás: SZTNH

Az egymást követő díjcsökkentések folytán az oltalomszerzés költségei valóban alacsonyabbá váltak a közösségi védjegybejelentők oldalán, ez azonban a nemzeti védjegybejelentők és -jogosultak kárára és hátrányára történt. Ugyanez mondható el a BPHH elbírálási gyakorlatáról, amely egyre inkább – immár túlságosan – megengedő és felületes, ami oda vezet, hogy ma már – amerikai szabadalmi jogi analógiával élve – szinte bármi, amit ezen a világon ember alkotott („*anything under the sun that is made by man*”), lajstromozható közösségi védjegyként.

A közösségi és a nemzeti védjegyrendszer közötti egyensúly helyreállításának szükségessége és elodázhatatlansága immár uniós szinten is felismeréssé érett. Jelzi ezt a Tanács által 2007 májusában és 2010 májusában elfogadott két következtetés-sorozat is; a 2010 májusi következtetések például „a közösségi és a nemzeti védjegyrendszerek egymást kölcsönösen kiegészítő kapcsolatának támogatását célzó jogszabály-módosítások és egyéb intézkedések” meghozatalát várják el a küszöbön álló felülvizsgálattól. A két rendszer egyensúlya és kiegyensúlyozott kapcsolata mellett tett hitet a Max Planck Intézetnek a Bizottság felkérésére készített átfogó tanulmánya is. A BPHH-nál létrejött a nemzeti hivatalokkal való együttműködést támogató alap, a BPHH a közösségi és a tagállami joggyakorlat mellérendeltségen alapuló összehangolását célzó konvergencia-programot indított, 2015-ig szóló stratégiai tervének központi célkitűzésévé pedig az Európai Védjegy- és Mintaoltalmi Hálózat (*European Trade Mark and Dízajn Network*) kiépítését tette. A C-149/11. számú, Leno Merken kontra Hagelkruis Beheer B.V. ügyben indult előzetes döntéshozatali eljárás pedig alkalmat teremtett az EUB számára, hogy a közösségi védjegy tényleges használati követelményének területi dimenzióját meghatározza. Ebben az ügyben a magyar kormány is terjesztett elő észrevételeket, azzal érvelve, hogy nem lehet elegendő a közösségi védjegy tényleges használatának meglétéhez (és így e védjegy oltalmának hatályban tartásához), ha a védjegyet csupán egyetlen tagállamban használják olyan mértékben, amely ott csak a nemzeti védjegy tényleges használati követelményének felel meg, továbbá, hogy a közösségi védjegy tényleges használatának vizsgálatakor az egyes tagállamok területének határait figyelmen kívül hagyva, az EU teljes belső piacát alapul véve kell eljárni. Az EUB a magyar érvelést megerősítve, annak indokaival összhangban hozta meg

az ítéletét. Végül meg kell jegyezni, hogy az európai védjegyrendszer korszerűsítése – a 2011. májusi közlemény tanúsága szerint – szerepel az Európai Bizottság stratégiai elképzelései között is; a KVR és a közösségi védjegyirányelv módosítására irányuló bizottsági javaslatok 2013 márciusában jelentek meg.

3.1.6. Mintaoltalmi körkép

A dizájn hazai oltalmazásának körképét hasonló vonások jellemzik, mint a védjegyekét. Nemzeti formatervezésiminta-oltalmat szinte kizárólag belföldiek igényelnek és szereznek (2012-ben a 196 bejelentésből csupán 3 érkezett külfölditől; a 4225 nemzeti oltalomnak pedig 74%-a volt magyar kézben), a külföldiek pedig a közösségi oltalomszerzési utat választják (a WIPO által működtetett nemzetközi rendszer szinte teljes mellőzésével): 2012-ben 22,5 ezernél is több közösségi mintaoltalmi bejelentés célozta hazánk területét is, és a hazánkban is hatályos közösségi formatervezésiminta-oltalmak száma megközelítette a 530 ezret.

A használati minták oltalma szintén a hazai vállalkozásokat szolgálja: a 2012-ben fogadott 261 bejelentés 89%-a hazai eredetű volt.

3.1.7. A kkv-k és az iparjogvédelem

A kkv-k helyzete az innovációs és szellemi tulajdon-védelmi politika egyik érzékeny és központi kérdése. A Jedlik-terv sem mellőzheti a kkv-k különleges helyzetének és igényeinek feltárását.

A hazai kkv-k iparjogvédelmi – azon belül szabadalmi – aktivitása alatta marad még a magyarországi vállalkozások egyébként sem kielégítő átlagának is. A kkv-k túlnyomó részének kutatás-fejlesztési aktivitása alacsony, innovációs tevékenysége gyenge. Körükben a saját kutatás, a szabadalomvásárlás, a technológia-transzfer iránti igény sem számottevő. Az ipar területén működő kkv-k 75%-a az innováció szempontjából inaktív, csak 2-3%-uk, azaz megközelítően 2-3 ezer vállalkozás tartozik az eredeti ötletek kidolgozására alkalmas, úttörő, tudásintenzív cégek közé. A kkv-k iparjogvédelmi tájékozottságának szintje rendkívül alacsony, szabadalmi aktivitásuk elenyésző. A 2011. évi *Innovation Union Scoreboard* mutatói szerint is rendkívül alacsony a hazai kkv-k között az innovatívok aránya: az új terméket vagy eljárást bevezetők hányada csupán 16,82% volt [az EU átlagának (34,18%) felét se tette ki], és hasonlóan kedvezőtlen a piaci vagy szervezeti innovációra vállalkozó kkv-k aránya: 20,52% (EU-átlag: 39,09%). A magyar kkv-k több mint 80%-a a technológiai innováció szempontjából tehát inaktív.

Az európai szabadalmat szerző magyar vállalkozások között is jelentéktelen arányt képviselnek a kkv-k; a magyarokat megillető csekély számú európai szabadalom is nagyfokú koncentrációt mutat. Ez azt jelenti, hogy az egységes hatályú európai szabadalom bevezetésétől várható költségmegtakarításból jó esetben is csupán egy-két tucat hazai kkv profitálhat, és ez a szám középtávon sem fogja elérni a százas nagyságrendet. Ezzel szemben a hazai kkv-k külföldi versenytársai 30 ezer vagy még több szabadalommal lépnek majd be a magyar piacra. Az esetek 95-98%-ában az egységes szabadalmi rendszerben a hazai kkv kötelezetti – potenciális jogsértői (alperesi) – oldalon fog állni, szemben a külföldi (többnyire nem európai) szabadalmassal, akinek költségeit az egységes szabadalom bevezetése csökkenti majd.

A magyar kkv-k számára az egységes szabadalom bevezetése várhatóan terhet fog jelenteni: a mainál jóval több szabadalmi jogi korlátot, a jogsértés és a jogvita nagyobb kockázatát. Meg kell jegyezni, hogy a hazai kkv-k nem kis része ugyanakkor eleve nem működik olyan technológiai színvonalon, hogy akár szabadalmazható találmányt fejleszthetne ki, akár beleütközhetne más szabadalmába. Ebből következően az egységes szabadalom bevezetéséből adódó hátrányok elsősorban majd azokat a hazai kkv-kat éri, amelyek a technológiai felzárkózást kezdik meg. E kkv-kra tehát még inkább áll az a következtetés, hogy az egységes szabadalom bevezetése a versenyhátrányukat, technológiai és innovációs lemaradásukat rövid- és középtávon nemhogy csökkentené, hanem még növelni is fogja.

Számos elemzés és tanulmány támasztja alá, hogy a kkv-k leginkább a nemzeti iparjogvédelmi infrastruktúra támogatására építhetnek. A helyi szabadalmi ügyvivők és a nemzeti iparjogvédelmi hatóságok nyújthatják számukra mindazt, amire leginkább szükségük van. A hazai kkv-kat valójában célzott támogatással, tájékoztatással és kedvezményekkel lehet ösztönözni, így lehet javítani a szabadalmi rendszerhez való hozzáférésüket, nem úgy, hogy az amerikai és a távol-keleti óriáscégek európai jogszerzési költségeit csökkentjük. A nemzeti iparjogvédelmi infrastruktúra többet tud tenni a kkv-k versenyképességéért, mint a tengerentúli vállalatok számára kedvező fordításiköltség-csökkentés (pl. igen alacsony költséggel vagy akár ingyen nyújthat szabadalmi kutatási jelentéseket az európai vagy globális oltalomszerzési esélyek felméréséhez). A nemzeti iparjogvédelmi infrastruktúrára ilyen fokon ráutalt hazai kkv-kat tehát különösen érzékenyen érintené, ha az egységes szabadalom bevezetése a nemzeti iparjogvédelmi intézményrendszer elsorvadását idézné elő.

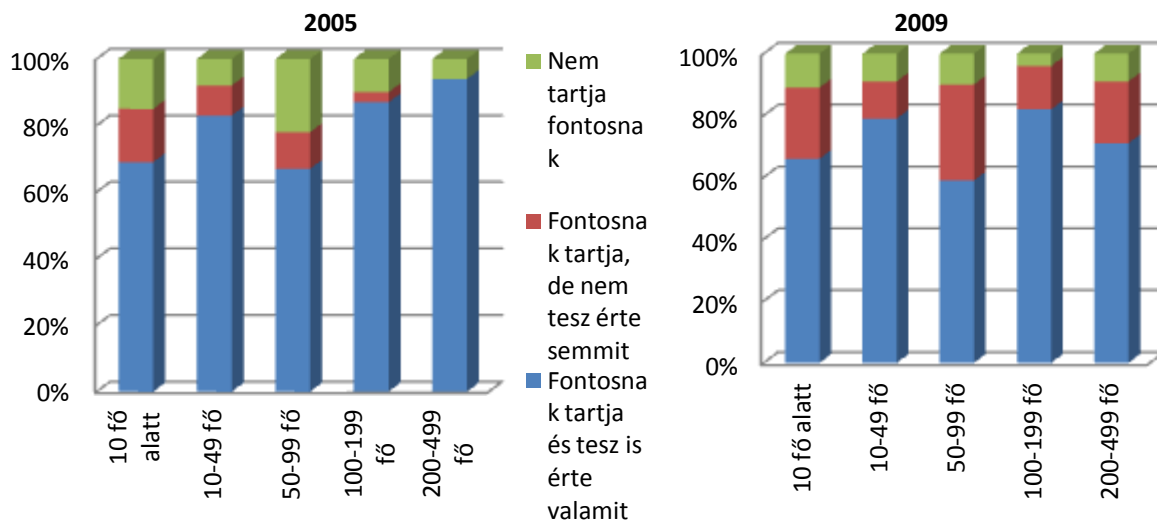
A kkv-kat alapvetően háromféle akadály tartja távol az iparjogvédelmi – azon belül a szabadalmi – rendszer igénybevételétől (olyan esetekben, amikor egyébként szükségük volna rá, profitálhatnának belőle): az általános információs deficit (nem tudnak a szabadalmakról, nem ismerik a szabadalmi rendszer működését, előnyeit), a konkrét információs deficit (nem tudják felmérni fejlesztéseik szabadalmazási esélyeit, járatlanok a szabadalmi információ világában) és a jogérvényesítési deficit (ami abban áll, hogy – még ha szereznek is végül szabadalmat – nem képesek szabadalmi jogukat kikényszeríteni, hatékonyan érvényesíteni a jogsértőkkel szemben).

Az egységes szabadalom az általános információs deficitet nem enyhíti, hiszen csakis a nemzeti iparjogvédelmi intézményrendszerben áll rendelkezésre forrás és szaktudás a helyi kisvállalkozások iparjogvédelmi tájékozottságának erősítéséhez; számukra megfelelő szakmai színvonalú iparjogvédelmi tájékoztatást más nem tudna adni. A konkrét információs deficit se oldódik, sőt, erősödik, hiszen különösen a kellő iparjogvédelmi, illetve szabadalmi információs felkészültséggel nem rendelkező kkv-k eshetnek a rossz minőségű, félrevezető gépi fordítások csapdájába. Ennek veszélyét fokozza, hogy a kkv-k az idegennyelv-tudásban is elmaradnak a nagyobb vállalatoktól (tehát nekik még nagyobb szükségük volna fordításokra, még hozzá jó minőségűekre). A kkv-k negatív jogérvényesítési tapasztalatai pedig csupán gyarapodni és erősödni fognak az egységes szabadalommal kapcsolatos bíráskodás igen magas költsége és komplexitása, valamint a magyar nyelv használatát korántsem minden esetben garantáló eljárási szabályai miatt.

A hazai helyzet jobb megértése érdekében az SZTNH (akkori nevén: a Magyar Szabadalmi Hivatal) – a kkv-k iparjogvédelmi ismereteinek felmérésére – 2005-ben és 2009-ben országos felméréseket végzett. Mindkét alkalommal több mint négyszáz vállalkozással készítették interjút a kérdezőbiztosok. A vizsgálatok a kkv-k szellemi tulajdonvédelmi ismereti szintjének felmérésén túl arra is kitértek, hogy mennyire elégedett a

kkv-szektor a jelenlegi iparjogvédelmi oltalmi formákkal, illetve a jogérvényesítés lehetőségeivel. Ezen túlmenően pedig az iparjogvédelmi információszolgáltatás erősségeinek és gyenge pontjainak feltérképezésére is sor került.

9. táblázat: Fontosnak tartja-e, hogy termékeit, szolgáltatásait megkülönböztesse versenytársaitól? (megoszlás, százalék)

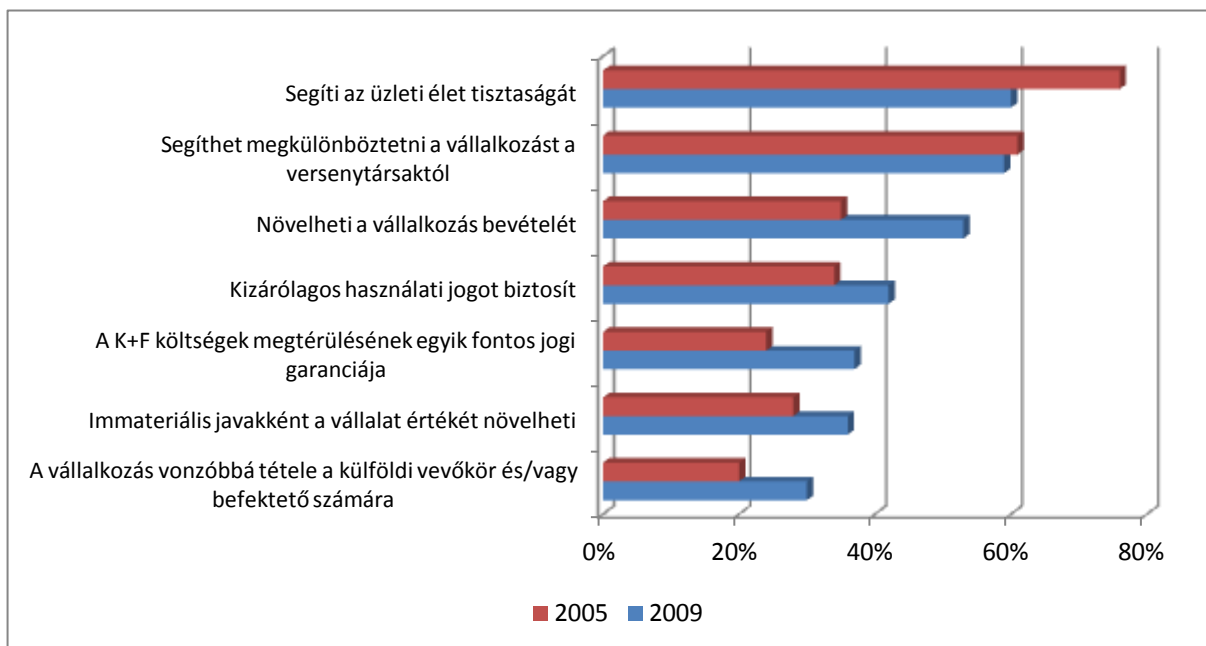

Forrás: Dr. Huszák Loretta - Mészáros Eleonóra: A magyar vállalkozások iparjogvédelmi tudatossága – két kérdőíves felmérés tanulságai; Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 6. (116.) évfolyam 4. szám

A táblázatokból kitűnik, hogy azok aránya, akik nem tartják fontosnak, hogy megkülönböztessék termékeiket, szolgáltatásaikat a versenytársaiktól, csökkent. Azok aránya azonban, akik fontosnak tartják, de nem tesznek érte semmit, kismértékben emelkedett 2009-re. Ennek hátterében az állhat, hogy habár a kkv-szektor iparjogvédelmi tudatossága nőtt, a válság hatására bevezetett, vállalaton belüli költségcsökkentési intézkedések hatással vannak az iparjogvédelmi aktivitás finanszírozási lehetőségeire.

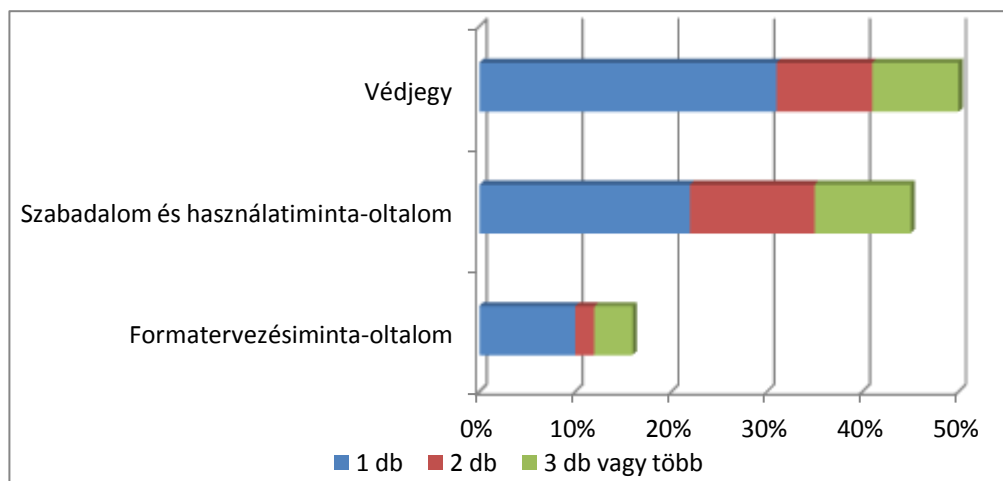
Optimizmusra adhat okot ugyanakkor, hogy a válaszadók 94%-a fontosnak tartja a műszaki szellemi alkotások jogvédelmét (2005-ben ez az arány 93% volt). A kkv-szektor iparjogvédelmi tudatosságának növekedését, az egyes oltalmi formák által biztosított lehetőségek jobb ismeretét jelzi az is, hogy emelkedett azoknak a vállalkozásoknak az aránya, amelyek az iparjogvédelem által biztosított előnyök közül a vállalat értékét, bevételeit növelő tényezőket említették. A kkv-k 36%-a véli úgy – a 2005. évi 28%-kal szemben –, hogy az iparjogvédelem eszközei immateriális javakként a vállalat értékét növelhetik. Azon válaszadók aránya, akik szerint az iparjogvédelem növelheti a vállalkozás bevételeit, 35%-ról 53%-ra növekedett. Az iparjogvédelmet mint a K+F költségek megtérülésének egyik fontos jogi garanciáját a – 2005. évi 24%-kal szemben – 2009-ben a vállalkozások 37%-a említette.

10. táblázat: Miért fontos az iparjogvédelem?
(említési gyakoriság az adott kérdésre válaszolók százalékában)

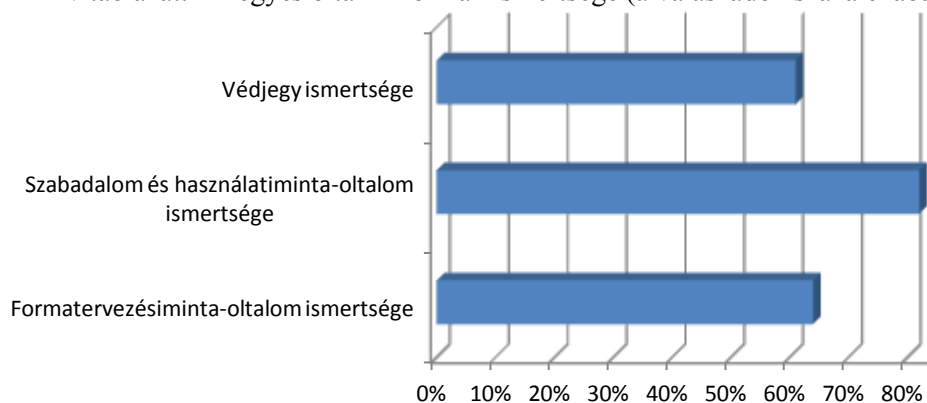
Forrás: Dr. Huszák Loretta - Mészáros Eleonóra: *A magyar vállalkozások iparjogvédelmi tudatossága – két kérdőíves felmérés tanulságai; Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 6. (116.) évfolyam 4. szám*

11. táblázat: Az egyes kkv-kat megillető oltalmak száma a válaszadók százalékában (2009)

Forrás: Dr. Huszák Loretta - Mészáros Eleonóra: *A magyar vállalkozások iparjogvédelmi tudatossága – két kérdőíves felmérés tanulságai; Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 6. (116.) évfolyam 4. szám*

12. táblázat: Az egyes oltalmi formák ismertsége (a válaszadók százalékában – 2009)

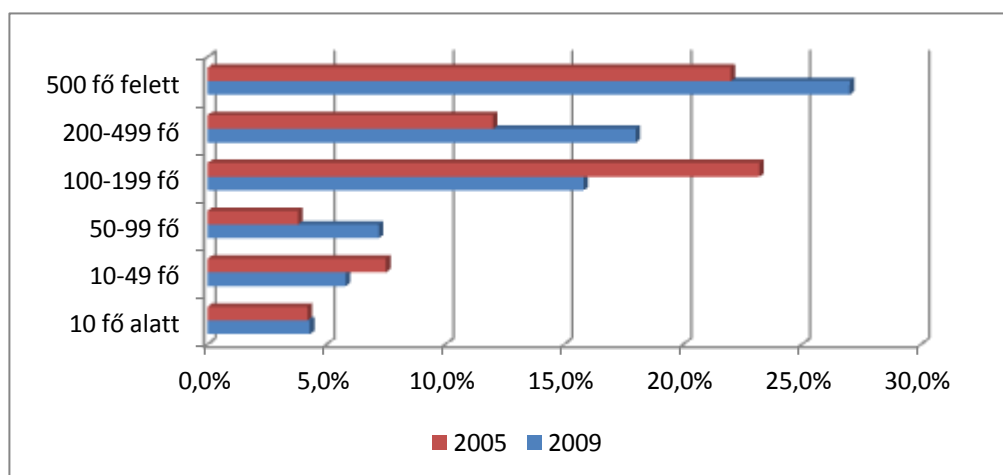

Forrás: Dr. Huszák Loretta - Mészáros Eleonóra: *A magyar vállalkozások iparjogvédelmi tudatossága – két kérdőíves felmérés tanulságai; Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 6. (116.) évfolyam 4. szám*

A 14. és a 15. táblázat összevetéséből kitűnik: a védjegyek ismertségének javítása szinte bizonyosan azt eredményezné, hogy a jelenleginél több kkv igényelne oltalmat.

A felmérés során vizsgálat tárgya volt, hogy a megkérdezett vállalatok milyen intenzitással vesznek részt szellemi tulajdon-védelmi jogvitában, illetve mennyire voltak elégedettek azok lefolyásával és kimenetelével. A 2009. évi felmérés során a mintába került vállalatok mintegy 7%-ának volt már polgári úton kezelt jogvitája iparjogvédelmi ügyekben. Ugyanez az arány a korábbi, 2005. évi megkérdezés során 8% volt. A jogviták említési gyakorisága a nagyobb vállalatok esetében jóval magasabb, mint a kisebbeknél – ez az összefüggés 2009-ben és 2005-ben is érvényesült.

13. táblázat: Az iparjogvédelmi jogvitákban érintett vállalkozások aránya (a pozitív választ adók aránya, százalékban)

Forrás: Dr. Huszák Loretta - Mészáros Eleonóra: *A magyar vállalkozások iparjogvédelmi tudatossága – két kérdőíves felmérés tanulságai; Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 6. (116.) évfolyam 4. szám*

A bírósági úton történő jogérvényesítésre kényszerülő cégek fele maga kezdeményezte a peres eljárást, 42%-uk ellen valaki más, míg a fennmaradó 8% esetében mindkét változat előfordult. A peres ügyek 59%-a a vizsgált mintában valamilyen szellemi tulajdon-jog megsértése tárgyában indult, a szolgálati, illetve alkalmazotti találmányi, licencia- és egyéb jogdíjakkal kapcsolatos viták 16%-ban adtak perre okot, míg a fennmaradó 25% az egyéb okból induló pereket jelenti.

Az iparjogvédelmi tárgyú peres eljárások által érintett cégek 55%-a szerint a befektetett anyagi és egyéb erőfeszítés megtérült, 45%-uk szerint azonban nem. Ez kedvezőtlen adat a vállalatok jogbiztonságérzetének szempontjából. Az 50 fő alatti kisvállalkozások egyharmada, az 51 és 200 fő közötti közép vállalkozások kétharmada, a 200 fő feletti nagyvállalatok 100%-a számolt be a peres eljárásokba befektetett energia megtérüléséről. A jogérvényesítés lehetőségeivel való elégedettség tehát a vállalatméret növekedésével egyenes arányban javul.

3.1.8. Iparjogvédelmi szolgáltatások a nemzetgazdaság szolgálatában

3.1.8.1. A szolgáltatások jellege és pénzügyi háttere

A magyar gazdaság tulajdonosi viszonyai folytán a hazai K+F potenciál szellemi produktumainak jelentős hányada a külföldi tulajdonosok színeiben jelenik meg. E – tipikusan nagyvállalati – körről elmondható, hogy többnyire a stratégiájuk kiemelt részeként kezelik a szellemi tulajdon védelmét, és piaci pozíciójuk erősítésének érdekében változatos eszköztárat alkalmaznak sikeresen. Ezzel szemben a hazai és európai szintű kormányzati fejlesztési politikák középpontjában álló kkv-k gyakran még a birtokukban lévő szellemivagyon-elemek fontosságát és a bennük rejlő lehetőségeket sem ismerik fel, ahogy azt a 2005-ben és 2009-ben végzett felmérések (ld. a 3.1.7. pontot) is mutatják.

A közfinanszírozású kutatóhelyeken (egyetemen és akadémiai kutatóintézetekben) létrehozott kutatási eredmények hasznosítása a közelmúltban jelentős átalakuláson ment keresztül. Mára az intézmények többsége jó alapokkal rendelkezik, hogy továbbfejlessze, illetve az európai uniós és globális trendek szerint formálja a közhasznú kutatási eredmények hasznosítására irányuló tevékenységét. E szféra szellemi tulajdon-védelmi aktivitása ugyanakkor – különös tekintettel az itt elköltött K+F ráfordítások nagyságára – még mindig kirívóan alacsony.

Ezzel összhangban a hazai K+F tevékenységet támogató és a szellemi tulajdon-védelmi aktivitás elősegítését célzó szolgáltatásfejlesztésnek e két célcsoportot: a hazai kis- és közép vállalkozásokat, illetve a közfinanszírozású kutatóhelyeket kell előtérbe helyeznie.

A Magyarországon elérhető szolgáltatások térképe jelenleg a következőképpen fest:

- professzionális szolgáltatók piaci áron nyújtott szolgáltatásai (különösen a következők: szellemi tulajdon-védelmi információs szolgáltatás, tanácsadás, képviselői ellátása iparjogvédelmi és szerzői jogi ügyekben, iparjogvédelmi kutatási szolgáltatások, iparjogvédelmi beadványok elkészítése, trendelemzések);

- az SZTNH és más non-profit szolgáltatók által ingyenesen nyújtott szolgáltatások (különösen a következők: ingyenes ügyfélszolgálati tájékoztatás, iparjogvédelmi adatszolgáltatás, iparjogvédelmi tájékoztatás, adatbázisok használata);

- az SZTNH önköltségi áron nyújtott szolgáltatásai [különösen a következők: oktatás-továbbképzés, műszaki, iparjogvédelmi információs és kutatási szolgáltatások, ideértve az öt szabadalomkutatási szolgáltatást (az újdonságkutatás, a szabadalmazhatósági véleménnyel kiegészített újdonságkutatás, a szabadalmazhatósági vélemény, a jogérvényességi kutatás és a szabadalomtisztasági kutatás), az expressz védjegyszűrést, a védjegyfigyelést].

A szellemi tulajdon-védelemmel kapcsolatos olyan feladatok, mint a szellemi tulajdon-védelmi tudatosság erősítése, a szellemi tulajdon-védelem eszköztárának megismertetése a K+F szereplőkkel és a vállalkozói réteggel, továbbá a jogkövető magatartás gyakorlatának társadalmi szintű erősítése ma még elismerten inkább társadalmi, mint személyes érdek. Az egyes országok gazdasági fejlettségétől függetlenül Európa-szerte igazolt tény, hogy a célcsoportok a szolgáltatásokat ingyen igénybe veszik, de térítés ellenében már nem tartanak igényt azokra.

Az ilyen jellegű szolgáltatások anyagi erőforrásait jelenleg a szolgáltató szervezeteknek kell előteremteniük saját vagy pályázati forrásokból, célzott támogatások formájában vagy egyéb módon. Megfelelő saját források hiányában adott esetben itt költségvetési források biztosításával kell a nonprofit szolgáltatókat olyan helyzetbe hozni, hogy ezeket a szolgáltatásokat ingyenesen az érdeklődők rendelkezésére tudják bocsátani.

A szolgáltatások egy másik – a jogok megszerzésével és érvényesítésével kapcsolatos – része (iparjogvédelmi kutatások, iparjogvédelmi hatósági vagy bírósági beadványok elkészítése, jogi tanácsadás stb.) elismerten inkább személyes érdekeket képvisel, de a felmerülő költségek mértéke indokolja azok támogatás formájában történő részleges vagy teljes mértékű átvállalását az innováció sikere érdekében. Ez kiemelt figyelmet érdemel a szellemi tulajdon védelmének nemzeti fejlesztési programjában is (ld. a 4.4.3. pontot).

2012 óta több – az Új Széchenyi Terv és a Kutatási és Technológiai Innovációs Alap keretében kiírt – pályázat formájában igényelhetnek támogatást a szellemi tulajdonuk hazai és külföldi védelméhez, menedzseléséhez, valamint a projekt tárgyára nézve annak újdonság- és K+F-tartalmának (külön kérésre az alap-, alkalmazott kutatás és kísérleti fejlesztés arányának) megállapításához innovatív, jogi személyiségű és jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok, szövetkezetek. Az oltalomszerzés során felmerülő költségek előteremtésének problémája a társadalom ennél sokkal szélesebb rétegét érinti, ami miatt a támogatottak körének bővítése – akár a pályázók körének szélesítésével, akár egyéb módon – távlati igényként jelenik meg. Kiemelten fontos, hogy pályázati kiírások révén kiszámítható módon biztosítva legyen a magyar találmányok hazai és külföldi iparjogvédelmi oltalomszerzésének támogatása valamennyi érintett szereplő számára. Annak érdekében, hogy a szellemi tulajdon védelmének nemzeti fejlesztési programjában (az SZTNFP-ben) is megfogalmazott célok végrehajtásához (ld. a 4.4.3. pontot) a források megfelelő formában rendelkezésre álljanak, indokolt lenne, hogy a Kutatási és Technológiai Innovációs Alapról szóló 2003. évi XC. törvényben a szellemi tulajdon-védelem önálló jogcímként nevesítésre kerüljön. Az SZTNFP végrehajtása során a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP), a Vidékfejlesztési Program (VP), az Emberi Erőforrás Operatív Program (EFOP), valamint a Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program (VEKOP) keretében a vállalati szellemi tulajdon-védelmi tevékenység elősegítését, illetve a közfinanszírozású kutatóhelyek tudásbázisának támogatását kiemelten fontos irányként kell kezelni.

3.1.8.2. Szolgáltatások

a) Tájékoztatás és információszolgáltatás

A hivatal ügyfélszolgálatán elérhető széles körű és ingyenes tájékoztatás mellett kiemelendő az SZTNH által 2004-ben újtára indított VIVACE program (Vállalkozói Iparjogvédelmi Versenyképességet Alapozó Cselekvési Program), amely azóta a hazai

figyelem mellett nemzetközi szinten is elismertségre tett szert. A kezdeményezés egyik eredeti célja az volt, hogy az ország egész területén létrejöjjenek olyan információs pontok, ahol az érdeklődők gyorsan és közérthető formában választ kaphatnak az őket érintő szellemitulajdon-védelmi kérdésekre. A programban résztvevő regionális információs hálózat tagjait az 5. ábra mutatja be. Az elmúlt évek tapasztalataiból az szűrhető le, hogy főleg a kis- és középvállalkozói réteg esetében fontos, hogy ne csak egy budapesti helyszínen legyen lehetőség személyes konzultációra, hanem a vállalkozások helyben, a saját régiójukban is találjanak egy-egy információs pontot, ahol tájékoztatást kaphatnak. Ennek megfelelően a program folytatása feltétlenül indokolt.

A tájékoztatási célú és más hasonló szolgáltatások fejlesztése érdekében vett és vesz részt az SZTNH olyan nemzetközi szintű projektekben és együttműködési programokban, amelyek – többek között – a nemzetközi jó gyakorlatok megismerését és átvételét célozzák. Az elmúlt időszak egyik kiemelkedő programja az elsősorban a kkv-k szellemitulajdon-védelmi és jogérvényesítési tudatosságát növelni hivatott, az Európai Bizottság támogatásával és nemzeti szabadalmi hivatalok közreműködésével 2008 és 2011 között megvalósított *IPeuropAware*-projekt volt, amely 2012-től *IPorta/InnovAccess* néven folytatódik.

4. ábra: Regionális szellemitulajdon-védelmi információs pontok hazánkban:

b) Képzés és oktatás

Mint ahogyan azt a korábbi felmérések is igazolják, a szellemitulajdon-védelmi ismeretek még messze nem érik el a kívánatos szintet egyetlen társadalmi csoport esetében sem. Annak érdekében, hogy ez a helyzet megváltozzon, szükség van a szellemitulajdon-védelmi képzések folytatására és további fejlesztésére. Az ismeretterjesztés és tudatosságnövelés fórumai egyrészt a főleg kkv-kat megcélzó rendezvények, másrészt a felsőoktatási intézmények hagyományos oktatási kínálatában, valamint felnőttképzés keretében folyó szellemitulajdon-védelmi képzések, illetve iparjogvédelmi tanfolyamok.

Hazánk közel másfél tucat egyetemén és főiskoláján zajlik az SZTNH-val együttműködve a graduális és posztgraduális képzések keretében szellemitulajdon-védelmi ismeretek oktatása, ideértve az immár hat felsőoktatási intézményben bevezetett távoktatási programot is. E képzések részben hivatali munkatársak, részben pedig a felsőoktatási intézmények oktatóinak bevonásával valósulnak meg. Különös jelentősége van e képzések fenntartásának, valamint az oktatók szakmai támogatásának, ideértve az oktatók módszertani képzését, és a közvetítendő ismeretek szakmai-didaktikai szempontú harmonizációját is (összhangban az integrált irányítási rendszer minőségcéljainak megfelelően elvégzett felmérések eredményeivel).

Az iparjogvédelmi tudatosság erősítésének és a szellemitulajdon-védelmi kultúra terjesztésének hatékony eszközei lehetnek azok a nyomtatott tananyagok, amelyek különböző szinten és mélységben foglalják rendszerbe és közvetítik a szellemi tulajdon védelmével kapcsolatos ismereteket. Az SZTNH tankönyv-portfóliója jelenleg a következő három elemből áll: „Alapfokú iparjogvédelmi tankönyv”, „Iparjogvédelem” és „Szerzői jog” tankönyvek. E tankönyvek a tanfolyamokat végző, illetve a felsőoktatásban tanuló hallgatók felkészülésének támogatása mellett a kereskedelmi forgalomban is hozzájárulnak a tágabb közösség iparjogvédelmi tudásának és tudatosságának növeléséhez. A könyvek sikeréből kiindulva az SZTNH folytatni kívánja az írott tananyagok fejlesztését.

Annak érdekében, hogy a szellemitulajdon-védelmi tudatosságot hatékonyabban építsük be a mindennapi életbe, a gyerekekkel már korán meg kell ismertetnünk a szellemi tulajdon fogalmát és védelmének jelentőségét. Ezt a célt támogatja a 2013 szeptemberétől bevezetett új nemzeti kerettantervben nevesített szellemitulajdon-védelmi tudás átadása is. Az SZTNH több vonalon, pl. tankönyvek készítésének szakmai támogatásával, ismeretterjesztő anyagokkal, valamint tanárképzési és pedagógus-továbbképzési programokkal szolgálja ezt a célt.

A felnőttképzés kereteiben folyó szellemitulajdon-védelmi ismeretátadás jogszabályi háttérét az iparjogvédelmi szakképesítésről szóló 2/2008. (VIII. 22.) TNM rendelet adja, amelynek megfelelően alap-, közép- és felsőfokú iparjogvédelmi szakképesítés szerzhető az SZTNH által szervezett tanfolyam elvégzését követően, a szakvizsga letételével. A professzionális szakemberképzést szolgáló és két évente induló felsőfokú iparjogvédelmi tanfolyam mellett az alap- és középfokú képzéseket regionális alapokon szervezve kell eljuttatni minél szélesebb célközönséghez, azaz elsősorban az innovatív kkv-k, illetve nagyvállalatok munkatársaihoz, tovább az akadémiai és egyetemi oktatókhoz és kutatókhoz.

Ez utóbbi képzések megvalósítása során kiemelt szerepe van a különböző információközvetítő és szolgáltató szervezeteknek (a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara területi kamaráinak, a regionális innovációs ügynökségeknek, az egyetemi technológiatranszfer-irodáknak), mivel a potenciális résztvevők minél szélesebb körben csak rajtuk keresztül szólíthatók meg, illetve a fővároson kívüli helyszíneken hatékonyan csak velük együttműködve szervezhető képzés. Másrészt az eddigi tapasztalatok alapján az iparjogvédelmi képzést – éppen a minél szélesebb érdeklődői kör megnyerése érdekében – indokolt olyan kapcsolódó ismereteket adó képzésekkel (pl. innováció-menedzsment, vállalkozásfejlesztés) összekapcsolni, amelyek együtt komplexebb ismeretanyag elsajátítását teszik lehetővé. Amellett, hogy az innovatív vállalkozások tekintetében e közvetítő szervezetek szélesebb kapcsolatrendszerrel rendelkeznek, a kapcsolódó ismeretanyag átadására is kialakult csatornák vannak.

c) A közfinanszírozású kutatóhelyek szellemitulajdon-védelmi tevékenységének támogatása

Annak ellenére, hogy a K+F tevékenység szerkezete Magyarországon is jó irányba változott az elmúlt években, azaz a közfinanszírozású kutatóhelyek felől inkább a vállalati kutatóhelyekre helyeződik át e tevékenység nagyobbik része, a Magyar Tudományos Akadémia és az egyetemi kutatóhelyek mindig is meghatározó szerepet fognak betölteni a hazai tudományos eredmények megalkotásában. Ennek megfelelően az SZTNH a közfinanszírozású kutatóhelyeken létrehozott kutatási eredmények védelmét és

hasznosításának támogatását kiemelt céljának tekinti. 2010 márciusában a Nemzeti Kutatási és Technológia Hivatal támogatásával tanulmányt⁵ készítettett és tett közé, amely az innovációs törvény elfogadásától számított ötéves időszak során a közfinanszírozású kutatóhelyeken kiépült szellemi tulajdon-védelmi és technológiatranszfer-eredményeket tekintette át mind a szabályozás, mind a gyakorlat szempontjából. Az akkori helyzet bemutatásán túl a tanulmány célja volt, hogy az elért eredmények mellett azokra a specifikus és horizontális jellegű területekre is rávilágítson, amelyek fejlesztésével tovább javítható a tudás- és technológia-transzfer folyamata intézményi és nemzeti szinten.

Noha a 2005. január 1-jén hatályba lépett innovációs törvény intézkedéseivel valamelyest segítette a kutatás-fejlesztést, a technológiai innovációt, valamint az eredmények gazdasági és társadalmi hasznosítását, a szellemi tulajdonnal összefüggő egyes kérdések rendezésével továbbra is adós maradt. A nem kellően következetes jogalkotói tevékenység viszont idővel erodálta még e viszonylagos eredményeket is. A közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény (Kjt.) 2009-ben hatályba lépett módosítása ugyanis új összeférhetlenségi szabályok beiktatásával az innovációs törvénynek éppen azokat a rendelkezéseit kérdőjelezte meg, amelyek a négy évvel korábban elfogadott törvény leginkább előremutató elemei közé tartoztak.

A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 2012. január 1-jei hatályba lépése a helyzeten érdemben nem változtatott, de a felhatalmazó rendelkezések között szereplő azon rendelkezés, amely a Kormányt felhívja – egyebek mellett – a foglalkoztatással, a vezetői megbízással és az összeférhetlenséggel kapcsolatos szabályok megalkotására, még adhat okot bizakodásra. Ugyanakkor kétséges, hogy a rendeleti szintű jogalkotás önmagában képes lesz-e orvosolni ezt az anomáliát, amely nem is kizárólag a felsőoktatást érinti.

A szabályozási háttér problémáin túlmenően a hazai technológiatranszfer működésében számos olyan szűk keresztmetszet és hiányosság tapasztalható, amely a tudás- és technológiahasznosítás eredményességét alapvetően befolyásolhatja. Ugyanakkor pozitív fejlemény, hogy több mint egy tucatnyi egyetemi technológiatranszfer iroda 2012 őszén formálisan is fórumba tömörült, megalakítva a Felsőoktatási Tudástranszfer Fórumot annak érdekében, hogy közösen fogalmazzanak meg igényeket és irányozzanak elő tevékenységeket, amelyek sikerességét együttes fellépésükkel javíthatják.

Ennek a törekvésnek az elősegítésére az SZTNH-nak – az e kör számára szervezett speciális képzési programok mellett – lehetővé kell tennie, hogy a közfinanszírozású kutatóhelyek az egyéb szellemi tulajdon-védelmi szolgáltatásokhoz kedvezményesen férjenek hozzá, illetve a szolgáltatások módszertani fejlesztése során is külön figyelmet kell fordítani a közfinanszírozású kutatóhelyekre.

d) Szellemivagyon-diagnózis

A szellemivagyon-diagnózis 2008 óta Európa számos országában hozzáférhető szolgáltatás kis- és középvállalkozások számára. A Franciaországban kidolgozott módszertan alapján bevezetett szolgáltatás célja a vállalkozások támogatása a szellemi vagyonuk eredményes kiaknázásában. A szolgáltatás elsődleges célcsoportját olyan innovatív vállalkozások képezik, amelyek az utóbbi években a kutatás-fejlesztés területén érdemi

---

⁵ Szellemi tulajdon-kezelés a közfinanszírozású kutatóhelyeken – Összehasonlító elemzés és gyakorlati javaslatok. NGM-MSZH (Nemzetgazdasági Minisztérium - Magyar Szabadalmi Hivatal), Budapest, 2010.

lépéseket tettek, de nincsenek meg a kellő ismereteik, tapasztalataik a szellemivagyon-menedzsment eszköztárának hatékony alkalmazásához.

A szellemivagyon-diagnózis – amellett, hogy felhívja a vállalkozás figyelmét a szellemi vagyonával való tudatos gazdálkodás jelentőségére – a felmérés eredményeképpen képet ad a vállalkozás számára annak szellemi vagyonáról, a védelem lehetséges formáiról, illetőleg a kockázatokról, amelyeknek – ismeretek hiányában – ki van téve. A felmérés középpontjában – az aktuális szellemitulajdon-védelmi helyzetképen túl – a vállalkozás rövid és hosszú távú tervei, fejlesztési elképzelései vannak annak érdekében, hogy a jövőbeli tervezett innovációk szellemitulajdon-menedzsmentje már a fejlesztés korai stádiumában, esetenként azt megelőzően elindulhasson.

Kísérleti jelleggel Magyarországon eddig 60 felmérés készült. Az első 30 felmérés az ESZH, kisebb részben az NKTH finanszírozásával készült; a 2012-ben elvégzett 30 felmérést az ESZH támogatta. A hazai tapasztalatok – valamint a Franciaországban elvégzett közel 2000 hasonló felmérés tanulságai – alapján a szolgáltatás hasznosulása hosszabb idő távlatában kimutatható.

Figyelembe véve a hazai innovatív vállalkozások számát, és aktivitását a szellemivagyon-menedzsment terén, a felméréseknek ennél jóval nagyobb számban lenne létjogosultsága, ami azonban csak megfelelő anyagi erőforrások előteremtése mellett biztosítható. A nemzetközi tapasztalatok alapján a szolgáltatással csak akkor lehet sikeresen elérni az érintett vállalkozások többségét, ha az térítésmentesen áll a rendelkezésükre. A Nemzetgazdasági Minisztériummal és a Nemzeti Innovációs Hivatallal közösen indokolt megvizsgálni, hogy szellemivagyon-értékelés egyes elemeinek beépítésével és az átvilágítás megfelelő célzatosságának kialakításával ezen felmérések eredménye esetlegesen mennyiben lehetne kiindulási alapja a további K+F+I támogatások egyszerűsített eljárásban történő odaítélésének, valamint miképpen járulhat hozzá a tőkebevonás garanciális hátterének kialakításához.

e) A szellemi vagyon értékelése

A szellemi vagyon értékeléséről és az azzal kapcsolatos SZTNH-szolgáltatásról a 3.1.10. alpont szól részletesen.

3.1.9. Helyzetkép a K+F, az innováció és az iparjogvédelem hazai kapcsolatrendszeréről

A hazai K+F+I szektor kedvező gazdasági hatásainak európai összevetésben is jelentős szerepét mutatja az Európai Bizottság által minden évben közzétett *Innovation Union Scoreboard* specifikus országrangsora. Az összesített index a nyolc témakörben csoportosított adatok értékeiből adódik, amelyek közül az egyik a K+F+I-nek a gazdasági teljesítményre gyakorolt hatása.

A legutóbbi, 2012-ben publikált felmérés szerint Magyarország teljesítménye európai szinten kiemelkedő az innováció gazdasági hasznosításában. A rangsorban elfoglalt 5. hely azt jelzi, hogy hazánk gazdasági eredményeinek és versenyképességének fenntartásához érdemes a K+F+I területre koncentrálni, mert az ágazatban keletkező új értékek adta pozitív lökéshullám hatékonyan tud tovagyűrűzni a magyar gazdaság egyéb területeire is. Az innováció gazdasági hasznosítása terén hazánk (a többi EU tagállamhoz képest) különösen

sikeres az újdonások értékesítése, a szabadalmakból és licenciából érkező külföldi jövedelmek, valamint a *medium*- és *high-tech* export terén.

14. táblázat: Az Innovációs Unió tagországainak rangsora az innováció gazdasági hatásai alapján

Indikátor	HU helyezés (vizsgált országok száma)	Indikátor értéke az EU27-hez viszonyítva (EU27=100)
Gazdasági hatások dimenzió	5. (27)	–
Medium-high és high-tech termékexport (az összes export %-ában)	2. (34)	141
Külföldről származó hasznosítási és licenciabevételek (a GDP %-ában)	5. (34)	124
Piaci és vállalati innováció értékesítése (a forgalom %-ában)	8. (34)	152
Piaci és vállalati innováció értékesítésének növekedése (a forgalom %-ában)	2. (34)	125

Forrás: *Innovation Union Scoreboard 2011*

A források megteremtése mellett a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás terén kitűzött kormányzati célok elérésének egyik alapfeltétele az innovációbarát gazdasági környezet megteremtése az Új Széchenyi Terv „Tudomány–Innováció” programjában kijelölt fejlesztési irányok és célkitűzések mentén. Az innováció és a szabadalmaztatás, illetve általában a szellemi tulajdon közötti komplex kapcsolatrendszer miatt a szabadalmi aktivitásban történő lényeges előrelépés csak az általános innovációs teljesítmény javulásának részeként következhet be. A tudásalapú gazdaságban a szellemi tulajdon az innováció és a kreativitás táptalaja és védőburka. A szellemi tulajdon biztosítja ugyanis a kutatási-fejlesztési és innovációs ráfordítások, a csúcstechnológiai ágazatokba és az innovatív szektorba irányuló befektetések megtérülését, továbbá hozzájárul az élenjáró technológiák transzferjének előmozdításához, a működő tőke behozatalához.

A pénzügyi válság következtében a gazdaság minden területén az erőforrások átcsoportosítására van szükség, a teljesítmény és a hatékonyság középpontba állításával. A kutatás-fejlesztés mint húzóágazat előtérbe helyezésével fenntartható, sőt, javítható a versenyképesség, amire a jelenlegi helyzetben nagy szükség volna.

15. táblázat: Magyarország versenyképességi indexe és helyezése (a vizsgált 55 ország között)

Forrás: Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program, p. 12

A struktúrán belül a legnagyobb problémát a dinamikus tényezők hiánya jelenti. Elsősorban az látszik, hogy az innovációs rendszer mögött nem jelenik meg az erős hazai ipar, amely a hajtómotor szerepét tölthetné be a hazai K+F+I rendszer megújulásában.

A nagyszámú, ám gazdasági súlyát illetően gyengébb magyar tulajdonú vállalkozás K+F tevékenysége még mindig nem jelentős, holott az elmúlt években a támogatási források viszonylagos bőségben álltak rendelkezésre [pl. a Kutatási és Technológiai Innovációs Alap (KTIA), az EU-társfinanszírozású Strukturális Alapokból nyújtott innovációs támogatások, a Keretprogram, valamint az adókedvezmények és innovációs járulék nyújtotta lehetőségek]. A problémát alapvetően a vállalkozási kultúra hiánya, a fejlesztés, az innováció jelentőségének alulbecsülése, illetve az innovációs vállalati program kialakításának komplexitásától való félelem okozza. Alacsony az együttműködésre és a hálózatosodásra vonatkozó készség és képesség is.

A jelenleg alkalmazott hazai K+F támogatási politika egyaránt tartalmaz közvetlen (pályázati) és közvetett (adóoldali) támogatási elemeket.

Az iparjogvédelem a pályázati rendszerben elenyésző mértékben jelenik meg. Az Új Széchenyi Terv pályázataiban – az Európai Unió szabályainak megfelelően – csupán csekély összegű, azaz „de minimis” támogatás esetén van lehetőség az iparjogvédelmi hatósági szolgáltatások és díjak elszámolására. Ugyanígy csupán csekély összegű támogatás esetén számolhatók el az előkészítés költségei, azaz kizárólag a SZTNH által végzett újdonságvizsgálat, és a hivatal által kiadott K+F minősítő határozat, valamint az alap-, alkalmazott kutatás és kísérleti fejlesztés arányára vonatkozó állásfoglalás fogadható el előkészítő költségként.

2012-ig az adóösztönzőkkel kapcsolatban mind az adózók, mind a jogalkalmazók oldaláról számos jogalkalmazási nehézség merült fel, a korábbi szabályozások a kedvezmények igénybevétele terén visszaélésekre adtak lehetőséget. Különösen a gazdálkodó szervezetek által végzett K+F tevékenységek megítélése okozott jogalkalmazási nehézségeket, azok sem formailag, sem tartalmilag nem követtek feltétlenül azonos meghatározásokat. A korábbi gyakorlat szerint az adózónak a K+F adókedvezmény igénybevétele előtt önmagának kellett minősítenie a tevékenységét, és ezáltal eldöntenie, hogy igénybe veheti-e a kedvezményt. A probléma megoldását, azaz a kutatás-fejlesztési adóösztönzők igénybevételeinek kiszámíthatóságát és biztonságát a kutatás-fejlesztési tevékenység minősítésének bevezetése hozta meg. Az SZTNH által 2012. február óta végzett minősítési tevékenység teszi egyértelművé, hogy egy adott tevékenység jogosan minősül-e kutatás-fejlesztésnek, és így jogszerűen vehető-e igénybe utána az adókedvezmény.

A gyógyszeripar a hazai K+F motorja. Az ipari K+F ráfordítások csaknem 40%-a, az összes magyarországi K+F ráfordítás 20%-a gyógyszeripari fejlesztés; az iparágban foglalkoztatottak száma meghaladja a 13 ezret. A következő években a kedvezőtlen makrogazdasági helyzet miatt e kutatási-termelési tevékenységek beszűkülése várható, ami kedvezőtlenül befolyásolhatja a K+F szektor és a szellemi tulajdon-védelem hazai helyzetét is.⁶

A szellemi tulajdon védelme a gazdaságban betöltött szerepéhez képest még mindig kevés figyelmet kap, ami az iparjogvédelmi tudatosság hiányával áll szoros kapcsolatban. A K+F finanszírozás fennálló rendszerében a közfinanszírozású kutatóhelyek, a felsőoktatási intézmények nem kellően érdekeltek a közpénz igénybevitelével létrehozott szellemi javaik megfelelő védelmében, továbbá ezek gazdasági hasznosításában sem; ezek a kiaknázatlan lehetőségek pedig felmérhetetlen károkat okoznak nemcsak az ágazatnak, de általában a magyar versenyképességnek is.

3.1.10. A szellemi vagyon értékelése

Az elmúlt négy évtized során különösen megfigyelhető volt az a trend (ld. a 19. táblázatot), hogy a vállalatok értékében egyre inkább meghatározó szerephez jutnak az immateriális eszközök, azon belül pedig a szellemivagyon-elemek.

Amíg azonban a pénzügyi eszközök értéke magától értetődő, és a tárgyi eszközök értékelésére standardizált és szabályozott módszerek léteznek, addig az immateriális javak, azon belül is elsősorban a szellemivagyon-elemek értékének meghatározása csak számos bizonytalansági tényező beépítésével és gyakran még csak fejlesztés alatt álló módszertanok alkalmazásával lehetséges.

Napjainkban már nemcsak a nagyvállalatok működése során fontos, hogy pontosan ismerjék azt az értéket, amelyet szellemivagyon-portfóliójuk képvisel, hanem az innovatív kis- és középvállalkozásoknál, valamint a kutatóintézeteknél is előtérbe kerül ez a kérdés. A szellemivagyon-értékelés a teljes K+F folyamatot támogathatja, a kutatási és fejlesztési

---

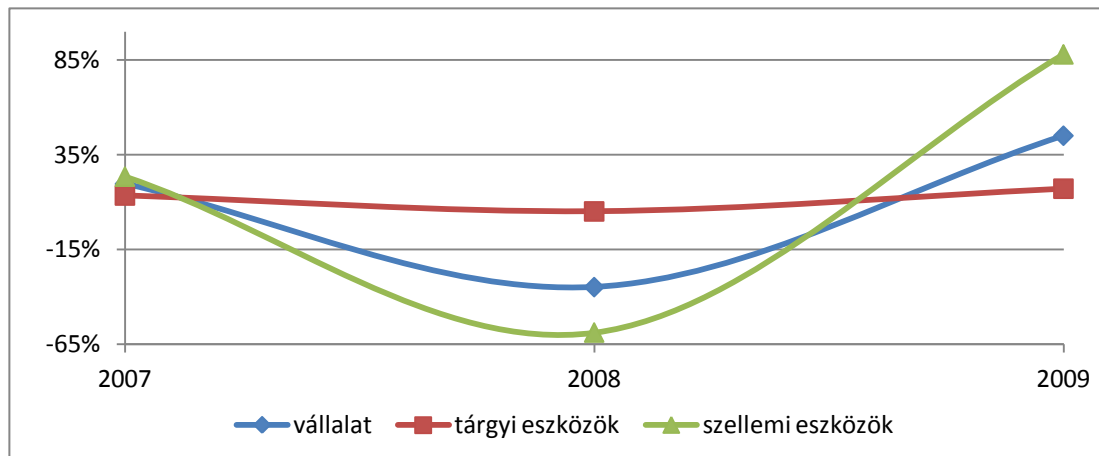
⁶ A Deloitte magyarországi közepes és nagyvállalatok körében végzett felmérése is rávilágított arra, hogy a szabályozási környezet változatlanlansága mellett a K+F tevékenységet folytató vállalkozások közel háromnegyede várhatóan nem fogja növelni a K+F ráfordításait az elkövetkező években, a K+F ráfordításai csökkenésére pedig a válaszadók közel tizede számít. Deloitte: The best ways to encourage innovation: tax credits. A review of R&D tax incentives offered by 14 countries. 2010

irányvonalak meghatározásától az oltalmazási döntések meghozatalán át az eredmények hatékony hasznosításáig.

Egy közelmúltban megjelent tanulmány kimutatta,⁷ hogy a világ vállalatainak értékében bekövetkező erőteljes volatilitás a szellemi eszközök piaci beárazásának függvénye.

16. táblázat: A vállalati, tárgyi eszközök és szellemi eszközök értékének éves változása 2007-2009

Forrás: David Haigh: *The intangible rollercoaster*

A szellemi vagyon felértékelődése és a benne rejlő potenciál kiaknázásának igénye egyre megbízhatóbb értékelési és mérési módszereket követel. A kezdeményezések ugyan még gyerekcipőben járnak, a szellemivagyon-értékelés alapvető irányvonalai azonban már érzékelhetőek.

A szellemivagyon-értékelésnek alapvetően két válfaja alakult ki: vagy egy meghatározott termék vagy szolgáltatás kapcsán végzik el az értékelést, vagy egy egész vállalat értékén belül határozzák meg szellemi eszközeinek értékét. A kétféle cél érdekében gyakran egymást erősen átfedő metódusokat alkalmaznak.

A K+F tevékenység keretében kifejlesztett termékek és szolgáltatások hasznosításának elősegítése érdekében több nemzeti szellemi tulajdon-védelmi hivatal foglalkozik intenzíven a szellemivagyon-értékelés kérdésével. A Dán Szabadalmi és Védjegy Hivatal például az *IPScore*® szellemivagyon-értékelési szoftver kifejlesztésével kívánta támogatni az egyes kkv-k szabadalmazási stratégiájának kialakítását. Ezt a kezdeményezést később az ESZH is felkarolta. Az Egyesült Királyság Szellemi tulajdon-védelmi Hivatala az *IP Healthcheck* kezdeményezés keretében információs füzeteket készített a szellemivagyon-értékelésről. A Portugál Iparjogvédelmi Hivatal pedig külön honlapot létesített a témához kapcsolódó hasznos információk és ötletek összefoglalására.

A vállalatok szellemi eszközeit, innovációs lehetőségeit felmérő rendszerek közül ki kell emelni az Európai Bizottság Vállalkozáspolitikai és Ipari Főigazgatósága által 2006-ban bevezetett *IMP rove* rendszert. Az eddigi értékelési módszerek közül ezt tekintik a legjobban felépítettnek. Az *IMP rove* egy innovációs menedzsment rendszer, amely egységes – és már viszonylag széles körben alkalmazott – módszertan és értékelési skála alapján határozza meg az adott vállalkozások – elsősorban a kkv-k – piaci pozícióját, növekedési lehetőségeit, figyelembe véve az utóbbi 3-4 évben mutatott innovációs teljesítményüket és a dokumentált közép- és hosszú távú innovációs stratégiájukat. Az értékelést 2012. júliusig 30 országban közel 3200 vállalat végezte el.

⁷ David Haigh: *The intangible rollercoaster*. Intellectual Asset Management, May/June 2010, p. 39-47.

A kézzel nem fogható eszközök és a vállalati érték meghatározásának egy másik módszere a *Brand Finance*, a világ vezető szellemi eszköz- és védjegyértékelő cége által alkalmazott eljárás. A metodika piaci alapú kvantitatív megközelítéssel dolgozik, azaz a jövőbeni bevételek diszkontálásával próbálja megbecsülni a technológia vagy a cég aktuális értékét.

A jelenleg rendelkezésre álló és feltérképezhető – akár szabadalmat vagy védjegyet, akár kvalitatív vagy kvantitatív módon mérő – módszereknek jellegüknél fogva rengeteg bizonytalansági tényezővel kell megbirkózniuk. Ez azt is jelenti, hogy a módszerek egyelőre inkább alkalmasak a vállalatirányítók, döntéshozók figyelmének felkeltésére, mintsem konkrét vezetői döntések megalapozására.

Az Európai Bizottság 2011. májusi szellemi tulajdon-védelmi stratégiai közleménye (ld. az 1.3.7. pontot) fontos cselekvési irányként azonosítja a „szellemi tulajdon-jogok valorizációs eszközének” kifejlesztését.

E témakörben a közlemény kifejti, hogy „az immateriális javak a vállalati érték akár háromnegyedét is képezhetik, és a szellemi tulajdon-jogok pénzügyi szempontból olyan mértékű jelentőségre tettek szert és akkora hatásuk van, hogy a szellemi tulajdon-jogokkal összefüggő ügyletek egyre fontosabbá válnak. Következésképpen a gazdasági társaságoknak megfelelő módszereket kell kifejlesztetniük az ilyen immateriális javak – többek között szabadalmak, védjegyek és szerzői jogok – kezelésére.

2011. februári következtetéseiben az Európai Tanács felkérte a Bizottságot, hogy vizsgálja meg a szellemi tulajdon-jogokra vonatkozó uniós szintű valorizációs eszköz létrehozásának lehetőségeit, amelynek fő célja, hogy megkönnyítse a kkv-k tudáspiaca való belépését. A 'valorizáció' ebben az összefüggésben az immateriális javak számviteli értékelésére utal, valamint arra, hogy több lehetőség nyíljon a szellemi tulajdon-jogok jobb hasznosítására és finanszírozási lehetőségek bevonására.”

A Bizottság e tárgyban megvalósíthatósági tanulmányt és átfogó elemzést készít; ezek alapján – a szükséges javaslatokat is tartalmazó – jelentést terjeszt az Európai Tanács elé. Az elképzelések között szerepel az „európai szellemi tulajdon-jogok tudáspiaci platformjának” létrehozása, amely megkönnyítené „az ilyen jogok átruházását és a velük való kereskedést.”

A Magyar Tudományos Akadémiával aláírt együttműködési megállapodás alapján 2009-ben indult ún. szellemivagyon-értékelési pilot projekt keretében az MTA-val és egy magyar kkv-val együttműködve az SZTNH eddig két technológia teljes értékelését végezte el, további kettőnél pedig ez még folyamatban van.

A hazai közfinanszírozású kutatóhelyek szellemi tulajdon-kezelési gyakorlatát felmérni hivatott (és már említett) tanulmány⁸ rámutatott arra, hogy a hagyományok hiánya miatt Magyarországon egyelőre kevés a szellemi alkotások piaci potenciáljának megítélésére alkalmas szakember, ami eleve korlátozza az előzetes értékelési lehetőségeket. Másrészt az az általános vélekedés a kutatóhelyek körében, hogy egy korai fázisú találmány esetében az alacsony kezdeti szabadalmaztatási költségek okán nem olyan nagy a kockázat, hogy külső szakértőt bízzanak meg a szellemivagyon-elem értékelésével. Standard értékelő módszert a nyolc akkor vizsgált intézményből mindössze egyetlen egyetem működtetett, és az is egy külföldi rendszer adaptációja volt. Ugyanakkor éppen amiatt, mert közpénzből létrehozott kutatási eredmények hasznosításáról van szó – a vonatkozó államháztartási jogszabályok

⁸ Szellemi tulajdon-kezelés a közfinanszírozású kutatóhelyeken – Összehasonlító elemzés és gyakorlati javaslatok. NGM-MSZH, Budapest, 2010.

rendelkezéseire is tekintettel –, szükség van a megfelelő értékelő mechanizmusok kidolgozására.

Az SZTNH 2006 óta foglalkozik a szellemi vagyon értékelésének témájával: a szakirodalom alapján a módszertan hazai és nemzetközi gyakorlatainak feltárásával, az értékelési metodika fejlesztésével, valamint a gyakorlati alkalmazási lehetőségek felmérésével. A hivatal céljai között szerepel, hogy figyelemfelkeltő és irányadó bázissá váljon a szellemi vagyon azonosításának, elemzésének és értékelésének területén.

A szellemi vagyon értékelésére alkalmas módszertan kidolgozása céljából az SZTNH több külföldi társhivatallal működött és működik együtt, valamint a Magyar Tudományos Akadémiával aláírt együttműködési megállapodás keretében 2009 óta szellemivagyon-értékelési pilot projektet működtet. A szűkös erőforrások ellenére az SZTNH törekszik arra, hogy elsősorban a hazai innovatív kkv-szektor, valamint a közfinanszírozású kutatóhelyek által használható, a hazai környezethez igazított, széles körben elfogadott szellemivagyon-értékelési módszer jöjjön létre, ezáltal is támogatva ezen gazdasági-tudományos szereplők innovációs aktivitását.

3.2. Kulturális iparunk és a szerzői jog

3.2.1. A szerzői jogi (kreatív) szektor szerepe a nemzetgazdaságban

A Nemzeti Együttműködés Programja kiemelt szerepet szánt a kreatív iparágaknak, kiemelve, hogy Magyarországnak nyitott gazdaságként építenie kell a – munkahelyteremtésben is jelentős szerepet betöltő – kreatív iparra, a *high-tech*, magas hozzáadott értékű iparágakra; a magyar kreativitás kihasználását a magyar gazdaságba befektető globális és európai cégekkel való szövetségben irányozza elő. Ehhez kapcsolódik a Magyar-Európai Üzleti Tanács (HEBC) 2011. évi jelentése, amely hangsúlyozza: a kultúra és a kreativitás gazdasági hasznosítása stratégiai jelentőségű, hiszen a kreatív ipar ma a világ egyik leggyorsabban fejlődő ágazata. A jelentés fő témájául a kiszámíthatóság és a versenyképesség témakörét választotta, és kiemeli, hogy különös figyelmet érdemes fordítani a nemzetközi viszonylatban is jelentős, magas hozzáadott értéket teremtő, szerzői jogi alapú kulturális-gazdasági ágazatok fejlesztésére.⁹

Külön kiemelést érdemel a hazai szoftvergyártás nemzetgazdasági szerepe: a szoftverfejlesztés hagyományosan exportorientált, a hazai 1000 milliárd forint értékű összes exportból mintegy 180 milliárd forintot tesz ki, és ez szinte teljes egészében hazai hozzáadott értéket képvisel. A szoftvergyártás és -export ezért jelenik meg Magyarország növekedésének egyik jelentős kitörési pontjaként a „Digitális Megújulási Cselekvési Terv 2010-2014 – Az infokommunikációs ágazat cselekvési terve a társadalom és a gazdaság megújulásáért” című stratégiai dokumentumban is.

Magyarországon eddig három alkalommal mérték fel a kreatív ágazatok gazdasági súlyát.¹⁰ A 2004-ben, Kelet-Közép-Európában úttörőként, a WIPO által delegált szakértők

⁹ A Magyar Európai Üzleti Tanács éves jelentése 5. oldal; <http://www.ericsson.hu/hebc/hebc-report-2011.pdf>

¹⁰ Penyigey Krisztina - Munkácsi Péter: A szerzői jogi alapú ágazatok gazdasági súlya Magyarországon. Budapest, MSZH, 2005. (angol nyelven is megjelent: The Economic Contribution of Copyright-based Industries in Hungary. In: National Studies on Assessing the Economic Contribution of the Copyright-based Industries. Creative Industries Series, No.1, WIPO, 283-386. oldal); Penyigey Krisztina-Munkácsi Péter: A szerzői jogi

közreműködésével, a 2002. évi adatok alapján elvégzett vizsgálat egyértelműen kimutatta, hogy az ágazat nagyon fontos társadalmi-gazdasági szerepet tölt be hazánkban. Az eredményeket összehasonlítva az egységes módszertant alkalmazó országok adataival (ld. a 2.2.1. pontot és a 2. táblázatot) azt kapjuk, hogy Magyarországon különösen erős a szerzői jogi ágazatoknak a gazdasági teljesítményre gyakorolt hatása: az USA, Ausztrália és Dél-Korea után a legerősebb, olyan államokat megelőzve, mint Hollandia vagy Oroszország. A foglalkoztatáshoz való hozzájárulásban szintén erősnek mutatkozik a szektor: ebben – a 2002. évi adatok alapján – a hetedik helyen álltunk. A magyarországi vizsgálatnak a 2006. évre vonatkozó megismétlése megerősítette a korábban kapott eredményeket. A két elemzés között eltelt négy év alatt szignifikánsan nőtt a kreatív ágazatok súlya mind a gazdasági teljesítmény, mind a foglalkoztatás tekintetében. A legújabb eredmények (a 2009-re vonatkozó felmérés adatai) szerint a szerzői jogi ágazatok a gazdasági teljesítményük és a foglalkoztatáshoz történő hozzájárulásuk alapján továbbra is kiemelten jelentős – és egyre jelentősebb – súlyt képviselnek a magyar nemzetgazdaságban: 2009-ben a bruttó hozzáadott értékben és a foglalkoztatási mutatókban is jobban szerepeltek, mint 2002-ben és 2006-ban.

17. táblázat: A szerzői jogi ágazatok hozzájárulása a GDP-hez és a foglalkoztatáshoz Magyarországon (%)

	Bruttó kibocsátás	GDP	Foglalkoztatottak	Bruttó munkajövedelem
2002	9,69	6,67	7,1	7,17
2006	11,54	7,42	7,28	7,32
2009	10,97	7,85	7,98	8,03

Forrás: SZTNH

A WIPO-módszertan alapján a tevékenységek alapvetően négy csoportra bonthatók a kreatív ágazathoz viszonyított súlyuk szerint: primer (elsődleges) szerzői jogi ágazatok, szerzőijog-függő technikai háttérágazatok, részlegesen szerzői jogi ágazatok, valamint egyéb kiszolgáló ágazatok. A kutatások megmutatták, hogy az egyes országokban általában óriási különbségek vannak ezen csoportok GDP-hez való hozzájárulásában, azonban a vizsgált országok közül Magyarország azon államok csoportjában szerepel, amelyek – mind a négy csoportot figyelembe véve – a legegyszerűsebb teljesítményt nyújtják. A kreatív ágazatok foglalkoztatottsághoz való hozzájárulásában viszont inkább az jellemző, hogy egy-egy csoport az átlagtól eltérő teljesítményt nyújt; Magyarország azonban e téren is viszonylag kiegyensúlyozott képet mutat.

A szerzői és a kapcsolódó jogok közös kezelése (a továbbiakban: közös jogkezelés) keretében beszedett jogdíjak és érvényesített díjigények évente mintegy 13-14 milliárd forint összegű nettó bevételt eredményeznek a közös jogkezelő szervezetek beszámolóí alapján.

ágazatok gazdasági súlya Magyarországon. Budapest, MSZH, 2010; valamint: A szerzői jogi ágazatok gazdasági súlya Magyarországon 3. Budapest, SZTNH 2012.

3.2.2. Kihívások a szerzői jog területén

3.2.2.1. A technológiai változások és az egyes műfajok tekintetében jelentkező kihívások

Az új digitális médiumok – a gyorsabb és olcsóbb sokszorosítás lehetővé tétele folytán – különösen alkalmasak a kulturális és kreatív tartalmak széles körben való terjesztésére.

A technológiai fejlődés és a gyors ütemben kibontakozó információs társadalom eredményei jelentősen megkönnyítették a kulturális termékek globális fogyasztását, ezzel növelve a kreatív szektor gazdasági szerepét, ami ahhoz a felismeréshez vezetett, hogy a gazdasági növekedés kulcsa elsősorban az értékteremtő tudás, az innováció és a szellemi tulajdon-joggal védett alkotások kezében van. Ennek eredményeként a szellemi tulajdon-védelmi rendszer az innovációs és versenyképességi politikák kiemelt fontosságú elemévé vált, és – súlyánál fogva – az új szakterület hamar bekerült a közgazdászok, a jogászok, a statisztikusok, a politikusok és a kulturális szakemberek érdeklődésének középpontjába. Mindezek együttesen indokolják a napjainkra jellemző intenzív stratégiaalkotást a szerzői jogért felelős intézményeknél globális, európai és nemzeti szinten is. Tekintettel arra, hogy a szerzői jogot jellemző szoros nemzetközi és európai együttműködés megköveteli, hogy nemzeti stratégiánkat e cselekvési tervek tudatos figyelembevételével alakítsuk, alapvető fontosságú az e tervek által kijelölt irányok áttekintése.

Nemzetközi szinten hasznos iránymutatásként szolgálhat a WIPO középtávú stratégiai terve,¹¹ mivel azonosítja azokat a legfontosabb tényezőket, amelyek változása új stratégiai kihívások elé állítja a szervezetet. Ez a stratégiai terv a szerzői jogot érintő kihívások között első helyen említi a digitális technológia és az Internet elterjedésének hatásait, amelyek nehezen tűnnek összeegyeztethetőnek a szerzői jog territoriális jellegével. Ugyanakkor az egyre nagyobb mértékben jelen lévő kreatív tartalom globális szintű elérhetősége a szerzői jog szempontjából egyaránt jelent lehetőséget és kihívást. A WIPO stratégiájának fő célja egy kiegyensúlyozott és hatékony nemzetközi szellemi tulajdon-védelmi rendszer kialakítása a gazdasági, szociális és kulturális fejlődést elősegítő innováció és kreativitás érdekében.

A globalizációs folyamatok és az információs társadalom elterjedése okán a szerzői jogot nemzeti viszonylatban érő kihívások természetesen nagyrészt azonosak a nemzetközi szinten jelenlévőkkel, ugyanakkor a hazai tapasztalatok és sajátosságok is alapos elemzést igényelnek.

Az irodalmi művek tekintetében az aktuális folyamatok jelentős mértékben a digitalizáció kérdésköre mentén azonosíthatók. Az Európai Bizottság a szerzői jogok átfogó rendszerének az egységes digitális piacon történő létrehozása érdekében szükségesnek tartja az európai kulturális örökséghez való hozzáférés és a médiapluralizmus serkentését. Megállapítható emellett, hogy a mindennaposan használt technológiák, a felhasználói szokások változásai eredményeként folyamatosan szorul vissza a papíralapú másolatkészítés, az irodalmi művek, sajtótermékekben megjelenő cikkek is egyre többször elektronikus formátumban terjednek.

A zeneművek tekintetében a digitális technológiák elterjedése folytán a hagyományos hanglemezipiac jelentős változásokon ment keresztül. A Magyar Hangfelvétel-kiadók

---

¹¹ Medium Term Strategic Plan for WIPO, 2010-2015;
http://www.wipo.int/edocs/mdocs/govbody/en/a_48/a_48_3.pdf

Szövetsége (a továbbiakban: MAHASZ) adatai alapján a fizikai hordozók tekintetében jelentős mértékű bevételecsökkenés tapasztalható, amelyet ugyanakkor a digitális (online) felvételekből származó bevételek növekedési mértéke meg sem közelít. E jelenség nagymértékben az illegális zenei szolgáltatások elterjedésének tudható be, ami nemcsak Magyarországon, hanem nemzetközi szinten is komoly problémát jelent.

A Jedlik-terv előkészítése érdekében lefolytatott szakmai-társadalmi konzultáció egyik legfontosabb és legszélesebb támogatást élvező tanulsága az volt, hogy elő kell mozdítani a legális online tartalomkínálatot. A MAHASZ külön – részletesen kidolgozott – javaslatot terjesztett elő „a legális zenei online piac fejlesztésére”. Az Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület (Artisjus) szorgalmazta annak felmérését és elemzését, hogy a magyar piacon miért szűkebb számottevően a legális online tartalomkínálat, mint az USA-ban vagy az EU nyugati felében. Az Artisjus szerint ennek a kalózkodás mellett nyelvi és gazdasági, valamint „tartalmi és jogosítási” okai lehetnek. Tartalmi ok, hogy a „magyar piacon – legyen szó akár film-, akár zenefogyasztásról – a magyar művek jó minőségű digitális kópiái nélkül nem lehet szolgáltatást nyújtani, tehát e viszonylag kis piac nagy befektetést igényel”.

Az illegális zenei szolgáltatások visszaszorítása, valamint a legális online zenei tartalomszolgáltatások elterjedése érdekében egyrészt megfelelő jogérvényesítési eszközök bevetésére van szükség, másrészt elengedhetetlen olyan új üzleti modellek bevezetése, amelyek megfelelő választ nyújtanak a felhasználók igényeire. Egyértelműen problémát jelent ugyanis a megfelelő legális alternatívák hiánya, ami Magyarországon különösen élesen kirajzolódik. Magyarországon – és a kelet-közép-európai régióban – a legális online zenei szolgáltatások nehezen tudnak fennmaradni, a fogyasztók nem hajlandók fizetni a zenéért. A szerzői és kapcsolódó jogi jogosultak legfőbb problémája, hogy a piacon nyilvánvalóan jelenlévő, kifejezetten nagy volumenű keresletet olyan illegális szolgáltatások elégítik ki, amelyek egyáltalán nem biztosítják azt, hogy a belőlük befolyó, jelentős bevételből azok is részesüljenek, akiknek alkotó tevékenysége nélkül ezek a szolgáltatások el sem tudnának indulni. Az Artisjus adatai szerint a magyarországi online zenepiac a 2010. évben igen csekély értéket képviselt, a zeneszerzőket illető jogdíjak mindössze 1%-át adta. Bár a 2010. évhez képest 2011-ben az online jogosítási bevételek 44%-kal emelkedtek, a helyzet továbbra sem kielégítő. Az, hogy a nagy külföldi szolgáltatók nem teszik elérhetővé szolgáltatásaikat a magyar IP címmel rendelkező felhasználók részére, elsősorban a cégek üzleti döntésén alapul. A döntést nagyban befolyásolja a piac mérete, valamint az illegális internetes letöltések aránya.¹² Öröndetes ugyanakkor az a fontos mérföldkőnek tekinthető esemény, hogy a közös jogkezelő szervezetekkel folytatott tárgyalások eredményeképpen az Apple 2011. szeptember 28-án megnyitotta a magyar *iTunes Music Store*-t. Ezáltal a felhasználók a zeneszerzői és szövegírói jogokról kötött megállapodást követően mostantól Magyarországon is elérhetik a cég internetes zeneboltját. Hasonlóan nagy jelentőségű és ezáltal megkülönböztetett figyelmet érdemel a *Deezer*, *Muzzia* és a *YouTube* magyar oldalának 2012. évi elindítása. A jelenleg működő mintegy fél tucat hazai zeneáruház életképessége sajnos megjósolhatatlan. A piac „beindításához” elengedhetetlenül szükséges valamennyi legális szereplő (ideértve a jelenleg passzív hozzáférés-szolgáltatókat is) proaktív közreműködése, aminek eredményeként a legális tartalomszolgáltatók működőképes piaci modelleket tudnak beindítani, a közönség jó minőségű szolgáltatásokat kaphat, és a jogosultak hozzájuthatnak a jogdíjakhoz. Hangsúlyozandó, hogy a legális szolgáltatások árát olyan szinten szükséges meghatározni, hogy azok reális alternatívát jelentsenek az illegális szolgáltatásokhoz képest. A piac

¹² A MAHASZ megállapítja, hogy a potenciális legális tartalomszolgáltatók részéről gyakori és alapos panasz az, hogy szinte lehetetlen jogszerű szolgáltatásokat indítani, mivel egyrészt óriási a kalózkodás mértéke, ezért lehetetlen a versenybe szállni, illetve olyan magas a jogszerű felhasználások költsége, és olyan alacsony megtérüléssel kecsegtet, ami miatt nem is éri meg befektetéseket eszközölni ezen a területen.

beindítására vonatkozó elvárás pedig nem csak az üzleti szereplők oldaláról fogalmazódik meg, mivel a piaci felmérések alapján a fogyasztók nagyobb részénél is felmerül.

A filmművészeti alkotások tekintetében a digitális környezet szintén jelentős kihívásokkal jár. A különböző fájlcsere és egyéb technológiák megjelenése és elterjedése a tartalom közvetítésének és fogyasztásának komoly átalakulását vonta maga után. A technológia fejlődésének és az internetnek „köszönhetően” napjainkra általánossá vált, hogy a fájlcsere rendszerekben sokszor bemutatás előtt hozzáférhetőek az egész estés mozifilmek, illetve a sugárzás napján bárhol letölthetők a tévéfilmek, tévéműsorok.¹³ Az érintett tartalmak általában jó minőségben, viszonylag gyorsan és mindenekelőtt gyakorlatilag ingyen tölthetők le a fájlcsere hálózatokról, miközben ezeknek a tartalmaknak egy része pénzért férhető hozzá a legális online csatornákon. Problémát okoz az is, hogy az illegális fájlcsere hálózatokról letöltött tartalom egy másik része nem is érhető el a legális csatornákon keresztül.¹⁴

3.2.2.2. Árva művek és kereskedelmi forgalomból kikerült művek

A kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetővé tételéről, valamint a digitális megőrzésről szóló, 2006. augusztus 24-ei 2006/585/EK európai bizottsági ajánlás 6. (a) és (c) alpontja ösztönzi a tagállamokat az ún. árva művek jogszerű felhasználásának lehetővé tételére.¹⁵ Ez eddig túlnyomórészt a tagállamok által bevezetett nemzeti megoldások, illetve a piaci szereplők által alkalmazott önkéntes eszközök formájában valósult meg. Az árva művekkel kapcsolatban kialakult sokféle és bonyolult engedélyezési rendszer mindaddig gátolta a még szerzői jogi védelmet élvező európai kulturális örökség számottevő részének digitalizálását. Erre tekintettel uniós szinten már a Digitális Menetrend előírta az árva művekről szóló irányelvjavaslat 2010-ig történő elkészítését az európai kultúra részét képező művek digitalizálására és terjesztésére vonatkozó jogi keretek megalkotása érdekében,¹⁶ továbbá célként tűzte ki az EU digitális közönyvtárának, az *Europeanának* a bővítését.¹⁷ Az ajánlás 6. (b) pontja a szerzői jogi védelem alatt álló, a kereskedelmi forgalomban már nem beszerezhető, illetőleg a már nem forgalmazott művek felhasználásának elősegítését ajánlja a tagállamok részére. Emellett a Bizottság 2011-ben olyan jogi keret létrehozását tűzte ki célul, amely egyrészt az árva művek azonosítását és hozzáférhetővé tételét, másrészt a még védelem alatt álló, de kereskedelmi forgalmon kívüli művek felhasználását szolgálja.

¹³ A GKINET 2010-ben végzett felmérése alapján Magyarországon az internetezők 1%-a (azaz 40 000 felhasználó) tölt le napi rendszerességgel filmeket vagy sorozatokat az internetről. Ezen kívül még mintegy 6% (190 ezer internetező) tölt le hasonló tartalmat heti rendszerességgel. Az audiovizuális tartalmak fogyasztásának módja az ár és a legalitás szempontjából. GKINET Internetkutató és Tanácsadó Kft. <http://www.gvh.hu/domain2/files/modules/module25/179121B00B561CA32.pdf>

¹⁴ Figyelemre méltó, hogy az online videokölcsönzőket az internetezők 7%-a vette már igénybe, de többségüknek ez nem vált szokásává. A felhasználók közül mintegy fél százalék kölcsönöz csak havi rendszerességgel online videotékaiból (7000 internetező). <http://www.gvh.hu/domain2/files/modules/module25/179121B00B561CA32.pdf>

¹⁵ A hivatkozott ajánlás (10) preambulumbekézése szerint árva (gazdátlan) műnek minősülnek azon szerzői jogi oltalom alatt álló művek, amelyek jogosultjait nehéz vagy lehetetlen felkutatni.

¹⁶ A Digitális Menetrend által a Bizottság részére felvázolt 1. számú kulcsintézkedés, Digitális Menetrend 10-11. oldal.

¹⁷ Digitális Menetrend, 35. oldal. Az Europeana portál 2008-ban indult azzal a céllal, hogy Európa kulturális és tudományos öröksége a nyilvánosság számára elektronikusan hozzáférhető legyen; lehetővé teszi Európa múzeumi, könyvtári, levéltári és audiovizuális gyűjteményeinek felfedezését. <http://www.europeana.eu/portal/aboutus.html>

E célkitűzéseknek megfelelően a Bizottság 2011 májusában közzétett szellemitulajdon-védelmi stratégiája – az európai kulturális örökséghez való hozzáférés és a médiapluralizmus serkentése érdekében – olyan jogi keret 2011-ben történő létrehozását tűzte ki, amely az árva művek azonosítását és hozzáférhetővé tételét szolgálja.

A Bizottság 2011. május 24-én hozta nyilvánosságra az árva művekkel kapcsolatos irányelvjavaslatát.¹⁸ A javaslatot azóta elfogadták és immár európai uniós irányelv rendelkezik az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól.¹⁹ Az irányelv előírja a gondos jogosultkutatókat, amelynek révén megállapítható, hogy egy adott műalkotás árva mű-e, és ha igen, ennek megállapítása után jogszerűvé tehető, hogy a művet – bizonyos feltételekkel és célokra – online módon hozzáférhetővé tegyék a nyilvánosság számára, illetve bizonyos közérdekű célokra többszörözzék (alapvetően digitális úton). Az irányelv meghatározza az árva mű fogalmát; kifejti, hogyan kell az árva művek felhasználására jogosultaknak végrehajtaniuk a gondos jogosultkutatókat, és szól az árvamű-jogállás megszüntetéséről is. Az irányelv átültetésének határideje 2014. október 29.

A magyar szabályozás uniós viszonylatban úttörő volt e területen. Árva művön a hazai szabályozás alapján olyan művet kell érteni, amelynek szerzője ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodik. A jelenlegi magyar modell tárgyi és személyi hatálya eltér az árva művekkel kapcsolatos uniós irányelv hatályától. Az árva művek hatósági engedélyezésének tárgyi hatálya az Szjt. szerint jelenleg az összes szerzői műre és a kapcsolódó jogi teljesítmények közül az előadóművészi teljesítményekre terjed ki: engedély ezek felhasználására bármely felhasználó kérésére adható. Az uniós irányelv ezzel szemben csak meghatározott felhasználók (pl. könyvtárak, archívumok stb.) részére teszi lehetővé szűkebben meghatározott műtípusok (pl. irodalmi művek, hangfelvételek) felhasználását.

Az árva művekkel kapcsolatban szükséges megemlíteni a Digitális Megújulás Cselekvési Terv 2010-2014²⁰ című dokumentumot (a továbbiakban: Digitális Cselekvési Terv), amely szerint a magyar kormányzat célja, hogy a technológia és a jog adta lehetőségeket kihasználva a kulturális adatanyagot megőrizze és hozzáférhetővé, felhasználhatóvá tegye. Az európai digitális menetrenddel és a Digitális Cselekvési Tervvel²¹ összhangban 2011 júniusában megalakult a Magyar Nemzeti Digitális Archívum (a továbbiakban: MaNDA), amely fontos eszköze a kulturális örökség digitális megőrzésének: a MaNDA a magyar kultúra által létrehozott valamennyi alkotást, a szépirodalomtól a képzőművészetten át a filmművészetig biztonságosan, digitálisan rögzíti, és hozzáférhetővé teszi egy nyilvános központi felületen. A MaNDA alapfeladata, hogy ellássa a magyar és egyetemes filmkultúra tárgyi, írásos, digitális és egyéb dokumentumainak gyűjtésével, feldolgozásával, megőrzésével, digitalizálásával kapcsolatos feladatokat, szakmai szolgáltatásokkal, kutatási tevékenységgel hozzájáruljon a magyar kultúra fejlődéséhez, és segítse a mozgóképkultúrával összefüggő oktatást. Ezen felül a MaNDA működteti a Nemzeti Digitális Adattárat, valamint részt vesz a magyar kulturális örökség digitális megőrzésében és széleskörű hozzáférhetőségének megteremtésében. A MaNDA kezelné a részére

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács irányelv-javaslat az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól; COM(2011) 289 végleges;

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0289:FIN:HU:PDF>

¹⁹ Az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló, 2012. október 25-i 2012/28/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 299, 2012. 10. 27., 5. o.)

²⁰ Digitális Megújulás Cselekvési Terv 2010-2014, „Az infokommunikációs ágazat cselekvési terve a társadalom és a gazdaság megújulásáért”.

²¹ Lásd a Digitális Cselekvési Terv által megfogalmazott i:2.09. számú akciót: „A kulturális örökség digitális megőrzése, minél szélesebb körű hozzáférhetővé tétele – a Magyar Nemzeti Digitális Archívum létrehozása”.

kötelezpéldányként átadott filmalkotásokat és videó dokumentumokat. A cél nem csupán az alkotások többszörösen biztosított digitális megőrzése, hanem a jelenleg szétszórt és részben zárt archívumok anyagának elérhetővé tétele valamennyi érdeklődő számára, a védelem alatt nem álló alkotások esetében és a szabad felhasználás körében díjmentesen, szükség esetén pedig online díjfizetés mellett. A MaNDA feladata az *Europeana* gyűjteményének gyarapítása is.²² Az árva művek felhasználásának hatósági engedélyezése támogatja mind a MaNDA működését, mind a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvényben foglalt közszolgálati médiavagyon jogszerű hasznosítását, illetve hasznosulását. A MaNDA feladata továbbá a Hungarikum Bizottság által a Magyar Értéktárban összesített, digitális formában megszülető települési, tájegységi, megyei és ágazati értéktárak tartalmainak digitális formában történő tárolása, a kulturális értékek egységes nemzeti kulturális adatbázisba történő beillesztése a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény 10. §-ának (1)-(2) bekezdései alapján.

Magyarországon 2006. január 1-jétől működik a Nemzeti Audiovizuális Archívum (a továbbiakban: NAVA), amely a törvény²³ hatálya alá tartozó műsorszámok gyűjtését, nyilvántartását, archiválását és nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételét biztosító, országos gyűjtőkörű közgyűjteménynek minősülő audiovizuális archívum. A NAVA nem csak kezeli, hanem e törvény alapján ténylegesen rögzíti és gyűjti az audiovizuális kötelezpéldányokat. A NAVA létrehozásakor módosított, az Szjt-ben biztosított szabad felhasználási kivételeknek köszönhetően a NAVA a gyűjteményébe tartozó rögzített műveket korlátlan ideig megőrizheti és az arra kijelölt, jogszabályban meghatározott dedikált, ún. NAVA-pontokon²⁴ a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teheti. Ez mentesíti ugyan a NAVA-t az árva művekkel kapcsolatos nehézségektől, mindazonáltal a közönség a művekhez csak korlátozottan férhet hozzá. A NAVA-t 2012. január 1-jétől az NMHH az MTVA keretei között működteti, a NAVA feletti törvényességi és szakmai felügyeletet pedig az NMHH Médiatanácsa gyakorolja.

A NAVA mellett, attól függetlenül létezik a közszolgálati médiaarchívum. E médiavagyon tulajdonosi jogait és kötelezettségeit - a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Mttv.) 100. §-ának (1) bekezdése alapján - az MTVA gyakorolja. A közmédia 2011-től datált integrációjának fontos része volt, hogy a vagyónátadással és vagyonegyesítéssel együtt a négy közszolgálati mediaszolgáltató Zrt. (Duna TV, MTI, MR, MTV) archívuma is egyesüljön a közszolgálati médiavagyonban. Ezáltal valamennyi felhasználási, gyártási szerződés alapján korábban megszerzett valamennyi jog a szerződésekben rögzített terjedelemben a közszolgálati médiavagyonba került, amelynek kezelője az MTVA lett. A jogátzállás nem érinti az MTVA-nak (illetve közvetítésre átadás esetén a közszolgálati mediaszolgáltatóknak) a közös jogkezelő szervezetek részére történő adatszolgáltatási és jogdíjfizetési kötelezettségét. Ezt a – közös jogkezelők számára garanciális – szabályt is az Mttv. mondta ki. Az így létrejött közszolgálati

---

²² A későbbiekben kialakítandó központi nyilvántartó rendszer képes lesz az összes közgyűjteményi anyag, illetve az újonnan digitalizált dokumentumok befogadására. Ezáltal a harmadik év végére a mostani 7-8 ezreléknyi magyar részesedés 8-10 százaléknyra nőhet az Europeanában. A második ütemben készül el a Nemzeti Kulturális Digitális Kataszter, amely áttekinti, mivel rendelkezik az Archívum, és mi az, ami még digitalizálásra vár. Az EMMI által felügyelt közgyűjteményekben legalább 20 millió műtárgyat, dokumentumot kell digitalizálni.

²³ A Nemzeti Audiovizuális Archívumról szóló 2004. évi CXXXVII. törvény

²⁴ <http://nava.hu/navapont/lista.php>; A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 38. §-ának (5) bekezdésében szabályozott szabad felhasználás esetében a nyilvánosság egyes tagjaihoz való közvetítés és a számukra történő hozzáférhetővé tétel módjának és feltételeinek meghatározásáról szóló 117/2004. (IV. 28.) Kormányrendelet.

médiaarchívum az ország legnagyobb audiovizuális közgyűjteménye: több millió fotó, hang- és képanyag, könyv, kotta és egyéb dokumentum alkotja.

Az irányelvnek a magyar jogba való átültetése az Szjt. módosításával érhető el. A MaNDA-val kapcsolatos digitalizálás tekintetében alapvető fontosságú annak folyamatos biztosítása, hogy egyaránt érvényesüljenek a közérdekű felhasználáshoz fűződő igények és a szerzők jogai; az irányelv elfogadása e kérdésben is előrelépést jelent.

A kereskedelmi forgalomból kikerült művek²⁵ tömeges digitalizálásával kapcsolatban felmerülő kérdések megoldása érdekében az Európai Bizottság 2010 novemberében konzultációs platformot hozott létre az érdekeltek (kiadók, közös jogkezelő szervezetek, szerzők, könyvtárak) bevonásával. A párbeszéd középpontjában a kulturális intézményekben fellelhető, kereskedelmi forgalomból kikerült művek digitalizálása és hozzáférhetővé tétele állt. A cél egy olyan egyetértési megállapodás aláírása volt, amely kiter többek között a digitális könyvtárakhoz való, határokon átnyúló hozzáférés kérdésére is. A tárgyalási folyamat eredményeképpen az egyetértési megállapodás aláírására 2011. szeptember 20-án került sor a könyvtárak és a szerzői jogosultak tíz nagy érdek-képviselői szervezete között.²⁶ A dokumentum *soft law* jellege folytán ugyan nem nyújt kötelező megoldást a könyvtárak által végezhető tömeges digitalizálás és hozzáférhetővé tétel terén, azonban világos nyomvonalat fektet le e téren.

Az együttműködési megállapodás lényegében arra teremt lehetőséget, hogy egyes könyvtárak egyedileg állapodjanak meg a könyvekben és folyóiratokban szereplő művek szerzői jogi jogosultjainak közös jogkezelését végző, területileg illetékes szervezettel. A megállapodás alapján Magyarországon szintén meg kell teremteni a kereskedelmi forgalomból kikerült művek tömeges digitalizálását lehetővé tevő feltételeket.

Számos olyan magyar digitalizálási projekt van folyamatban, amelyek hasznosulásához nagyban hozzájárulhat az árva művek és a kereskedelmi forgalomból kikerült művek felhasználásához kapcsolódó kérdések rendezése. Legutóbb az Országgyűlési Könyvtár digitalizált²⁷ több mint 2 millió oldalt, melynek 40%-a áll szerzői jogi védelem alatt. Ez a védett tartalom jelenleg csak a könyvtáron belül hozzáférhető.

Az eddig ismertett megoldásokkal szemben a Digitális Irodalmi Akadémia (DIA) az egyik legrégebben működő, rendezett szerzői jogi tartalommal feltöltött online gyűjtemény, amelynek küldetése a legújabb kori és kortárs magyar irodalom kiemelkedő alkotásainak átmentése a digitális korbá, értékeinek megőrzésével, közvetítésével és népszerűsítésével. A már létrejött vagy posztumusz teljes életműre szóló felhasználási engedély az elárulás veszélye nélkül biztosítja a magyar irodalomhoz történő ingyenes és korlátozásmentes hozzáférést.

---

²⁵ A kereskedelmi forgalomból kikerült (out-of-commerce) művek olyan művek, melyeknek semmilyen verziója vagy kifejeződése nem kapható a kereskedelem szokásos csatornáiban, azokhoz már csak könyvtárakban, antikváriumokban lehet hozzáférni.

²⁶ A megállapodás a könyvek és a folyóiratok digitalizálására fókuszál, de az aláírók hosszú távon azt javasolják, hogy a megállapodás hatálya terjedjen ki a könyvekben vagy folyóiratokban található fénycsúszásos alkotásokra is. A „jogosultak” alatt az irodalmi és művészeti alkotások szerzőit és a kiadókat érti. Az egyetértési megállapodás kinyilvánítja: a digitalizálás és az online hozzáférhetővé tétel minden esetben a szerzői jogosultat illeti, még akkor is, ha az érintett mű kereskedelmi forgalomban nem kapható.

²⁷ A Digitalizált Törvényhozási Tudástár elérhető: <http://dt.tudastar.hu/hu/>

Magyarországon a hangfelvételek és a vizuális művek online felhasználásának engedélyezése közös jogkezelés útján megoldott. A digitalizálni tervezett árva művek és kereskedelmi forgalomból kikerült művek többnyire úgynevezett nagyjogos irodalmi művek és filmművészeti alkotások, amelyek felhasználása a hatályos szabályok alapján egyedileg engedélyezhető. A hazai szabályozásnak, összhangban az uniós törekvésekkel, törekednie kell a már meglévő mechanizmusok oly módon való fejlesztésére, hogy azok ösztönözzék az árva művek felhasználását, a jogszerű felhasználások érdekében segítsék elő a jogosultak felkutatását. A hatósági és civil szervezetek által már ma is vezetett, szerzői joghoz kapcsolódó adatbázisok (önkéntes műnyilvántartás, árva művek nyilvántartása, közös jogkezelők egyes nyilvántartásai, művészeti szervezetek nyilvántartásai) fejlesztése mellett, szükséges az érintett jogosultak bevonásával a jogok, különösen a nemzeti filmvagyon jogainak tisztázását segítő rendszerek kialakítása. E rendszerek összekapcsolása biztosítja Magyarországnak számára a csatlakozási lehetőséget az ARROW PLUS projekthez is.

3.2.2.3. A közös jogkezelés hatékonyságának előmozdítása Magyarországon és az Európai Unióban; a zenefelhasználás határon átnyúló engedélyezésének megteremtése

Az Európai Bizottság 2012. július 11-én mutatta be azt az irányelvjavaslatát, amelynek célja, hogy harmonizálja a közös jogkezelők működésének szabályait a hatékonyság és átláthatóság érdekében. A javaslat egyúttal az online zenefelhasználások határon átnyúló engedélyezésére vonatkozó rendelkezéseket is tartalmaz, hogy az Unióban jelenleg széttöredezett jogosítási rendszerek helyett új üzleti modellek szülessenek.

Az irányelvjavaslatnak az Európai Bizottság részéről történő bemutatása alkalmával Michel Barnier, a belső piacért és a szolgáltatásokért felelős biztos kijelentette: „Olyan európai egységes digitális piacra van szükségünk, amely az alkotók, a fogyasztók és a szolgáltatók szempontjából is megfelelően működik. A hatékonyabb jogkezelő társaságok révén a szolgáltatók számára egyszerűbbé válik az új, akár másik tagállamból is elérhető szolgáltatások piaci bevezetése – ez pedig előnyös mind az európai fogyasztók, mind a kulturális sokszínűség szempontjából.” Hozzátette: „Általában véve a közös jogkezelő társaságok mindegyikének teljesen átlátható módon kell működnie, és biztosítania kell azt, hogy az alkotók gyorsabban hozzájussanak a műveikért járó díjakhoz. Mindez létfontosságú a kreatív iparágakba és az innovációba irányuló beruházások fenntartása szempontjából, ami további növekedést és fokozott versenyképességet eredményez.”

A Bizottság sajtóközleménye szerint az irányelvjavaslat „két, egymást kiegészítő célt követ:

- A jelentéstételi kötelezettségek és a jogosultak által gyakorolt ellenőrzés megerősítésén keresztül javítani kell a közös jogkezelő társaságok átláthatóságát, és hatékonyabbá kell tenni irányításukat, ezáltal ösztönzőket teremtve az innovatívabb és jobb minőségű szolgáltatások számára.

- Erre építve pedig – és konkrétabb formát öltve – ösztönözni és támogatni kell a zeneműveknek az EU/EGT területén történő online felhasználásához kapcsolódó szerzői jogok több területre érvényes és több repertoárt lefedő engedélyezését.”

Mindez a gyakorlatban a közlemény szerint a következőkkel jár:

- A jogosultak közvetlen beleszólást kapnak jogaik kezelésébe, a nekik járó díjak kifizetése gyorsabbá válik, továbbá jogszabály rögzíti majd azt a lehetőséget, hogy kiválaszthassák a céljaikhoz legjobban illeszkedő közös jogkezelő társaságot. Ezáltal hatékonyabbá válik a jogosultak érdekvédelme, egyúttal javul a fogyasztóknak a kulturális tartalmakhoz való hozzáférése.

- Az új szabályok Európa-szerte meg fogják változtatni a közös jogkezelő társaságok működési feltételeit: többek között javul a repertoár kezelése, felgyorsulnak a tagokat megillető kifizetések, egyértelműbbé válnak a jogokból befolyó bevételek, a jogosultak és az üzleti partnerek (például más jogkezelő társaságok) közvetlenül tájékozódhatnak majd az éves átláthatósági jelentésből és egyéb tájékoztatókból. A tagállamoknak ki kell építeniük a közös jogkezelő társaságok és a jogosultak közötti viták rendezésére szolgáló mechanizmusokat. A továbbfejlesztett standardok és folyamatok révén javul a közös jogkezelő társaságok működése, és fokozódik a tevékenységüket övező bizalom.

• A zeneműveknek az interneten történő határokon átnyúló felhasználásához kapcsolódó szerzői jogok több területre érvényes engedélyezése egyszerűbbé válik, de egyúttal e tevékenység hatékony ellátásához szükséges technikai alkalmasságot is demonstrálni kell majd. Mindez egyszerre szolgálja az alkotók, az internetes szolgáltatók és az állampolgárok érdekeit.”

A Bizottság az irányelvjavaslat előterjesztésekor rávilágított a szabályozás hátterére és előzményeire is. Sajtóközleményében kifejtette: „[a] közös jogkezelő társaságok közvetítőként működnek a zeneipari – vagy más művészeti ágakhoz kapcsolódó, például irodalmi vagy filmipari – jogosultak és az azok műveit felhasználni szándékozó szolgáltatók között. Szerzői jogi engedélyezéssel, jogdíjak beszedésével és a bevételeknek a jogosultak részére történő újraelosztásával foglalkoznak azokban az esetekben, amikor a szerzői jogi engedélyezéssel kapcsolatos tárgyalásoknak az alkotónkénti egyedi kezelése nem lenne célszerű, és magas tranzakciós költségekkel járna. Több mint 250 közös jogkezelő társaság működik az EU-ban, amelyek éves szinten mintegy 6 milliárd EUR bevételt kezelnek. A közös jogkezelő társaságok által beszedett bevételek mintegy 80%-a a zeneipari jogok felhasználásából származik. A jogok közös kezelése az online zeneipari szolgáltatók (zeneletöltés, *streaming* szolgáltatások) engedélyezése szempontjából is fontos. Ez elsősorban a zeneszerzőket és a dalszövegírókat érinti. Az online szolgáltatók gyakran számos terület és a zeneipari termékek széles választékának lefedésére törekszenek, és nem áll tőlük távol az új üzleti modellek kipróbálása sem. Mindez meglehetősen bonyolulttá teszi az online szolgáltatások engedélyezését. A közös jogkezelő társaságok jelentős része nem tud megfelelni e kihívásoknak, ez pedig azt eredményezi, hogy a szolgáltatók komoly nehézségekbe ütköznek, amikor megpróbálják beszerezni az online zeneipari szolgáltatások elindításához szükséges engedélyeket az EU-ban. Ennek eredményeképp az Európai Unióban élő fogyasztók számára kevesebb online zeneipari szolgáltatás érhető el, és lassabban zajlik az innovatív szolgáltatások kiépülése.”

A közös jogkezelést végző szervezetek felügyelete és nyilvántartása 2011. január 1-jétől tartozik a KIM felügyelete alatt álló SZTNH hatáskörébe. A változást követően e két intézmény megkezdte a közös jogkezelés helyzetének vizsgálatát. A 2011. évben végzett helyzetfelmérés egyes közös jogkezelő szervezetek működésében visszásságokra – többek között a transzparencia hiányára és a gazdálkodással kapcsolatos anomáliákra – világított rá. Ez indokolta tette a közös jogkezelés jogszabályi környezetének felülvizsgálatát: 2011 decemberében módosultak az Sztj. közös jogkezeléssel kapcsolatos előírásai. A módosítások 2012. január 1-jével léptek hatályba, és főként a közös jogkezelő szervezetek felépítését, működési és gazdálkodási rendjét, valamint hatósági felügyeletét alakították át.

Hazánk a szerzői jogi törvény 2012. januárban hatályba lépett módosításával²⁸ már lépéseket tett a jogkezelő szervezetek felügyelete és működésük átláthatóságának további erősítése érdekében, így az uniós javaslat iránya a magyar jogalkotó által már részben szabályozott céllal egybeesik. A szerzői jogi törvény módosításának köszönhetően a díjazást és a felhasználás egyéb feltételeit felölelő díjszabások jóváhagyása a korábbi évek gyakorlatát meghaladó szélesebb konszenzuson nyugszik, a jogdíjak felosztására vonatkozó feltételek kiszámítható, költséghatékony jogkezelést eredményeztek, miközben a felhasználók és jogosultak információhoz jutása is számottevően javult. A szerzői jogi törvény módosítása a közös jogkezelőkre irányadó számviteli és gazdálkodási követelmények részletes szabályozásával átláthatóbbá tette a közös jogkezelő szervezetek működését és gazdálkodását, meghatározva a jogkezeléssel elért bevételből levonható indokolt kezelési költséget. Az előírt egységes beszámoló-készítési, valamint kettős könyvvitel-vezetési kötelezettség, továbbá a beszámoló eredmény-kimutatásának továbbtagolása részletes és pontos adatszolgáltatást nyújt

²⁸ A szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CLXXIII. törvény

a felügyeleti szervnek és a szerzői jogi jogosultaknak egyaránt. Az e körbe tartozó kötelezettségek megtartását szolgálja a felügyelet részletszabályainak a jogszabály-módosítással történt pontosítása. Azáltal, hogy a módosítás korlátok közé szorította a jogosultaknak járó jogdíjából történő levonást, és megteremtette a szociális-kulturális célú felhasználás kormányzati kontrollját, a szociális-kulturális célú levonások jelentős mértékben csökkennek, a szerzői jogi jogosultak több jogdíjhoz jutnak, és a kulturális támogatások a Nemzeti Kulturális Alap kollégiumi rendszerében, nyilvános pályázaton keresztül, pénzügyi és szakmai beszámolás kötelezettsége mellett valósulhatnak meg. A közös jogkezelő szervezetek átláthatóságát, diszkriminációmentes működését szolgálta továbbá a bárki számára elérhető és közhiteles, kibővített adattartalommal rendelkező nyilvántartás kiépítése²⁹ és annak előírása, hogy meghatározott dokumentumokat – a közös jogkezelő szervezet honlapján – közzé kell tenni. A módosítás továbbá megtörte a törvényi monopóliumot, és versenyhelyzetet teremtett a közös jogkezelő szervezetek között, eleget téve a vonatkozó uniós versenyjogi követelményeknek.

Az eddigi becslések szerint a 2011. évi Sztj.-módosítás hatására 15%-kal csökkent a közös jogkezelő szervezetek által felszámított kezelési költség mértéke. A szociális-kulturális célú levonások és a kezelési költség korlátok közé szorításával az új szabályozás elérte, hogy a szerzők és más jogosultak 11%-kal több jogdíjhoz juthattak, mint az előző években.

A 2011. évi Sztj.-módosítás a következő szabályozási újdonságokkal fokozta a közös jogkezelés átláthatóságát:

- A kulturális célú támogatásokat a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) pályázati rendszerében kiszámítható és transzparens módon használják fel.
- Szigorodtak a közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó számviteli és gazdálkodási követelmények.
- A közös jogkezelő szervezetek alapszabályaik olyan kiigazításaira kényszerültek, amelyek erősítették a jogosultak önrendelkezését, a demokratikus és autonóm működést, valamint az elszámoltathatóságot.
- Hatékonyabbá vált és normatív alapokra helyeződött a közös jogkezelő szervezetek hatósági felügyelete.
- A közös jogkezelő szervezetek díjszabásának jóváhagyására irányuló eljárás menetrendje kiszámíthatóbbá vált, abba a felhasználói érdek-képviselői szervezetek szélesebb köre kapcsolódhat be.
- A közös jogkezelő szervezetek kötelesek honlapjukon közzétenni számos szabályzatukat és más belső dokumentumukat. Emellett az SZTNH közhiteles nyilvántartást vezet az adataikról, hozzáférést biztosítva az említett iratokhoz is.

Fontos hazai feladat a magyar jogosultak, felhasználók és közös jogkezelő szervezetek érdekeinek hatékony képviselése mind a közös jogkezelő szervezetekkel, mind pedig az online jogosítási rendszerrel kapcsolatos európai szabályozás elfogadása során.

3.2.2.4. A digitális kor kihívásainak való megfelelés – az Európai Bizottság távlati tervei

Az internet új távlatokat nyitott és új szemléletet honosított meg a tartalom-előállítás, -szolgáltatás és -terjesztés területén. Ez nemcsak mint lehetőség, de mint kihívás is megjelenik a digitális iparágban érdekelt alkotók és vállalkozások számára. E kihívásnak való megfelelés érdekében az Európai Bizottság 2012 decemberében a szerzői jogi szabályozás modernizálására irányuló tervet vázolt fel:³⁰ olyan korszerű szerzői jogi keretrendszert kíván

²⁹ <http://kjk.sztnh.gov.hu/>

³⁰ Az Európai Bizottság 2012. december 5-i sajtóközleménye: [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-12-950_en.htm#PR_metaPressRelease_bottom](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-950_en.htm#PR_metaPressRelease_bottom)

kidolgozni, amely garantálja a szerzői jogi jogosultak jogainak elismerését és javadalmazását oly módon, hogy a jogi környezet az alkotó munka, a kreativitás, a kulturális sokszínűség és az innováció ösztönzőjeként hasson, továbbá szélesebb körű legális hozzáférést biztosítson a végfelhasználóknak, segítse az új üzleti modellek megjelenését, és járuljon hozzá a jogsértések elleni küzdelem eredményességéhez.

E célok eléréséhez a Bizottság rövid- és középtávú feladatokat határozott meg. 2013 elején olyan témakörökben indít strukturált párbeszédet az iparági érdekeltekkel, amelyek kapcsán azonnali intézkedésekre van szükség. Ezek a következők: a tartalom országhatárokon átnyúló vitele, a felhasználók által generált tartalom, az adat- és szövegbányászat, az üreshordozó-díj, valamint az audiovizuális művekhez és a kulturális örökséghez való hozzáférés. A párbeszéd célja, hogy feltárja: az EU szerzői jogi rendszerének digitális környezethez való igazításában az innovatív engedélyezés és a technológia milyen lehetőségeket és korlátokat hordoz. Középtávú feladatként a Bizottság célul tűzte ki, hogy 2014-re készüljenek el azok a piaci és hatástanulmányok, továbbá javaslattervezetek, amelyek fényében a szerzői jogi reform napirendre tűzéséről döntés születethet. Az Európai Bizottság szerint négy kérdéskörben kell döntéseket hozni: a területiség hatásainak mérséklése a belső piacon; a harmonizáció megfelelő mértékének meghatározása, a szerzői jogi kivételek és korlátozások; az EU szerzői jogi piaca töredezettségének felszámolása érdekében alkalmazandó módszerek; a szerzői jogi jogérvényesítés legitimitásának erősítése.

Az Európai Bizottság e vizsgálódások eredményei alapján határoz majd az EU szerzői jogi keretrendszerének felülvizsgálatát célzó további lépésekről.

3.2.2.5. A WIPO szerzői jogi tevékenységében való részvétel

A WIPO-ban 2012. június 20. és 26. között tartották az audiovizuális előadások védelmére vonatkozó nemzetközi szerződés létrehozására irányuló diplomáciai értekezletet, amelynek Peking adott otthont. A diplomáciai értekezlet sikerrel zárult: megkötötték az audiovizuális előadások védelméről szóló Pekingi Szerződést. Ez egy több mint másfél évtizedes jogalkotási munka befejezését jelentette. A konferencia záróokmányát 122 állam és az EU, míg magát a szerződést is 48 állam írta alá, köztük 5 EU-tagállam. Hazánk is a szerződés aláírói közé tartozik.³¹ A Pekingi Szerződés nemcsak az audiovizuális előadások nemzetközi védelme kapcsán fennálló szabályozási hiányosságot szüntette meg, hanem bizonyítja azt is: a WIPO képes még multilaterális keretek között anyagi jogi természetű nemzetközi normák megalkotására. Erre legutóbb 1996-ban volt példa, ennyiben tehát a Pekingi Szerződés korszakos jelentőségű. Az értekezlet zárónyilatkozataiban már az az optimizmus tükröződött, hogy e jó példát a nemzetközi szerzői jog fejlesztésének más területein is követhetik a közeli jövőben. A Pekingi Szerződés aláírását követően hazai feladat annak ratifikációja, amire az EU ratifikációjával összehangoltan – az Európai Bizottságot erre felhatalmazó tanácsi határozat elfogadását követően – harmonizált rendben kerülhet majd sor.

A WIPO-ban ez év június 17. és 28. között tartották a látáskárosultak és az olvasási képességükben korlátozott személyek nyomtatott művekhez való hozzáféréseinek elősegítésére irányuló diplomáciai értekezletet. Az értekezletnek Marokkó felajánlása alapján Marrakesh adott otthont.

---

³¹ Az Audiovizuális Előadások Védelméről szóló Szerződés szövegének végleges megállapítására történő felhatalmazásról szóló 1139/2012. (V. 10.) Korm. határozat 3. pontja alapján

A diplomáciai értekezlet előzményeihez tartozik, hogy 2009 óta folyik intenzív munka a WIPO-n belül azzal a céllal, hogy elősegítsék a látáskárosultak és az olvasási képességükben korlátozott személyek hozzáférését a szerzői jogi védelem alá tartozó művekhez. A Szerzői Jogi Állandó Bizottság (*Standing Committee on Copyright and Related Rights, SCCR*) 18. ülésén ekkor terjesztette elő Brazília, Ecuador és Paraguay – a Vakok Világszövetségének (a *World Blind Union*) kezdeményezésére – az első tervezetet e tárgyban. Az e javaslat alapján az SCCR-ban megkezdett munkálatok arra irányultak, hogy nemzetközi konszenzus jöjjön létre a szerzői jog olyan speciális kivételeiről és korlátozásairól, amelyek megkönnyíthetik az érintett személyek számára az írott, nyomtatott művekhez való hozzáférést, illetve elősegíthetik a számukra hozzáférhető formátumban megjelenő másolatok többszörözését, terjesztését és hozzáférhetővé tételét. Az Európai Unió és tagállamai kezdetben azt szorgalmazták, hogy csupán jogi kötőerő nélküli nemzetközi dokumentum – vagyis ajánlás – szülessen e témakörben, tekintettel arra, hogy a szerzői jogra vonatkozó hatályos nemzetközi egyezmények elegendő mozgásteret biztosítanak a szóban forgó kivételek és korlátozások bevezetéséhez és fenntartásához. Az SCCR 26. ülésével záruló tárgyalások során azonban az az álláspont kerekedett felül, hogy kötelező erejű dokumentum, azaz nemzetközi szerződés rendelkezzen e kivételekről és korlátozásokról. A nemzetközi szerződés létrehozására irányuló diplomáciai értekezlet összehívásáról a WIPO tagállamainak közgyűlése rendkívüli ülésen döntött 2012 decemberében.

Az EU-n belül a Tanács szellemi tulajdonért felelős munkacsoportjában és a WIPO-ülések helyszínén tartott koordinációs üléseken hangolták össze álláspontjukat a tagállamok és a Bizottság. E tekintetben a magyar pozíciót az Európai Koordinációs Tárcaközi Bizottságban – azon belül a szellemi tulajdonért felelős szakértői al csoportban – rendszeresen és részletesen egyeztettük.

A magyar küldöttség a 67/2013. (V. 17.) ME határozat alapján vett részt a diplomáciai értekezleten.

A diplomáciai értekezlet sikerrel zárult: megkötötték a vakok, a látáskárosultak vagy az olvasási képességükben másként korlátozott személyek kiadott művekhez való hozzáféréseinek előmozdítására irányuló Marrakeshi Szerződést. A konferencia záróokmányát 129 állam és az EU, míg magát a szerződést is 51 állam írta alá, köztük 4 EU-tagállam (Ciprus, Dánia, Luxemburg, Egyesült Királyság). A magyar küldöttség vezetője a 67/2013. (V. 17.) ME határozat 1. és 4. pontjában kapott felhatalmazással összhangban a záróokmányt írta alá (azaz kézjegyével látta el a tárgyalások eredményeként előállt szövegtervezetet), de magát a szerződést nem. Ez utóbbi aláírásáról a Kormány külön döntést fog hozni a 67/2013. (V. 17.) ME határozat 5. pontja értelmében.

A Marrakeshi Szerződés létrejöttéhez igen intenzív, többnyire informális keretek között zajló tárgyalási folyamat vezetett el. Ennek során a korábbi magyar pozíció szempontjából fontos kérdésekben a következőképpen alakult a szerződés szövege:

- A Berni Uniós Egyezmény (BUE) 9. cikkének (2) bekezdésében meghatározott, valamint a TRIPS-megállapodásban és a WIPO Szerzői Jogi Szerződésében (a WCT-ben) megerősített és kiterjesztett „három lépcsős teszt” jelentőségét a Marrakeshi Szerződés (MSZ) preambuluma kifejezetten elismeri, az egyes rendelkezéseket pedig egyöntetűen áthatja e teszt alkalmazásának feltétlen igénye. Ez egyértelműen számottevő vívmány.

- Az MSZ szövegéből végül kimaradtak azok a (korábban az EU és Magyarország részéről is kifogásolt) rendelkezések, amelyek a művek látáskárosultak számára hozzáférhető formátumú másolatainak (*accessible format copies*) az árát aszerint különböző kritériumok szerint minősítették volna ésszerűnek, elfogadhatónak (*reasonable price*), hogy fejlődő vagy fejlett országról van-e szó.

- A 4. cikkben a szerződő felek nemzeti joga számára előírt kivételek és korlátozások – kötelező jelleggel – a többszörözés, a terjesztés és a nyilvánosság számára való hozzáférhetővé tétel jogára vonatkoznak, továbbá opcionálisan kiterjeszthetők a nyilvános előadás jogára. A fordítás jogára mindez nem vonatkozik – sem kötelező, sem opcionális jelleggel; a 4. cikk (3) bekezdéséhez fűzött közös nyilatkozat csupán azt erősíti meg, hogy az MSZ nem érinti a fordítás joga kapcsán a BUE-ben – adott esetben – lehetővé tett kivételeket és korlátozásokat. Ezzel az EU-nak, a közép-európai és balti államok regionális csoportjának (a CEBS-csoportnak) és ezeken belül hazánknak sikerült elkerülnie, hogy az MSZ a szerzők kizárólagos jogait a látáskárosultak esélyegyenlőségének biztosításához szükséges mértéket meghaladóan is korlátozza, és a mű fordításának engedélyezésére a BUE-ben is előírt kizárólagos joguk alól olyan speciális kivételt engedjen, amely a látáskárosultakat megfelelő indok nélkül volna hozta másoknál kedvezőbb helyzetbe, továbbá aggályokat vetett volna fel a szerzők személyhez fűződő jogainak védelme szempontjából is.

- A 4. cikk (4) bekezdése lehetővé teszi a szerződő felek számára, hogy a szóban forgó kivételeket és korlátozásokat olyan művekre korlátozzák, amelyeknek a kedvezményezettek számára hozzáférhető formátumú változata az adott piaci körülmények között ésszerű feltételekkel kereskedelmi úton nem szerezhető be (*commercial availability*). E rendelkezés célja – amellett, hogy a kivételeket és a korlátozásokat a valóban szükséges, az esélyegyenlőség biztosításához elengedhetetlen mértékre szorítja – a szerzők és a kiadók megfelelő ösztönzése a látáskárosultak számára is hozzáférhető formátum minél szélesebb körű alkalmazására. A kapcsolódó közös nyilatkozat egyértelművé teszi, hogy a „*commercial availability*” követelménye önmagában nem dönti el, hogy a 4. cikk (4) bekezdése alapján engedett kivétel vagy korlátozás eleget tesz-e a három lépcsős tesztnek. Az MSZ-nek ez a része nagymértékben megfelel a tárgyalások során képviselt európai uniós, CEBS- és magyar álláspontnak.

- A hozzáférhető formátumú másolatok határon átnyúló forgalmának szabályozása volt a diplomáciai értekezlet egyik intenzíven és hosszasan vitatott témája. A végső kompromisszum szerint nem került az MSZ-be olyan rendelkezés, amely e forgalomnak a szerződés szerinti kivételek és korlátozások alá sorolását *kifejezetten kizárta volna* abban az esetben, ha a mű – a megfelelő formátumban – kereskedelmileg beszerezhető az importáló országban. A *commercial availability* figyelembevételét explicite megkövetelő rendelkezés hiányát azonban ellensúlyozza (sőt, a szerzői és kiadói érdekek szempontjából annál talán még hatékonyabb garanciát is nyújt), hogy az 5. cikk (4) bekezdése megfelelő *megoldást kínál arra* az esetre, ha az export helye szerinti szerződő félnek nincs olyan nemzetközi kötelezettsége, amelyből adódóan a terjesztés és a hozzáférhetővé tétel joga kapcsán a három lépcsős tesztet alkalmaznia kellene (pl. azért nincs, mert nem tagja a BUE és a WCT közül egyiknek sem, vagy csak a BUE-nek tagja). Ilyenkor e szerződő félnek külön biztosítania kell, hogy a hozzá bevitt másolatokat csak a kedvezményezettek javára többszörözik, terjesztik és teszik hozzáférhetővé. Az a szerződő fél, amelybe az 5. cikk (1) bekezdése (tehát a határon átlépő forgalomra is kivételt engedő rendelkezés) alapján viszik be a hozzáférhető formátumú másolatokat, köteles a további terjesztést és hozzáférhetővé tételt a saját területére korlátozni, kivéve, ha tagja a WCT-nek vagy egyébként alkalmazza a három lépcsős tesztet a terjesztés és a hozzáférhetővé tétel joga kapcsán. Az 5. cikk végső formájában megengedi, hogy a feljogosított szervezet (*authorized entity*) ne csak az importáló ország feljogosított szervezetéhez jutathassa el a hozzáférhető formátumú másolatokat, hanem közvetlenül magukhoz a kedvezményezettekhez is. Az 5. cikk (2) bekezdéséhez kapcsolódó közös nyilatkozat mindazonáltal – a visszaélések megelőzése érdekében – egyértelművé teszi: helyénvaló, ha ilyen esetben a feljogosított szervezet külön intézkedéseket fogantat annak megállapítása érdekében, hogy az importáló országban kiszolgált személyek valóban a kedvezményezettek közé tartoznak-e. Noha az importáló ország kedvezményezettjei számára való közvetlen terjesztés lehetősége kapcsán korábban több aggály is megfogalmazódott – magyar részről is –, az említett közös nyilatkozat elégséges garanciának bizonyulhat a gyakorlatban.

- A műszaki intézkedésekkel kapcsolatos kötelezettségeket az MSZ végül – a korábbi tervezetekben foglaltakhoz képest – igen tömören szabályozza. A szerződés 7. cikke alapján egyértelműnek tűnik, hogy a műszaki intézkedések számára biztosított védelem nem akadályozhatja a kedvezményezetteket abban, hogy az MSZ-ben biztosított kivételekkel és korlátozásokkal élve hozzájussanak az érintett szerzői művekhez, ennek biztosítása érdekében viszont csak akkor terheli a szerződő feleket intézkedési kötelezettség, ha ez szükségesnek mutatkozik. Ebből adódóan nem vált kizárttá olyan értelmezés, amely szerint a jogosultak önkéntes intézkedéseinek előnyt kell élvezniük, miközben nem vált elfogadottá az az elv, hogy a műszaki intézkedések védelme dacára ezeket az intézkedéseket a kedvezményezettek pusztán a számukra biztosított szerzői jogi kivételre hivatkozva eleve megkerülhetnék.
- A 18. cikk értelmében az MSZ hatálybalépéséhez elegendő csupán 20 ratifikáció (ebbe a számba az EU önállóan, külön is beleszámíthat), ami kisebb eltérés a Pekingi Szerződéshez vagy a WCT-hez képest, mivel e szerződések 30 ratifikációnál húzták meg a hatályba lépésük küszöbét.

Az MSZ a WIPO eddigi szerzői jogi egyezményeihez képest előzmény nélküli és példátlan: a szerződő felek számára kötelező jelleggel írja elő egyes kivételek és korlátozások bevezetését a szerzői (és egyes kapcsolódó) jogok kapcsán, anélkül, hogy e jogokról magukról vagy a védelmük kötelező minimumáról rendelkezne. A kötelező jelleg annyiban is újdonság, hogy eddig a nemzetközi szerzői jogi egyezmények a kivételeket és korlátozásokat a szerződő felek számára nyitott opciókként szabályozták, és csupán az opciók igénybevételének, azaz a kivételek és korlátozások alkalmazásának feltételeit határozták meg kötelező jelleggel – elsősorban a három lépcsős teszt útján. Noha a látáskárosultak és az olvasási képességükben másként korlátozott személyek speciális problémáira a jelenleg hatályos nemzetközi szerzői jogi egyezmények keretei között is kínálkozott volna kielégítő megoldás, és önmagában a szerzői jogi kérdések tisztázása aligha lesz elegendő gyógyír minden gondjukra, az MSZ megkötése ráirányíthatja a figyelmet e problémákra és gyorsíthatja a megoldásukat, valamint nemzetközileg egyeztetett, viszonylag kiszámítható jogi kereteket teremthet mindehhez. A jövőben viszont annak elkerülésére kell törekedni, hogy az MSZ-t precedensként használva a fejlődő országok a WIPO-ban olyan (pl. oktatási, közgyűjteményi) területeken is eredményes kísérleteket tegyenek a nemzetközi szerzői jogi rendszer kikezdésére, amelyek nem mutatnak hasonlóságot a látáskárosultak kivételes és méltánylást érdemlő helyzetével.

Emellett a WIPO Szerzői Jogi és Szomszédos Jogi Állandó Bizottságában több dosszié tárgyalása folyik, váltakozó intenzitással. Ezek közül a műsorsugárzó szervezetek nemzetközi szintű szomszédos jogi védelmét megteremteni hivatott nemzetközi szerződés létrehozatala van a legrégebben folyamatban, de a könyvtárak, archívumok, valamint az oktatással kapcsolatos intézmények részére kivételeket és korlátozásokat megállapító nemzetközi dokumentumokról, továbbá a hagyományos tudás, folklór védelmével kapcsolatos dossziékről szintén intenzív tárgyalások folynak.

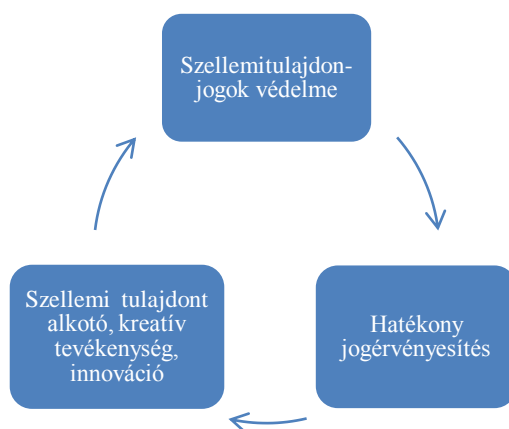
3.3. A jogérvényesítési kultúra hazai fejlesztésének első szakasza

3.3.1. A hamisítás elleni hazai fellépés és nemzetközi háttere

A szellemi tulajdon-védelmi rendszer működőképességének fenntartásához elengedhetetlen a hatékony jogérvényesítési rendszer: a szellemi tulajdon-védelmi oltalmi formák kizárólag akkor töltik be funkciójukat, ha az oltalom lényegét adó kizárólagosság ténylegesen fenntartható, azaz eredményesen fel lehet lépni az oltalom alatt álló találmány, megjelölés, minta vagy a szerzői jog által védett mű jogosulatlan felhasználójával, hasznosítójával szemben. Ekkor tudja a jogosult élvezni a kizárólagos jogból fakadó

előnyöket, és térülhet meg a szellemi termék kidolgozására fordított befektetése, ezzel ismét terepet adva újabb kreatív alkotások, illetve technikai újítások megalkotására.

6. ábra: A jogérvényesítés helye a szellemi tulajdon hatásmechanizmusában

Éppen a szellemi javak kidolgozására, a kutatás-fejlesztésre, a kreatív alkotómunkára, a termékbevezetésre és a marketingre fordított idő- és pénzráfordításokat takarítja meg az, aki megsérti mások szellemitulajdon-jogait, és jogosulatlanul hasznosítja azok tárgyait.

A szellemitulajdon-jogok megsértésének valamennyi formájára általánosan a „hamisítás” gyűjtőfogalmát használjuk, de a szerzői jogok megsértésére, különösen az interneten megvalósuló szerzői jogi jogsértésekre gyakran alkalmazott kifejezés a „kalózkodás”.

Nemzetközi adatok és becslések a hamisítás mértékére, volumenére

Az Európai Bizottság Adóügyi és Vámuniós Főigazgatósága (DG TAXUD) által évente, a szellemi tulajdonjogok megsértésével kapcsolatos, az Európai Unió vámhatárain történő lefoglalásokról a 27 tagország által nyújtott adatok alapján közzétett jelentés szerint a nemzeti vámszervek 2011-ben több mint 91 ezer szellemitulajdon-jogot érintő jogsértési esetet vizsgáltak, amelynek során 115 milliónál is több hamis terméket foglaltak le mintegy 1,3 milliárd euró összértékben. A vámhatóságok a hamis termékek darabszámát figyelembe véve legnagyobb mértékben gyógyszereket (24%), csomagolóanyagokat (21%) és cigarettákat (18%) állítottak meg. Az esetszámokat vizsgálva megállapítható, hogy a vámhatóságoknak a legtöbb esetben hamis cipők, ruházati termékek és ruházati kiegészítők, valamint hamis elektromos háztartási gépek miatt kellett eljárást indítaniuk. A jelentés szerint egyre nagyobb a lefoglalt termékek között a fogyasztók egészségére és biztonságára veszélyt jelentő termékek aránya: a mindennapi használatra szánt termékek, valamint a fogyasztók egészségére és biztonságára veszélyt jelentő termékek – mint pl. a hamis élelmiszerek, kozmetikai termékek, elektronikai cikkek, játékok, gyógyszerek – az összes lefoglalt cikk 28,6 százalékát tették ki; ez az érték 2010-ben 14,5 százalék volt. Magyarország az esetszámok tekintetében a 7. helyen áll a tagállamok között, míg a lefoglalt áruk mennyiségét tekintve a 20. az országok rangsorában. A nyilvántartásba vett esetek száma 2005 és 2011 között 26 704-ről 91 254-re, azaz több mint háromszorosára nőtt. Az internetes kereskedelem népszerűbbé válásával a hamis termékek terjesztésének is egyre gyakoribb útja az internet, ezt mutatja a kisebb méretű, hamis terméket magában foglaló csomagok számának növekedése: 2009-ről 2011-re majdnem megnégyszereződött a postai forgalomban előforduló, szellemitulajdon-jogokat érintő jogsértési esetek száma. A kisméretű, postai küldeményekben talált hamis termékek 36 százaléka gyógyszer volt. A szellemitulajdon-jogi oltalmi formák szerinti bontás alapján kiderül, hogy a legtöbb terméket (97%) védjegyjogtalom feltehető megsértése miatt vették vámfelügyelet alá az 1383/2003/EK rendelet alapján.

Az OECD 2005-ben kutatást kezdett a fizikai termékeket érintő termékhamisítás és a szerzői jogi kalózkodás gazdasági hatásainak felmérése céljából a nemzetközi kereskedelmi statisztikát és a vámszervek árufelfoglalási adatait alapul véve. A 2009-ben frissített eredmények szerint a nemzetközi kereskedelemben a hamis áruk kereskedelmi értéke 2007-ben elérte a 250 milliárd USA-dollárt (szemben a 2000. évi 100 milliárd USA-dollárral), a hamisított és a szerzői jogot sértő kalóz termékek aránya a világkereskedelemben (hangsúlyozva, hogy a mérés a belföldön előállított és forgalmazott, valamint a digitális termékekre nem terjed ki) a 2000-ben becsült 1,85%-ról 2007-ben 1,95%-ra nőtt.

A *TERA Consultants* által a *BASCAP* megrendelésére végzett, a digitális kalózkodás gazdasági hatásait vizsgáló 2010-es tanulmány szerint az Európai Unió kreatív iparágainak gazdasági hozzájárulása a teljes európai GDP-hez 6,9% volt (mintegy 860 milliárd euró), ami 14 millió foglalkoztatottat jelent e szektorban. A szerzői jogi jogsértések által leginkább sújtott kreatív ágazatok (film-, zene- és szoftveripar) Európában a becslés szerint 10 milliárd euró kereskedelmi veszteséget szenvedtek el 2008-ban, és több mint 185 ezer munkahely megszűnését eredményezte a kalózkodás. A tanulmány 2015-re az európai kreatív ágazatok éves veszteségének 32-65 milliárd euróra növekedését, és 2015-ig összesen mintegy 1,2 millió munkahely megszűnését prognosztizálta.

Az *Envisional* 2011 januárjában, a világháló jogsértő célokra való használatának méréséről közzétett kutatásának megállapításai szerint a világháló forgalmának 23,76%-a jogsértő (ide nem értve a pornográf oldalakat). A BitTorrent alapú adatforgalom a teljes internetes forgalom 17,9%-át teszi ki, ennek 63,7%-át olyan jogosulatlanul megosztott művek adják, amelyek szerzői jogi védelemben részesülnek. A *cyberlocker* oldalak arányát a teljes internetes forgalom 7%-ára becsülik, az ezen oldalakon fellelhető linkek 73,15%-a szerzői jogi művekre mutatott.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) adatai szerint az interneten illegális oldalakon forgalmazott gyógyszerek több mint 50%-a hamisítvány.

A *Business Software Alliance* 2012. évi Globális Szoftverkalózkodási Tanulmányának adatai szerint 2011-ben a szoftverkalózkodás aránya globálisan 42%-ot ért el, 63,4 milliárd USA dollár értékben, míg az Európai Unióban a kalóz szoftverek aránya 33% volt, ami 10,4 milliárd euró értéket képvisel.

18. táblázat: A hamisítás főbb hatásai, veszélyei

A szellemi tulajdon-jogok jogosultjaira:	A fogyasztókra:	A társadalomra, gazdaságra:
<ul style="list-style-type: none"> ▪ a jogtisztá termékek értékesítési volumene csökken, ami munkahelyek megszűnéséhez vezethet; ▪ az eredeti termék minőségébe vetett bizalom csökken, és ez az értékesítés további csökkenését eredményezheti; ▪ károsítja az áru- és szolgáltatás-kereskedelem működéséhez nélkülözhetetlen bizalmi viszonyt; ▪ negatívan hat a K+F befektetésekre. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ silány, átlagon aluli minőségű termékekhez jutnak a fogyasztók; ▪ a vártnál rosszabb költség-haszon arány; ▪ veszélyt jelenthet a fogyasztók biztonságára; ▪ közegészségügyi kockázattal jár (különösen élelmiszerek, gyógyszerek, kozmetikumok esetében). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ a hamisítási tevékenység a rejtett volta miatt költségvetési bevétel-kiesést okoz; ▪ negatív hatása van a foglalkoztatottságra (munkahelyek megszűnése a hamisítás által sújtott ágazatokban, illetve a foglalkoztatottság eltolódása a bizonytalanabb munkahelyekre); ▪ a hamisítás elleni fellépés, a tudatosságnövelő kampányok, hamisítás elleni óvintézkedések többletköltséget okoznak a társadalom számára; ▪ a hamisítás jelenségének a szervezett bűnözéssel való összefonódása előmozdítja a bűnözést és a korrupciót, növeli a feketegazdaság arányát; ▪ a hamisítás negatívan befolyásolja az innovációt, ami a gazdasági növekedés lassulását idézheti elő.

Forrás: SZTNH

A szellemi tulajdont érintő jogsértések elleni fellépés fő útjai a következők:

- a) Polgári jogi jogérvényesítés: kizárólagos jogaik megsértése esetén a szellemi tulajdonjogok jogosultjai polgári bíróság előtt léphetnek fel a jogsértők ellen, ennek szabályairól (így pl. a szabadalombitorlás, a védjegybitorlás vagy a szerzői jogi jogsértés esetén érvényesíthető polgári jogi igényekről) az egyes szellemi tulajdonjogokat szabályozó külön törvények rendelkeznek.

Az árujelzők tekintetében a jogsértések elleni fellépésre ad lehetőséget a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény 6. §-a, amely megtiltja az ún. jellegbitorlást.

Az interneten elkövetett – szerzői jogi és védjegyjogi – jogsértések elleni fellépés egyik leghatékonyabb eszköze az értesítési és eltávolítási eljárás, amelyet az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény 13. §-a szabályoz. Az eljárás célja, hogy a jogsértő tartalom az internetről a lehető leggyorsabban és lehetőleg a jogosultat érő kár minimalizálásával tűnjön el.

- b) Büntetőjogi jogérvényesítés: a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (Btk.) 329–329/D. §-ában foglalt, a szellemi tulajdonjogok megsértésével összefüggő bűncselekmények (bitorlás, a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése, a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása, jogkezelési adat meghamisítása, iparjogvédelmi jogok megsértése) a 2013. július 1-jével hatályba lépő új büntetőjogi kódexben (a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben) külön fejezetben (XXXVII. fejezet, A szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmények) kaptak helyet. További alkalmazandó tényállás az árujelzők tekintetében a Btk. 296. §-ában szabályozott áru hamis megjelölése bűncselekmény, amely az új szabályozásban a versenytárs utánzása tényállásaként jelenik meg. Az interneten elkövetett jogsértések elleni büntetőjogi fellépés hatékonyságát segítheti elő az új Btk.-val bevezetett intézkedés az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételére, valamint a büntetőeljárás rendszerébe bevezetett kényszerintézkedés az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételére.
- c) Vámjogi jogérvényesítés: az Európai Unió kívülről érkező hamis termékek elleni küzdelem egyik meghatározó eszköze, amelynek keretében a vámfigyelést már előre, védekezésésként, a sérelemről való értesülés előtt is kérhetik a jogosultak annak érdekében, hogy szükség esetén a vámhatóságok nagyobb eséllyel figyeljenek fel a szellemitulajdon-jogaikat sértő hamis vagy kalóztermékekre, és hatékonyan, rövid időn belül megsemmisítsék a jogsértő termékeket.

A szellemitulajdon-jogok érvényesítésével kapcsolatos feladatok teljesítésében számos állami szerv feladat- és hatáskörrel rendelkezik, ezek közül a konkrét eljárások lefolytatásában a bíróságok, az ügyészség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal és a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság szerepe a legfontosabb.

A szellemitulajdon-jogok megsértésének riasztó mértékű növekedése, a gazdaság valamennyi ágazatának érintettsége, a digitális technológiák és az internet használatának

elterjedésével kialakult elkövetési formák és terjesztési csatornák, valamint a hamisítás és kalózkodás hátrányos gazdasági és társadalmi következményei komoly kihívás elé állították és állítják a jogosultakat, a hamisítás elleni fellépésre hatáskörrel rendelkező hatóságokat, valamint a kormányzatokat. A hamisítás elleni fellépésben érdekelt valamennyi állami és iparági szereplő együttműködése szükséges a jelenség visszaszorításához. Ezt felismerve hozták létre hazánkban 2008-ban – a kelet-közép-európai régióban elsőként – a szellemitulajdon-jogok megsértése elleni küzdelem koordinálására a Hamisítás Elleni Nemzeti Testületet (a továbbiakban: HENT), amely a szellemi tulajdon védelmével kapcsolatban hatáskörrel rendelkező államigazgatási szervek és a hamisítás következményeivel sújtott iparági, jogosulti érdek-képviselői szervezetek együttműködésén alapuló javaslattevő, tanácsadó fórum.

3.3.2. A HENT tevékenysége

A hamisítás elleni küzdelem cselekvési irányainak kijelölésére a HENT 2008-ban kidolgozta Magyarország első, átfogó hamisítás elleni stratégiáját és az ahhoz kapcsolódó intézkedési tervet (a továbbiakban: HENT-stratégia),³² amely a statisztikai, a tudatosságnövelési és a jogérvényesítési pillér mentén határozta meg a szellemitulajdon-jogi jogérvényesítés hatékonyságának növelése érdekében előirányzott intézkedéseket. A hamisítás elleni küzdelem jelentőségét felismerve – összhangban a Nemzeti Együttműködés Programjában, valamint az Új Széchenyi Tervben a fogyasztók, a hazai piac és a tisztességes vállalkozók védelmében előirányzott, feketegazdaság elleni és a versenyképesség javítását szolgáló célkitűzésekkel –, a Kormány 2011. január 1-jével megújította a Hamisítás Elleni Nemzeti Testületet: az Szt. 115/K. §-ának e) pontja rögzíti, hogy a Hamisítás Elleni Nemzeti Testületet külön jogszabály alapján az SZTNH működteti; a testület feladatait és működésének rendjét a Hamisítás Elleni Nemzeti Testületről szóló 287/2010. (XII. 16.) Korm. rendelet (Korm. rendelet) szabályozza. A Korm. rendelet szerint a testület elsődleges feladata a hamisítás elleni nemzeti stratégia és az ahhoz kapcsolódó intézkedési tervek kidolgozása, végrehajtásuk összehangolása. A HENT 2011-ben egy középtávú, a hamisítás kínálati és keresleti oldalának a csökkentését megcélzó cselekvési programot dolgozott ki, és ennek mentén végzi tevékenységét.

3.3.3. A HENT eredményei

A HENT keretében számos előremutató és hasznos kezdeményezést indítottak útjára az állami és iparági szereplők.

A hamisításra vonatkozó statisztikai adatgyűjtés és elemzés terén a HENT keretében módszertani vizsgálat zajlott a hamisítás nagyságára, gazdasági hatásaira vonatkozó, a nemzetközi gyakorlatban alapvetően használt számbavételi módszerek megismerésére. Ennek eredményét „A hamisítás és kalóztevékenység nemzetközi mérési módszerei” címmel 2010-ben megjelent HENT-kiadvány mutatja be. A hamisítás hazai mértékének pontosabb megismerése érdekében az Országos Kriminológiai Intézet közreműködésével megtörtént a szellemitulajdon-jogokat érintő jogsértésekre vonatkozó kriminálstatisztikai adatok elemzése. A hamisításhoz kapcsolódó fogyasztói magatartások és attitűdök felmérésére továbbá a HENT 2009 óta évente fogyasztói felmérést végez, kiegészítve szakterületenkénti speciális felmérésekkel (pl. felmérés az online gyógyszervásárlásról, felmérés a középiskolások szerzői

---

³² A Kormány a [2008-2010. évekre szóló Hamisítás Elleni Nemzeti Stratégiához kapcsolódó intézkedési tervről](#) szóló 2140/2008. (X. 15.) Korm. határozattal fogadta el a stratégiát és az intézkedési tervet.

jogi attitűdjeiről). E fogyasztói felmérések – hiánypótló módon – összehasonlítható adatokat szolgáltatnak a hamis termékek iránti keresleti oldal alakulásáról, és a felvilágosító, tudatosságnövelő intézkedések irányainak meghatározásához is alapul szolgálnak.

A jogérvényesítési pillér keretében a HENT munkacsoportjai³³ a jogérvényesítéssel összefüggő jogszabályi környezet és a jogalkalmazási gyakorlat vizsgálatát kezdték meg, és tettek javaslatokat az eljárások hatékonyságának növelésére. Tekintettel a szellemi tulajdonjogok megsértése esetén indítható jogérvényesítési eljárások különböző típusaira (alapvetően három, egymást nem kizáró jogérvényesítési út áll rendelkezésre e jogsértések esetén: a polgári jogi, a büntetőjogi és a vámjogi), valamint a szellemi tulajdon-jogok érvényesítésével összefüggésben feladat- és hatáskörrel rendelkező állami szervek sokaságára, a feltárt hiányosságok is igen színes képet mutatnak, amelyek hol a jogalkalmazók szellemi tulajdon-védelmi ismereteinek bővítésével, hol a jogosulti és hatósági oldal kommunikációjának javításával, módszertani vagy technikai támogatással, az állami szervek közötti koordináció és kommunikáció javításával, esetleg jogszabály-módosítással orvosolhatóak. Több képzés és szakmai konferencia került megrendezésre a szellemi tulajdon védelme tárgyában, elsősorban a jogalkalmazók részére.

A hamisítás és kalózkodás következményeivel, veszélyeivel kapcsolatos lakossági tudatosság növelése, a jogsértésekkel szembeni társadalmi elutasítás fokozása érdekében a HENT számos felvilágosító kampányt kezdeményezett és folytatott le, valamint több eszközt is alkalmaz a hamisítással kapcsolatos folyamatos lakossági tájékoztatás céljából. Állandó tájékoztató felületek: a HENT hamisítás elleni honlapjai,³⁴ a „No Kamu“ blog³⁵ naponta frissülő bejegyzésekkel, a „No Kamu“ Facebook profil,³⁶ a HENT hírlevelei, amely kommunikációs csatornákon keresztül ezrek értesülhetnek a szellemi tulajdon-védelem és a hamisítás elleni küzdelem híreiről, érdekességeiről. A középiskolás korosztálynak több képzőművészeti pályázatot, illetve online nyereményjátékot hirdetett a HENT. A legnagyobb volumenű HENT-kampány a Nemzeti Adó- és Vámhivatallal együttműködésben létrehozott hamisítás elleni vándorkiállítás, amelyet 2010-ben és 2011-ben 14 helyszínen – köztük ifjúsági fesztiválokon (pl. a VOLT-fesztiválon, az EFOTT-on) – mutattak be több ezer látogató számára. Továbbá 2009-ben és 2010-ben is sikeres gyógyszerhamisítás elleni kampányt folytatott le a HENT, elektronikus, nyomtatott és online médiamegjelenésekkel, amelyek bevitték a hazai köztudatba a hamis gyógyszerek veszélyességének üzenetét.

A HENT-stratégiában megjelölt prioritások, a HENT által kezdeményezett és koordinált intézkedések nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy Magyarország szellemi tulajdon-védelmi nemzetközi értékelése is javult, hiszen 2010-ben – 2003 óta első alkalommal – levették Magyarországot az USA Kereskedelmi Képviselőjének Hivatala által *Special 301 Report* címmel évente készített jelentésnek a szellemi tulajdon védelme terén hiányosságokat mutató országokat tartalmazó megfigyelési listájáról.

3.3.4. Magyarországi tények és adatok a hamisításról

A szellemi tulajdon-jogokat sértő bűncselekmények nyomozása 2011. január 1-jétől kizárólag a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) hatáskörébe tartozik. A NAV Bűnügyi

³³ A HENT jelenleg működő munkacsoportjai: jogérvényesítési munkacsoport, gyógyszerhamisítás elleni munkacsoport, műtárgyhamisítás elleni munkacsoport, kereskedelmi és ipari szekció.

³⁴ www.hamisitasellen.hu; www.hamisgyogyszer.hu

³⁵ <http://nokamu.postr.hu/>

³⁶ <http://www.facebook.com/NoKamu>

Főigazgatóságának Központi Nyomozó Főosztálya speciális Információ-technológiai Osztályt állított fel az online elkövetett, kiemelt ügyekben való (különösen nagy értékre elkövetett) nyomozásra, amelynek nevéhez számos eredményes és nemzetközi visszhangot is kiváltó felderítés kapcsolódik. Az Információ-technológiai Osztály eljárásainak köszönhetően számos hazai ún. warez szervert állítottak le, köztük olyanokat is, amelyeken a feltöltött illegális tartalom által okozott kár több százmillió forintban volt mérhető. A warez szervereken a feltöltött illegális művek mennyisége alapján első helyen a filmek, második helyen a számítógépes programok, harmadik helyen a zenék szerepelnek. A NAV Bűnügyi Főigazgatóságának a hatáskörébe tartozó bűncselekmények mintegy negyedét teszik ki a szellemi tulajdon-jogokat sértő bűncselekmények, legnagyobb arányban a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése és az áru hamis megjelölése bűncselekményekkel kapcsolatban folytatnak nyomozást.

2011 folyamán a NAV szervei 5929 esetben, 2012-ben 4341 esetben derítették fel szellemi tulajdon-jogot sértő bűncselekményt, mindkét évben több mint 6 milliárd forint elkövetési értékben. 2011-ben összesen 1194 esetben, 2012-ben 1335 esetben rendelt el nyomozást szellemi tulajdon sérelmével összefüggésben a NAV nyomozó szolgálata. 2011-ben 436 ügyben, míg 2012-ben 584 esetben vádemelési javaslattal zárult a szellemi tulajdon-jogot sértő bűncselekményekkel kapcsolatban folytatott nyomozás.

19.táblázat: Ismertté vált szellemi tulajdont sértő bűncselekmények (2011. év és 2012. év)

	Ismertté vált bűncselekmények száma 2011. évben	Ismertté vált bűncselekmények száma 2012. évben
Áru hamis megjelölése	724	807
Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése	5 140	3 435
Bitorlás	11	12
Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása	12	17
Jogkezelési adat meghamisítása	0	0
Iparjogvédelmi jogok megsértése	42	70
ÖSSZESEN:	5929	1469

Forrás: NAV Bűnügyi Főigazgatósága

A NAV vám- és pénzügyőri igazgatóságai, az 1. és a 2. számú Repülőtéri Igazgatóság, valamint a Bevetési Főigazgatóság 2012-ben 2 715 242 darab hamis árut foglaltak le³⁷. A hamisított termékek toplistáját a ruházati termékek, kiegészítők, lábbelik, mobil és elektronikai eszközök vezetik.

A Vidékfejlesztési Minisztérium adatai szerint Magyarországon a minőségileg kifogásolható növényvédő szerek aránya 10%, a hamisított szereké mintegy 2%.

A *Business Software Alliance* 2012. évi Globális Szoftveralkalmazkodási Tanulmányának adatai szerint 2011-ben a szoftveralkalmazkodás aránya Magyarországon 41% volt. A

³⁷ Forrás: NAV Központi Hivatala, Vám Főosztály

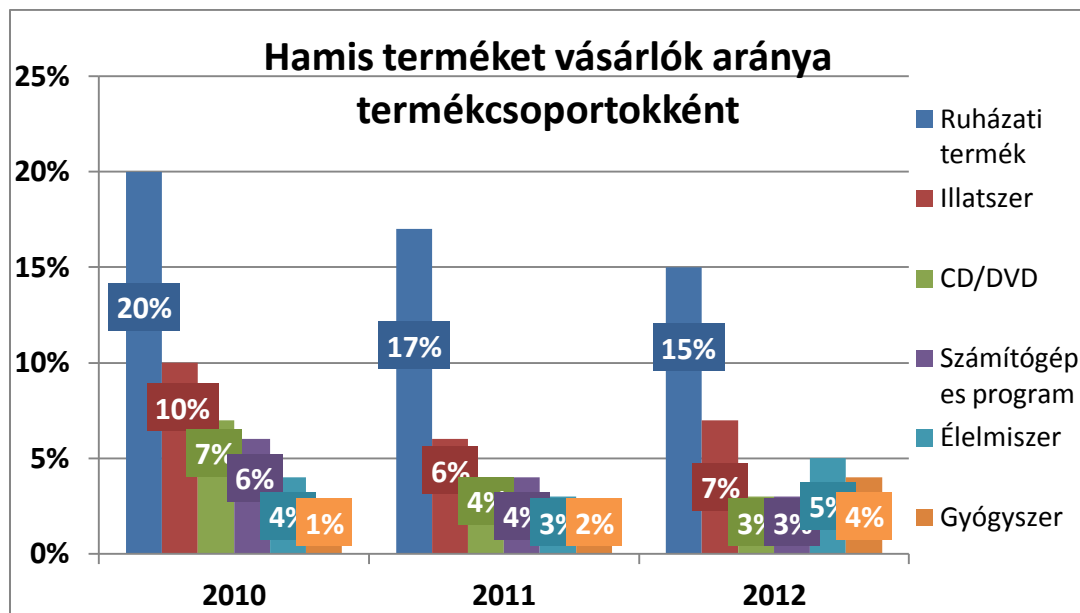
jogosulatlanul telepített szoftverek becsült kereskedelmi értéke mintegy 25 milliárd forintnak felel meg.

Az Európai Bizottság által 2011-ben végzett *Eurobarometer* közvélemény-kutatás adatai alapján az EU-tagországok állampolgárainak egyötöde (20%) már vásárolt jóhiszeműen olyan terméket, amelyről utólag kiderült, hogy hamisított. Magyarországon tendenciaszerűen az uniós átlag feletti arányban válaszolnak pozitívan a feltett kérdésre: 2011-ben a magyar fogyasztók 30%-a vásárolt jóhiszeműen hamis terméket ezen felmérés szerint.

A HENT 2012. évi, 1000 fős reprezentatív mintán végzett felmérése (TÁRKI) szerint 2011-ben a lakosság 14 százaléka vásárolt legalább egyszer hamis terméket. Ez az arány egy százalékkal magasabb, mint 2011-ben, amikor a megkérdezettek 13 százaléka nyilatkozott így. A termékek közül – a korábbi évekhez hasonlóan – a hamis ruházati termékek iránt a legnagyobb a kereslet, a lakosság 15%-a vásárolt hamisat, míg a második legnépszerűbb terméknek a hamis illatszer bizonyult, ebből a magyarok 7 százaléka vásárolt 2011-ben. A legkevésbé népszerűnek a komoly egészségügyi kockázatot rejtő, bizonytalan forrásból származó élelmiszerek és gyógyszerek bizonyultak, bár aggasztó, hogy éppen e terméktípusok esetében növekedett a hamis terméket vásárlók aránya az előző évekhez képest.

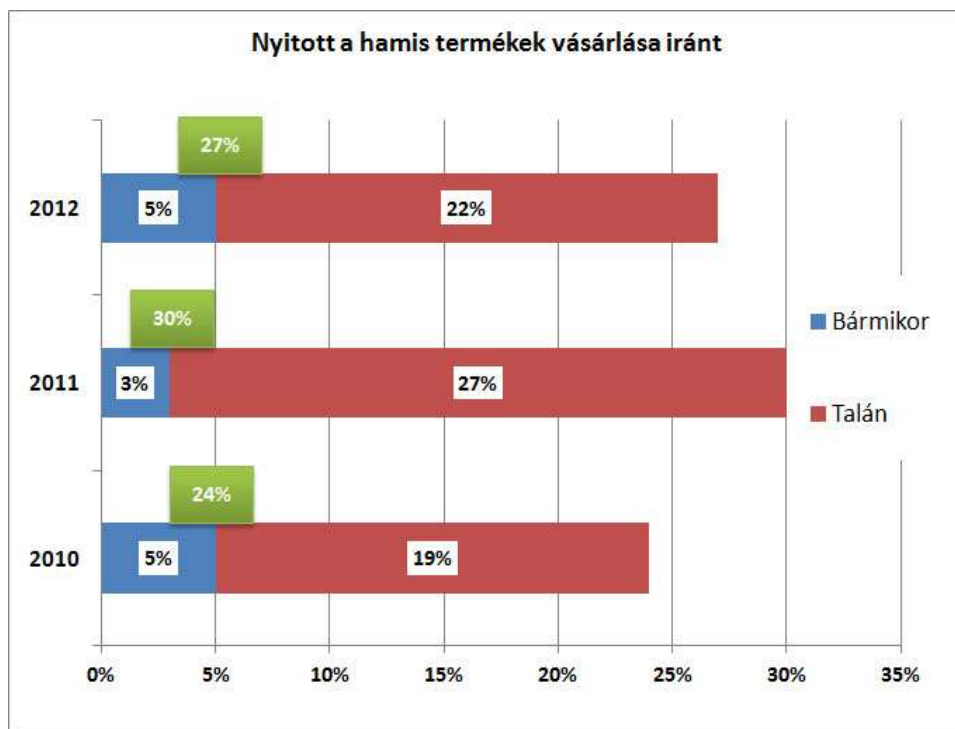
20. táblázat: Hamis terméket vásárlók aránya termékcsoportokként

Forrás: SZTNH-HENT

A magyar fogyasztók hamis termékek iránti nyitottsága a 2012. évi HENT-kutatás eredményei alapján valamelyest csökkent a 2011. évihez képest, bár az adatok kedvezőtlenebbek, mint 2010-ben. 2012-ben a megkérdezettek 5 százaléka úgy nyilatkozott, hogy gondolkodás nélkül vásárolna hamis terméket, míg 22 százaléka megfontolna egy ilyen vásárlást.

21. táblázat: Nyitottság a hamis termékek vásárlása iránt

Forrás: SZTNH-HENT

A hamis termékek iránti nyitottságot erősen befolyásolja a kor. A fiatalok (34%) és a fiatal középkorúak (32%) az átlagosnál (27%) jóval nyitottabbak, míg a középkorúak és az idősek (9%) az átlagosnál jóval elutasítóbbak. A rendszeresen hamis terméket vásárlók körében is felülreprezentáltak a fiatalok.

A HENT 2011 tavaszán végzett felmérést a magyar középiskolások internethasználati szokásainak, és a szerzői jogi tartalmak felhasználásával kapcsolatos ismereteinek és attitűdjeinek a feltérképezésére, amelyben 17 ezer diák vett részt. A középiskolások által az interneten leginkább keresett tartalmak (zenék, filmek) „fogyasztásában” a letöltés mellett (a filmet, zenét az interneten kereső válaszadó diákok 75%-a szokott filmeket, 81%-a zenétet letölteni) a *streaming*-re szakosodott oldalak használata egyre népszerűbb. A filmeket letöltők 83%-a, a zenétet letöltők 55%-a torrentoldalokról szerzi be e tartalmakat, de a fórumok kínálta letöltési linkeket is sokan használják (filmek: 29%, zenék: 45%). A diákok 82%-a még nem fizetett soha azért, hogy az interneten zenét, filmet, szoftvert, könyvet vagy számítógépes játékot tölthessen le, és 69%-uk nem is fizetne ilyen tartalmakért addig, amíg ingyenesen is letöltheti azt valamilyen oldalról.

Míg a középiskolások 93%-a válaszolt úgy, hogy szokott kapni olyan feladatot az iskolában, amelyhez az internetet használja, szerzői jogi ismereteik hiányosak, bevallásuk szerint 33%-uk százalékuk soha nem is hallott a szerzői jogról.

3.3.5. A hamisítás elleni koordinált fellépés erősítésének szükségessége, a HENT megújítása

A HENT tevékenységének tapasztalatai, a szellemi tulajdon-jogokat sértő cselekmények volumene, a jogsértések újszerű, a digitális technológiák fejlődésével megjelenő formái, valamint a jogsértések folytán a piaci szereplőkre, a nemzetgazdaságra és a fogyasztókra háruló súlyos következmények a hamisítás elleni koordinált fellépés további megerősítésének szükségességét támasztják alá.

A nemzetközi és az európai uniós szabályozási irányok és a szabályozáson túlmutató egyéb kezdeményezések is ezt támasztják alá, illetve ezt szorgalmazzák:

- Az Európai Bizottság 2009-ben hozta létre a szellemi tulajdon-jogokat érintő jogsértések vonatkozásában a tagállamok közötti tapasztalat- és adatcsere, valamint együttműködés fokozása, a közzsféra és a magánszektor együttműködésének előmozdítása céljából a hamisítással és kalózkodással foglalkozó európai megfigyelőközpontot, amelynek tevékenységében a szellemi tulajdonjogok védelmében érintett közigazgatási szervek (tagállamonként egy-egy nemzeti képviselő), valamint a jogsértések elleni küzdelemben leginkább érintett és a különböző gazdasági ágazatokat képviselő uniós és tagállami szervezetek képviselői vesznek részt. A Bizottság szélesíteni kívánta a megfigyelőközpont tevékenységét, ezért 2012-ben a BPHH-t bízta meg az eddig a Bizottság szolgálatainak keretében működő megfigyelőközpont működtetésével,³⁸ átnevezve a testületet a szellemi tulajdoni jogsértések európai megfigyelőközpontjává (*European Observatory on Infringements of Intellectual Property Rights*). A BPHH feladatköre ezáltal jelentősen bővült

³⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 386/2012/EU rendelete (2012. április 19.) a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnak (védjegyek és formatervezési minták) a szellemi tulajdonjogok érvényesítésével kapcsolatos feladatokkal, ideértve a közzsféra és a magánszektor képviselőinek a szellemi tulajdoni jogsértések európai megfigyelőközpontjaként történő összehívásával való megbízásáról

a közigazgatási és magánszektorbeli bevált jogérvényesítési gyakorlatok terjesztése mellett az adatgyűjtés és elemzés, a tudatosságnövelés, a hatóságok képzése, a jogsértések megelőzésére szolgáló technikai eszközök vizsgálata terén is. A megfigyelőközpont tevékenységi köréhez is kapcsolódva, a BPHH már 2011-ben több jogérvényesítési tárgyú projektet indított útjára az 50 millió eurós költségvetésű – a BPHH és a nemzeti hivatalok kooperációját elősegítő – Együttműködési Alapon belül. A megfigyelőközpont első átfogó munkatervét 2012 őszén fogadták el, konkrét, gyakorlati, a tagállamok által is hasznosítható eredmények elérésére törekedve. Ezek közé tartozik a tudatosságnövelés területén a tagállamok és az iparági szervezetek által folytatott tudatosságnövelő kampányokat egybegyűjtő adatbázis létrehozása, a hamisításhoz kapcsolódó lakossági attitűdöket vizsgáló európai felmérés elvégzése, a szellemi tulajdon Európa növekedéséhez és foglalkoztatásához való hozzájárulását számszerűsítő tanulmány elkészítése. Emellett a legjobb európai jogérvényesítési gyakorlatok összegyűjtése is szerepel a 2013-as munkatervben. A munkaterv végrehajtására létrehozott munkacsoportokban magyar szakértők is közreműködnek.

- Gyógyszerhamisítás terén az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2010-ben fogadta el az egészségügyi termékek hamisításáról és más hasonló bűncselekményekről szóló *MEDICRIME* egyezményt, amelynek alapján az egyezményt aláíró országokban bűncselekménnyé kell nyilvánítani a hamis gyógyszerek gyártását, forgalmazását, raktározását és elosztását, valamint a gyógyszer-dokumentáció meghamisítását is. Az uniós jogalkotók a jogszerű gyógyszerellátási lánc ellenőrzésének szigorításával kívánják a fogyasztók védelmét biztosítani, ennek érdekében többek között a késztermékek egyedi azonosításra alkalmas biztonsági elemekkel való ellátását irányozza elő az Európai Parlament és a Tanács 2011/62/EU irányelve (2011. június 8.), amely módosította az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló 2001/83/EK irányelvet a hamisított gyógyszerek jogszerű ellátási láncba való bekerülésének megakadályozása érdekében.

- Az Európai Bizottság előtt napirendben van a szellemitulajdon-jogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (jogérvényesítési irányelv) felülvizsgálata, amely a polgári jogi jogérvényesítés területén harmonizálta a jogosultak által igénybe vehető eszköztárat. A felülvizsgálat fókuszában a szellemitulajdon-jogok digitális környezetben történő hatékonyabb érvényesítésének elősegítése áll, az alapjogok (különösen a személyes adatok védelméhez, a véleménynyilvánításhoz és a tájékozódáshoz, valamint a hatékony jogorvoslathoz való jogok) tiszteletben tartása mellett.

- A szellemi tulajdonhoz fűződő jogokat feltehetően sértő áruknak az EU külső határain való feltartóztatása témakörében az Európai Bizottság 2011 májusában javaslatot terjesztett elő a jelenleg hatályos 1383/2003/EK rendelet új rendelettel való felváltására. Az új rendelet szükségességének okai közül kiemelendő, hogy az internetes értékesítések elterjedése következtében drasztikusan nőtt a kis értékű szállítmányok száma. A rendeletről 2013 februárjában – a szakértői viták, valamint a Bizottság, a Tanács és az Európai Parlament háromoldalú egyeztetéseinek eredményeként – politikai megállapodás jött létre, ezt követően az elfogadás sem várat majd sokat magára. Emellett 2013-ban elkészül a *COPIS* központi uniós adatbázis a vámhatósági intézkedés iránt benyújtott kérelmek hatékony kezelésére és a feltartóztatott árukra vonatkozó statisztikák készítésére. A Bizottság és a tagállamok vámhatóságai számára a szellemitulajdon-jogok megsértése elleni küzdelemre irányuló 2013-2017-es uniós vámügyi cselekvési terv³⁹ jelöli ki a fő intézkedési irányokat, amelyet újabb

---

³⁹ A Tanács 2012. december 10-ei állásfoglalása

cselekvési terv fog követni. A Bizottság hangsúlyt helyez továbbá a származási országokkal folytatott vámügyi együttműködésre, ennek példája az EU-Kína cselekvési terv a szellemitulajdon-jogok érvényesítése területén.

- Az Európai Bizottság 2012-ben külön projektet indított a kis- és középvállalkozások szellemitulajdon-jogainak érvényesítését támogató, ösztönző legjobb tagállami intézkedések felmérésére, megismerésére.

3.3.6. Az ACTA és kommunikációs tanulságai

A Hamisítás Elleni Kereskedelmi Megállapodásról (*Anti-Counterfeiting Trade Agreement*, a továbbiakban: ACTA vagy Megállapodás) szóló tárgyalások megindítását 2007 októberében jelentették be a WTO egyes részes államai. A tárgyaló felek az Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, Kanada, Japán, Dél-Korea, a Mexikói Egyesült Államok, a Marokkói Királyság, Új-Zéland, a Szingapúri Köztársaság, a Svájci Államszövetség, valamint az Európai Unió és tagállamai voltak. A kezdeményezés célja a szellemi tulajdon védelmének magas szintjét már akkor is biztosító felek (például az Európai Unió és tagállamai) bevonása volt, amely más országok (például a tárgyalásokban is részt vevő Mexikó vagy a szerződéshez esetlegesen később csatlakozó harmadik államok) részvételén keresztül a vonatkozó általános nemzetközi normák szintjének emeléséhez vezethet. Bár kezdetben a tárgyalások zárt ajtók mögött zajlottak, a Megállapodás tervezetét 2010 áprilisában nyilvánosságra hozták, végleges szövege pedig 2010 novembere óta hozzáférhető.

A Megállapodást tizenegy tárgyalási fordulót követően a felek 2010. november 25-én parafálták. A Megállapodást az EU részéről csak a Bizottság képviselője látta el kézjeggyel, az egyes tagállamok küldöttéi nem.

A Megállapodás 2011. március 31. és 2013. március 31. között állt nyitva aláírásra. A WTO tagjai az aláírásra nyitva álló határidő leteltét követően is kezdeményezhetik csatlakozásukat, ennek engedélyezéséről azonban az ACTA részes feleinek képviselőiből álló bizottság határoz.

2011. október 1-jén Ausztrália, Kanada, Japán, a Koreai Köztársaság, a Marokkói Királyság, Új-Zéland, a Szingapúri Köztársaság és az USA képviselői aláírták az ACTA-t. Az Európai Unió, a Mexikói Egyesült Államok és a Svájci Államszövetség képviselői ugyancsak részt vettek a ceremónián, és kifejezték akaratukat az ACTA mielőbbi aláírását elősegítő munka folytatása iránt. A Megállapodás aláírására (azaz a szöveg végleges megállapítására) az Európai Unió és 22 tagállama, köztük Magyarország részéről 2012. január 26-án került sor Tokióban. A fennmaradó 5 tagállam (Németország, Hollandia, Ciprus, Szlovákia és Észtország) esetében – tájékoztatásuk szerint – az aláírást eljárási okok késleltették.

Az aláírást követően a Megállapodás a hatodik ratifikációs okmány letétbe helyezése utáni harmincadik napon lép hatályba (azoknak a részes feleknek a vonatkozásában, akik az ACTA kötelező hatályát elismerték).

A WTO-egyezmény mellékletét képező, a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodást (a továbbiakban: TRIPS-megállapodás) 1994-ben kötötték meg. A szellemitulajdon-jogok érvényesítését érintően a nemzetközi együttműködés alapja ezt követően a TRIPS-megállapodás lett, azonban a világviszonylatban egyre jelentősebb hamisítás és szerzői jogi kalózkodás elterjedése okán további igény mutatkozott a szellemitulajdon-jogokat érintő jogérvényesítés hatékonyságának növelésére.

Az ACTA mint plurilaterális nemzetközi szerződés célja a nemzetközi együttműködés megerősítése lett volna a hamisítással és a szellemitulajdon-jogok megsértésével szemben történő fellépés területén. Célja az ezt támogató nemzetközi keretrendszer megalkotása, és hatékony jogérvényesítési eljárások meghatározása a már meglévő szellemitulajdon-jogi

jogintézményekhez kapcsolódóan. Az együttműködés a kereskedelmi mértékű hamisításra és kalózkodásra összpontosít. Ezek a jogsértések aláássák a jogszerű kereskedelmet, így versenyképességi hátrányt okoznak, és negatívan befolyásolják a növekedést az Európai Unió és az egyes tagállamok tekintetében is.

A TRIPS-megállapodásban foglaltak meghaladása mellett (az annak való megfelelés kötelezettségét továbbra is szem előtt tartva) az ACTA biztosította volna azt is, hogy a részes felek – a minimum-követelményeknek való megfelelés mellett – a saját belátásuk szerint alakítsák ki a szellemi tulajdonjogok érvényesítését lehetővé tevő rendszereiket. A Megállapodás preambuluma kifejezetten kimondja, hogy „a Megállapodás egyik rendelkezése sem csorbíthatja a felek bármilyen fennálló szerződéses kötelezettségének teljesítését, beleértve a WTO Szellemi Tulajdonjogok Kereskedelmi Vonatkozásairól szóló Megállapodását.”

A Megállapodás három fő területre koncentrált:

- a részes államok közötti együttműködésre a hamisított és kalóz termékek határon átnyúló kereskedelméhez kapcsolódó kihívásokkal összefüggésben,
- a hatóságok jogérvényesítő tevékenysége során kialakult „legjobb gyakorlatok” összegyűjtésére és megosztására,
- egy jogi keretrendszer felállítására a jogérvényesítést szolgáló intézkedések terén.

A jogi keretrendszer a polgári jogi jogérvényesítésre, a büntetőjogi szabályozásra és a vámhatósági intézkedésekre vonatkozóan fogalmaz meg kötelező és opcionális szabályokat a szellemi tulajdonjogok megsértése esetén rendelkezésre álló jogi eszközök vonatkozásában, majd külön kitér a digitális környezetben elkövetett szellemi tulajdoni jogsértések elleni fellépés minimumára. Ezeknek a követelményeknek kell a részes felek jogában leképeződniük, az ACTA azonban több helyen kifejezetten rögzítette, hogy sem a felek egyéb nemzetközi kötelezettségeit, sem a szólásszabadságra, magánszférára vagy adatvédelemre vonatkozó jogát nem írja felül, és a jogérvényesítési rendelkezések alkalmazása során mindenkor biztosítani kell a méltányos eljáráshoz való jogot. A Megállapodás rendelkezéseit tehát egyfelől a TRIPS-megállapodás, másfelől az uniós és a hazai jog érintett szabályaival együtt kell olvasni, és csupán ezek alapján rajzolódik ki a szellemi tulajdoni jogérvényesítés teljes jogi háttere.

Az ACTA megszövegezéséről folyó tárgyalások során a nemzetközi sajtó és egyes civil csoportok részéről sok kritika látott napvilágot, amelyekben több ponton is félelmek fogalmazódtak meg a Megállapodással kapcsolatban. Ezért az ACTA célkitűzései mellett fontos rögzíteni azt is, melyek azok a pontok, amelyek kifejezetten nem tartoznak az ACTA keretében történő együttműködés céljai közé:

- *A már meglévő szellemi tulajdon-jogi szabályozás szigorítása.* Az ACTA keretében történő együttműködés a jogérvényesítés *hatékonyságának növelését tűzte ki célul*, nem pedig az anyagi jogszabályok szigorítását.
- *A polgári szabadságjogok csorbítása.* Kifejezetten nem célja a Megállapodásnak a részes államok hatóságait arra kötelezni, hogy *határátkelések során átkutassák az utazók csomagjait* vagy elektronikus berendezéseit szellemi tulajdonra sértő termékek vagy tartalmak után. Az ACTA ezenkívül több ponton is rögzíti, hogy a részes

feleknek az adatvédelemre, a magánszféra védelmére, illetve a méltányos eljáráshoz való jog és a szólásszabadság biztosítására vonatkozó jogszabályai elsőbbséget élveznek a Megállapodásban foglalt szabályok alkalmazásával szemben, amelyeknek egyébiránt a jogszerű kereskedelmet sem szabad akadályozniuk.

- Nem tartalmaz az ACTA olyan rendelkezéseket (még ajánlás formájában sem), amelyek a részes államok internetszolgáltatóit *arra köteleznék, hogy szüntessék meg az internetes kapcsolatot* azon felhasználók tekintetében, akik többszörösen online szellemitulajdonjog-sértést követtek el (nem célja tehát a Megállapodásnak a „három csapás” szabályok bevezetése a szellemitulajdon-jogok megsértése esetében).

Az Európai Unió Tanácsa 2008. április 14-én adott felhatalmazást a Bizottság számára a tárgyalásra az Unió és az egyes tagállamok képviseletében az uniós hatáskörbe tartozó témakörök tekintetében. A büntető jogérvényesítést érintő kérdésekben – tekintettel arra, hogy ezek nem képezik a harmonizált politikák részét az Unióban és tagállami hatáskörbe tartoznak – a tagállamok közös álláspontját az EU Tanácsának soros elnökségei képviselték. Az EU tárgyalóinak álláspontja mindvégig az volt, hogy az ACTA hatására az uniós *acquis* rendelkezéseinek ne kelljen változtatni, a soros elnökségek pedig ugyanezt a célt tartották szem előtt a tagállamok büntetőjogi rendelkezéseinek vonatkozásában.

Tekintettel az ACTA vegyes megállapodás jellegére (azaz arra, hogy a Megállapodás tárgyköréből illetve az uniós és tagállami hatáskörök megoszlásából következően mind az EU, mind annak egyes tagállamai részes félnek számítanak) az ACTA-nak az EU-ban történő hatálybalépéséhez mind az EU, mind az egyes tagállamok ratifikációjára szükség lett volna. Az EU vonatkozásában ez az Európai Parlament egyetértésének megszerzését és a megkötésre vonatkozó felhatalmazásról szóló tanácsi határozat elfogadását jelentette volna, az egyes tagállamoknak pedig a nemzeti eljárásaikkal összhangban kellett volna elismerniük a Megállapodás kötelező hatályát.

Az Európai Bizottság – az Európa-szerte erősödő, elsősorban az alapvető szabadságjogok sérelmére hivatkozó ACTA-ellenes tiltakozások hatására – 2012. február 22-i ülésén úgy döntött, hogy az ACTA-t – az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 218. cikkének (11) bekezdése alapján – az Európai Unió Bírósága elé terjeszti. A Bíróság vizsgálata arra irányult volna, hogy a Megállapodás összeegyeztethető-e az Európai Unió által biztosított alapjogokkal, így különösen nem sérti-e a szólás- és információs szabadságot, valamint az alapvető adatvédelmi előírásokat – az Európai Bizottság azonban 2012. december 20-án, figyelemmel az ACTA megerősítésének kudarcára, visszavonta kérelmét, amelynek eredményeképpen a Bíróság 2013. február 18-án megszüntette az eljárást.

A 2012. július 4-ei plenáris szavazáson az Európai Parlament képviselői úgy döntöttek, hogy nem adják meg az ACTA EU általi megkötéséhez szükséges egyetértést. A szavazás eredményeként az ACTA nem léphet hatályba az Európai Unió területén és annak tagállamaiban, így Magyarországon sem.

Magyarországon a *miniszterelnök 5/2012. (I. 20.) ME határozata* rendelkezett a Megállapodás szövegének végleges megállapítására (azaz az aláírásra) adott felhatalmazásról. A Megállapodás aláírására Magyarország részéről – az EU és annak 21 más tagállama mellett – 2012. január 26-án került sor Tokióban. Az ACTA esetében a szöveg végleges megállapítására adott felhatalmazásról és a kötelező hatály elismeréséről szóló aktus elválik egymástól.

A nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról szóló 2005. évi L. törvény (Nsz.) 7. §-ának (1) bekezdése alapján az Országgyűlés feladat- és hatáskörébe tartozó nemzetközi szerződés esetében a nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére az Országgyűlés ad felhatalmazást. Az Nsz. 7. §-a (3) bekezdésének b) pontja alapján az ACTA is ilyen nemzetközi szerződésnek számít, tekintettel arra, hogy a szellemi tulajdonjogok érvényesítésére vonatkozó szabályozásról Magyarországon többek között a szerzői jogról és az egyes iparjogvédelmi oltalmi formákról szóló törvények, valamint a Büntető Törvénykönyv rendelkeznek. A nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére az Országgyűlés által adott felhatalmazást a nemzetközi szerződést kihirdető törvény tartalmazza.

Magyarországnak az ACTA-ban való részvételét – azon túl, hogy az EU által is aláírt, vegyes jellegű megállapodástól való szelektív távolmaradás az EU tagállamaként mind jogilag, mind politikailag nehezen megvalósítható – indokolta volna, hogy a hamisítás, a kalózkodás és a szellemi tulajdon-jogokat sértő többi hasonló cselekmény világviszonylatban egyre nagyobb számban fordul elő. A hamisított termékek sértik a szellemi tulajdon jogosultjainak vagyoni érdekét és – adott esetben – jó hírnevüket, de emellett jelentős bevételkiesést eredményeznek az egyes országok költségvetéseiben is, és fokozott termékbiztonsági kockázatot is jelentenek a fogyasztókra nézve. Mindez általánosságban indokoltá teszi az ilyen cselekmények elleni fellépést elősegítő, a jelenleginél kiterjedtebb nemzetközi eszközrendszer kialakítását.

Az ACTA hazai végrehajtása ugyanakkor nem tett volna szükségessé további jogalkotást, az uniós és a hazai jog ugyanis már mai állapotában is megfelelt volna a Megállapodás kötelező rendelkezéseinek. A kedvező hatások tehát nem az EU-ban és tagállamaiban létrejövő változásokból eredtek volna, hanem az ACTA-hoz csatlakozó harmadik országoknak az ACTA hatására módosuló olyan szellemi tulajdon-védelmi normáin keresztül, amelyek az európai jogosultak külföldi hatékony jogvédelmét eredményezték volna.

A fentiek alapján is látható, hogy Magyarországnak nem lett volna elemi érdeke az ACTA hatálybalépése, annak előnye ugyanis hazánkban leginkább csak közvetve jelentkeznének. A kérdés inkább úgy merül fel, hogy indokolta-e volna valami a magyar ratifikáció elmaradását, ha az EU elismerte volna a megállapodás kötelező hatályát? Figyelemmel arra, hogy az ACTA hatálybalépése az EU-ban a *status quo* fennmaradását jelentette volna, nem szólnak érvek amellel, hogy ebben az esetben Magyarországnak vissza kellett volna riadnia a ratifikációtól.

Az ACTA ellen – az Európai Parlament elutasító döntését megelőzően – számos EU-tagállamban indult meg tiltakozás civil szervezetek, internetes közösségek és egyes politikai csoportok részéről. A 2012. február 11-én és 25-én utcai demonstrációkban is manifesztálódó, de az Anonymous hackercsoport által kormányzati honlapok ellen végrehajtott támadásokban is megnyilvánuló megmozdulások egyfelől az ACTA-tárgyalások titkosságát sérelmezték, másfelől tartalmi kritikával illették a Megállapodást. Álláspontjuk szerint az ACTA hatálybalépése többek között korlátozná a véleménynyilvánítás szabadságát, kontroll alá vonná a magánszemélyek internethasználatát és – a megfigyelés mellett – komoly (büntetőjogi) szankciókkal sújtaná a kisebb szerzői jogi jogsértéseket elkövető felhasználókat is.

A tiltakozások hatására több EU-tagállam (Németország, Csehország, Lengyelország, Lettország, Bulgária, Románia) kormánya bejelentette, hogy felfüggesztik a ratifikációs folyamatot, és társadalmi egyeztetést kezdeményeznek az ACTA-ról.

Az ACTA ratifikációja mellett érveltek ugyanakkor – többek között – a szerzői jogi jogosultak érdekvédelmi szervezetei, a rádió- és televízió-szervezetek, a könyvkiadók, valamint a védjegyjogosultak képviselői.

Magyarországon a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület adott ki elsőként közleményt az ACTA aláírásáról. Ezt követően a Megállapodással kapcsolatosan leggyakrabban feltett kérdésekre közérthető válaszokat adó anyagot, illetve a fejleményekről tudósító sajtóközleményeket jelentetett meg a honlapján, a sajtó megkereséseire pedig a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának képviselőivel közösen válaszolt. Mind a HENT, mind az SZTNH kiemelte, hogy az ACTA hatálybalépése nem igényelné a hazai szabályok módosítását, de azt is világossá tették, hogy a Megállapodás aláírása nem azonos a kötelező hatály elismerésével, a ratifikációt és a kihirdetést ugyanis kormányzati és országgyűlési döntésnek kell megelőznie, amelynek előkészítése során lehetőség nyílik a szükséges társadalmi egyeztetés lefolytatására is. A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium szintén társadalmi egyeztetést helyezett kilátásba az ACTA ratifikációja kapcsán.

A szellemi tulajdon területén tevékenykedő szakmai szervezetek (Magyar Védjegy Egyesület, Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület) a HENT-tel közösen egy olyan kerekasztalt szerveztek 2012. március 21-én, amely lehetőséget biztosított az ACTA-val kapcsolatos valamennyi vélemény kifejtésére, megfelelő – szakmai – mederbe terelve a Megállapodással összefüggésben felmerülő kérdések megvitatását.

Az ACTA ratifikációjáról szóló hazai vitáknak az Európai Parlament elutasító döntése vetett véget, amely – mozgástér hiányában – okafogyottá tette a magyar részről való megerősítésről szóló gondolkodási folyamatot.

Mindezek alapján látható, hogy az ACTA kudarcát nem elsősorban annak valódi tartalma, hanem nem kis részben az okozta, hogy a tiltakozók jól használták az új típusú kommunikációs csatornákat. Erre a kihívásra – azaz a hangadó csoportoknak a vírus- és gerillamarketing eszközeit alkalmazó, a közösségi oldalakat a legszélesebb körű mozgósításra felhasználó módszereire – az Európai Unió és a tagállami kormányok képviselői nem tudtak meggyőző kommunikációs választ adni. Az ACTA-val szemben megfogalmazódó kritikák sokkal inkább jelentették a fennálló szellemi tulajdoni rendszer (különösen a szerzői jogi rendszer) alapjainak kikezdését, mint az ACTA egyes rendelkezéseinek analitikus vizsgálatát – míg az ACTA tárgyalásában résztvevők, illetve az azt aláíró tagállamok képviselői végig a jogi kérdésekre összpontosítva próbálták azt megmutatni, hogy egy esetleg bekövetkező ratifikáció sem az uniós, sem a tagállami jogok módosítását nem tette volna szükségessé. A hivatalos kommunikáció tehát – szakmailag helyesen – arra törekedett, hogy pontos válaszokat adjon a nemzetközi szerződések megkötésének gyakorlatával és az ACTA egyes rendelkezéseinek a szabadságjogokra gyakorolt hatásával kapcsolatban, a feltett kérdések azonban nem erre irányultak, és még a leghiggadtabb vitákban is minduntalan felmerült a kérdés: feltéve (de meg nem engedve), hogy az ACTA valóban nem hoz változást, akkor miért van rá szükség?

Az ACTA európai ratifikációjának elmaradása nem a szerződés rendelkezéseinek hatályba nem lépése miatt jelent tehát veszteséget, hanem leginkább kommunikációs kudarcként fogható fel, amely a szellemi tulajdon egész rendszerére nézve jelent csapást. A szellemi tulajdon intézményrendszeréről korlátozott tudással rendelkező közönség ugyanis sokkal fogékonyabb az „információ szabad áramlására” és a „szellemi közjavak” diffúz fogalmára építő retorikára (különösen, ha a mérleg egyik serpenyőjében az ingyen megszerezhető kulturális javak, a másikban pedig az állítólagos büntetőjogi fenyegetettség és a mindenható állami kontroll képe van), mint a defenzív – és a laikusok számára nehezen követhető – jogi érvelésre. Ennek a kommunikációs mérkőzésnek az ACTA európai bukása csupán az egyik fordulóját jelentette, ezt követően azonban – legalábbis az eddigi érvrendszerrel és kommunikációs technikákkal – jóval nehezebb lesz bármilyen szellemi tulajdoni (különösen a jogérvényesítéssel összefüggő) kezdeményezést sikerre vinni mind globális, mind európai, mind pedig hazai szinten, hiszen minden esetben külön meg kell küzdeni „az ACTA-szellem visszacsempészésének” vádjával is.

A legjelentősebb feladatot alighanem ezen a fronton az jelenti, hogy a „szellemi tulajdon” kifejezés a jövőben ne az „elnyomás és kizsákmányolás”, hanem az alkotótevékenység jótékony (megfelelő ellensúlyokkal történő) ösztönzésének szinonimája legyen.